



**SOSYAL BASKINLIK TEORİSİ BAĞLAMINDA
KULLANICILARIN KONUT TERCİHLERİNE
YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA**

**2023
YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK**

Gizem KALAY

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Beyza ONUR**

**SOSYAL BASKINLIK TEORİSİ BAĞLAMINDA KULLANICILARIN
KONUT TERCİHLERİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA**

Gizem KALAY

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Beyza ONUR**

**T.C.
Karabük Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalında
Yüksek Lisans Tezi
Olarak Hazırlanmıştır**

**KARABÜK
Aralık 2023**

Gizem KALAY tarafından hazırlanan “SOSYAL BASKINLIK TEORİSİ BAĞLAMINDA KULLANICILARIN KONUT TERCİHLERİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Beyza ONUR

.....

Tez Danışmanı, Mimarlık Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Mimarlık Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 11/12/2023

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Doç. Dr. Hilal AYCI (GÜ)

.....

Üye : Doç. Dr. Beyza ONUR (KBÜ)

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Bahar Sultan QURRAIE (KBÜ)

.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans derecesini onamıştır.

Doç. Dr. Zeynep ÖZCAN

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

“Bu tezdeki tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak elde edildiğini ve sunulduğunu; ayrıca bu kuralların ve ilkelerin gerektirdiği şekilde, bu çalışmadan kaynaklanmayan bütün atıfları yaptığımı beyan ederim.”

Gizem KALAY

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

SOSYAL BASKINLIK TEORİSİ BAĞLAMINDA KULLANICILARIN KONUT TERCİHLERİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Gizem KALAY

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Mimarlık Anabilim Dalı

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Beyza ONUR

Aralık 2023, 121 sayfa

Geçmişten günümüze kadar süregelen toplumsal katmanlaşma, Sanayi Devrimi sonrasında modern toplumun ana şekillendiricilerinden biri olmuştur. Toplumsal hayatın neredeyse her noktasında izleri görülen toplumsal hiyerarşi, birçok sosyoloji temelli teoriye konu olmuş, toplumsal hiyerarşinin farklı alanlardaki izleri araştırılmıştır. Hiyerarşiyi araştıran teorilere örnek olarak verilebilecek Sağ Kanat Yetkeçiliği (Right-Wing Authoritarianism), Sosyal Kimlik Kuramı (Social Identity Theory) ve beraberinde Kendini Sınıflandırma Kuramı (Self-Categorization Theory), ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramı (System Justification Theory) çalışma kapsamında kısaca tanıtılmış, alan literatürü hakkında genel bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın odaklanacağı kuram olarak ise Sosyal Baskınlık Teorisi seçilmiştir. Toplumdaki bütün değerlerin kişilerin hiyerarşik konumlarıyla doğru orantılı olarak paylaşıldığını söyleyen teori, insan topluluklarının neden grup temelli hiyerarşiler

olarak şekillendiğini inceleyerek, insanlığın gerçekliği olan ırkçılık, ataerkillik gibi olgular konusunda anlayışımızı derinleştirmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda teori, kişilerin grup temelli baskınlık konusundaki genel isteklerini ifade eden Sosyal Baskınlık Yönelimi kavramını ortaya atmıştır. Bu yönelimi ölçmek için ise 16 maddelik Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği ortaya koyulmuştur.

Bu çalışmaya, teorinin öne sürdüğü şekilde toplumda yer alan bütün değerlerin dağılımı kişilerin toplumsal konumları ile ilgiliyse, bireylerin yaşamakta oldukları ve ideal olduğunu düşündükleri konut şeklinin de toplumsal hiyerarşiden etkileniyor olacağı hipotezi ile başlanmıştır. Çalışma kapsamında toplumdaki bütün bireylerin sahip olduğu, yaşam alanları olan konut mekanının toplumsal hiyerarşiden nasıl etkilendiği araştırılmıştır. Bu amaçla ilk bölümü demografik kısım, ikincisi Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği, üçüncüsü kişilerin halihazırda yaşadıkları konut ve dördüncüsü de kişilerin ideal olduğunu düşündükleri konut hakkında bilgi toplayan dört bölümlü bir anket hazırlanmış ve bu anket farklı kültürel, sosyal, ekonomik arka plana, dolayısıyla farklı sosyal baskınlık yönelimlerine sahip 464 katılımcıya uygulanmıştır. Anket verileri SPSS (Statistical Package for Social Sciences) programı ile analiz edilmiş, kişilerin sosyal baskınlık yönelimlerinin konut tercihlerini ve halihazırdaki yaşam alanlarını nasıl etkilediği gibi noktalar araştırılmıştır. Bu araştırma sonucunda toplumsal eşitsizliğin konut mekanında da yansımaları bulunduğuna görülmüş ve mekanın tasarımcısı olan mimarın toplumsal hiyerarşideki etkisi, günümüzün konut bağlamında yükselen trendi olan kapalı siteler gibi olguların bu çerçevede nerede durduğu konuları tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler : Toplumsal hiyerarşi, Sosyal Baskınlık Teorisi, sosyal baskınlık yönelimi, konut, kapalı siteler.

Bilim Kodu : 80112

ABSTRACT

Master Thesis

A RESEARCH ON RESIDENTIAL PREFERENCES IN THE CONTEXT OF SOCIAL DOMINANCE THEORY

Gizem KALAY

Karabük University

Institute of Graduate Programs

Department of Architecture

Thesis Advisor:

Assoc. Prof. Dr. Beyza ONUR

December 2023, 121 pages

Social stratification, which is an ongoing reality from ancient history, has been one of the main shapers of modern society after the Industrial Revolution. Social hierarchy, whose traces can be seen in every aspect of social life, has been the subject of many sociology-based theories; and those theories investigate the traces of social hierarchy in different contexts. Right-Wing Authoritarianism, Social Identity Theory, Self-Categorization Theory, and System Justification Theory are examples of theories that focus on hierarchy. The theories are briefly introduced within the scope of the study, and it was aimed to draw a general framework for the field literature. The theory that is focused on in this study is the Social Dominance Theory. The theory, which states that all values in society are shared in direct proportion to people's hierarchical positions, aims to deepen our understanding of phenomena such as racism and patriarchy, which are the reality of humanity, by examining why human communities

are shaped as group-based hierarchies. In this context, the theory introduced the concept of Social Dominance Orientation, which expresses people's general desire for group-based dominance. To measure this orientation, the 16-item Social Dominance Orientation Scale was introduced.

This study started with the hypothesis that if the distribution of all values in society is related to people's social positions, as the theory puts it, the type of housing that people live in, and think is ideal will also be affected by the social hierarchy. Within the scope of the study, it was investigated how the residential space, which is the living space of all individuals in the society, is affected by the social hierarchy. For this purpose, a four-part survey was prepared. The first part collects demographic information, the second part is the Social Dominance Orientation Scale, the third is about the house where people currently live, and the fourth is about the house that people think is ideal. The survey was applied to 464 participants with different orientations and the data were examined with the SPSS (Statistical Package for Social Sciences) program, and questions like how people's social dominance orientations affected their housing preferences and current living spaces were investigated. As a result of this research, it is seen that social inequality was also found its reflection in the residential space. In the light of those results, the impact of the designer, the architect in the social hierarchy, and the trending phenomena called gated communities were discussed.

Key Word : Social hierarchy, Social Dominance Theory, Social dominance orientation, housing, gated communities.

Science Code : 80112

TEŞEKKÜR

Akademik yolculuğumun her noktasında, yardıma ihtiyacım olan her konuda beni dinleyen, değerli tecrübelerini paylaşarak yolumu çizmemde bana yardımcı olan, yüksek enerjisi ve yapıcı yaklaşımıyla güç veren sevgili danışmanım Doç. Dr. Beyza ONUR'a tüm kalbimle teşekkür ediyorum. Yüksek lisans sürecimi verimli geçirmemi sağlayan ve bana çok şey katan Karabük Üniversitesi Başak Cengiz Mimarlık Fakültesi'nin değerli hocalarına içten teşekkürlerimi sunuyorum. Çalışmalarımı 2210-A Genel Yurtiçi Yüksek Lisans Bursu Programı kapsamında destekleyen Tübitak'a bu süreci kolaylaştırdığı için teşekkür ediyorum.

Ayrıca bugüne kadar başardığım her şeyin arkasındaki gücüm olan, yaptığım her seçimde beni destekleyen ve yanımda olan ailem, babam Cevdet KALAY, annem Safiye KALAY ve kardeşim Mert KALAY'a tüm kalbimle sevgilerimi ve teşekkürlerin en büyüğünü sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
KABUL.....	ii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xii
ÇİZELGELER DİZİNİ	xiv
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xv
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ	1
1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	1
1.2. LİTERATÜR TARAMASI	6
BÖLÜM 2	9
KURAMSAL ÇERÇEVE.....	9
2.1. TARİH BOYU GRUP TEMELLİ TOPLUMSAL HİYERARŞİ	9
2.2. GRUP TEMELLİ TOPLUMSAL HİYERARŞİYE YAKLAŞIMLAR VE TEMEL KAVRAMLAR	11
2.3. GRUP TEMELLİ AYRIMCILIK ÜZERİNE KURAMLAR	14
2.4. SOSYAL BASKINLIK KURAMI.....	23
2.4.1. Sosyal Hiyerarşilerin Sürdürülmesini Sağlayan Faktörler	24
2.4.1.1. Bireysel Ayrımcılık.....	24
2.4.1.2. Kurumsal Ayrımcılık	24
2.4.1.3. Davranışsal Asimetri.....	25
2.4.2. Üçayaklı Sistem	26
2.4.3. Meşrulaştırıcı Mitler	27

	<u>Sayfa</u>
2.4.4. Sosyal Baskınlık Yönelimi	29
2.4.5. Sosyal Baskınlık Ölçeği.....	31
2.4.6. Ölçek Kullanımına Örnekler.....	32
BÖLÜM 3	45
ALAN ÇALIŞMASI VE BULGULAR.....	45
3.1. ÖRNEKLEMİN OLUŞTURULMASI VE ALAN ÇALIŞMASI.....	45
3.2. SOSYAL BASKINLIK YÖNELİMLERİNİN GRUPLANDIRILMASI.....	49
3.3. SOSYAL BASKINLIK YÖNELİMLERİNİN DİĞER FAKTÖRLERLE İLİŞKİSİ.....	50
3.3.1. Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Demografik Veriler.....	50
3.3.2. Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Ortam (Büyükşehir, İl, İlçe / Kasaba / Köy).....	51
3.3.3. Sosyal Baskınlık Yönelimi, Konut Tipi, ve Konut Tipinden Memnuniyet.....	54
3.3.4. Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Konut Büyüklüğü.....	60
3.3.5. Sosyal Baskınlık Yönelimi ve İdeal Konut İfadeleri.....	66
3.3.6. Sosyal Baskınlık Yönelimi ve İdeal Konut Sıfat Seçimi.....	70
3.4. İDEAL KONUTUN TANIMLANMASI VE İDEAL KONUT PUANI (İKP) – SOSYAL BASKINLIK YÖNELİMİ (SBY) İLİŞKİSİ.....	73
3.5. SOSYAL BASKINLIK YÖNELİMİ VE MESLEKLER	77
3.5.1. Asker, Polis / Yöneticiler.....	79
3.5.2. Serbest Meslek, Sanatçı / Zanaatkarlar.....	81
3.5.3. Öğrenciler	84
3.5.4. İşçi ve Çifçiler.....	86
3.5.5. Memurlar	89
3.5.6. Ev Hanımı ve Emekliler	91
3.5.7. Sağlık Çalışanları, Öğretmen / Akademisyenler	93
BÖLÜM 4	96
BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	96
BÖLÜM 5	105
TARTIŞMA VE SONUÇ	105

	<u>Sayfa</u>
KAYNAKLAR	111
EKLER.....	117
ÖZGEÇMİŞ	121

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 3.1. SBY Gruplandırılması.....	50
Şekil 3.2. Ortalama altı SBY - halihazırda yaşanan ve ideal görülen konut yeri.....	52
Şekil 3.3. Ortalama SBY - halihazırda yaşanan ve ideal görülen konut yeri.....	53
Şekil 3.4. Ortalama üstü SBY - halihazırda yaşanan ve ideal görülen konut yeri ...	53
Şekil 3.5. SBY ve konut tipi tercihleri	55
Şekil 3.6. SBY ve halihazırda yaşanan konut tipi	56
Şekil 3.7. Stüdyo dairede yaşayan kişilerin ideal konut tipi seçimleri.....	57
Şekil 3.8. Apartman dairesinde yaşayan kişilerin ideal konut tipi seçimleri	58
Şekil 3.9. Dupleks apartman dairesinde yaşayan kişilerin ideal konut tipi seçimleri	58
Şekil 3.10. Bahçe içinde tek katlı müstakil evde yaşayan kişilerin ideal konut tipi seçimleri	59
Şekil 3.11. Bahçe içinde birden fazla katlı müstakil evde yaşayan kişilerin ideal konut tipi seçimleri.....	60
Şekil 3.12. SBY ve halihazırda yaşanan konut büyüklüğü	61
Şekil 3.13. SBY ve konut büyüklüğü tercihi.....	62
Şekil 3.14. 0 – 50 m ² bir konutta yaşayan kişilerin konut büyüklüğü tercihleri	63
Şekil 3.15. 51 - 100 m ² bir konutta yaşayan kişilerin konut büyüklüğü tercihleri.....	63
Şekil 3.16. 101 - 150 m ² bir konutta yaşayan kişilerin konut büyüklüğü tercihleri...	64
Şekil 3.17. 151 – 200 m ² bir konutta yaşayan kişilerin konut büyüklüğü tercihleri ..	65
Şekil 3.18. 200 m ² ve üstü bir konutta yaşayan kişilerin konut büyüklüğü tercihleri	65
Şekil 3.19. Meslekler ve sosyal baskınlık yönelimleri.....	78
Şekil 3.20. İdeal konut tercihleri - asker / polis, yöneticiler	79
Şekil 3.21. İdeal konut puanı dağılımı - asker / polis, yöneticiler	81
Şekil 3.22. İdeal konut tercihleri - serbest meslek, sanatçı / zanaatkarlar	82
Şekil 3.23. İdeal konut puanı dağılımı - serbest meslek, sanatçı / zanaatkarlar.....	83
Şekil 3.24. İdeal konut tercihleri – öğrenciler.....	84
Şekil 3.25. İdeal konut puanı dağılımı - öğrenciler.....	86
Şekil 3.26. İdeal konut tercihleri – işçi, çiftçiler	87

	<u>Sayfa</u>
Şekil 3.27. İdeal konut puanı dağılımı – işçi, çiftçiler	88
Şekil 3.28. İdeal konut tercihleri - memurlar	89
Şekil 3.29. İdeal konut puanı dağılımı - memurlar	90
Şekil 3.30. Ev hanımı ve emeklilerin ideal konut tercihleri.....	91
Şekil 3.31. Ev hanımı ve emeklilerin konutlarının ideal konut puanları	92
Şekil 3.32. Sağlık çalışanı, öğretmen / akademisyenlerin ideal konut tercihleri	93
Şekil 3.33. Sağlık çalışanı, öğretmen / akademisyenlerin yaşadıkları konutların ideal konut puanları.....	94

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa

Çizelge 2.1. Sağ Kanat Yetkenciliği Ölçeği.....	17
Çizelge 2.2. Öğrenciler ve yetişkinlerde gizli önyargının Sosyal Baskınlık Yönelimi (SBY) ve Sağ Kanat Yetkenciliği (SKY) ile bağlantısı.....	19
Çizelge 3.1. İdeal konut ifadeleri korelasyon çizelgesi.....	67
Çizelge 3.2. İdeal konut ifadeleri ve demografik veriler korelasyon tablosu	69
Çizelge 3.3. SBY ve ilk sıfat seçimi	71
Çizelge 3.4. SBY ve ikinci sıfat seçimi.....	72
Çizelge 3.5. SBY ve üçüncü sıfat seçimi	72
Çizelge 3.6. SBY ve ideal konut sıfat seçimleri özeti.....	73
Çizelge 3.7. İdeal konut puanı hesaplamasında konut tipleri.....	74
Çizelge 3.8. İdeal konut puanı hesaplamasında konut büyüklüğü.....	74
Çizelge 3.9. İdeal konut puanı hesaplamasında konut yeri.....	75
Çizelge 3.10. İdeal konut puanı, SBY ve demografik verilerin korelasyonu	76
Çizelge 3.11. İdeal konut sıfat seçimleri - asker / polis, yöneticiler	80
Çizelge 3.12. İdeal konut sıfat seçimleri - serbest meslek, sanatçı / zanaatkarlar	83
Çizelge 3.13. İdeal konut sıfat seçimleri - öğrenciler	85
Çizelge 3.14. İdeal konut sıfat seçimleri – işçi, çiftçiler.....	88
Çizelge 3.15. İdeal konut sıfat seçimleri - memurlar	90
Çizelge 3.16. İdeal konutları sıfat seçimleri - ev hanımı, emekliler	92
Çizelge 3.17. İdeal konutları sıfat seçimleri - sağlık çalışanı, öğretmen / akademisyenler	94
Çizelge 5.1. Konut reklamları ile araştırma bulgularının karşılaştırılması	108
Çizelge Ek.1. Katılımcılara tez sürecinde uygulanan anket çalışması.....	118

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

SBY : Sosyal Baskınlık Yönelimi

SDO : Social Dominance Orientation (Sosyal Baskınlık Yönelimi)

SPSS : Statistical Package for Social Sciences (Sosyal Bilimler İçin İstatistiksel Paket)

TDK : Türk Dil Kurumu

RWA : Right - Wing Authoritarianism (Sağ Kanat Yetkeçiliği)

F : Faşizm

HS : Hostile Sexism (Düşmanca Cinsiyetçilik)

BS : Benevolent Sexism (Korumacı Cinsiyetçilik)

İKP : İdeal Konut Puanı

m² : metrekare

BÖLÜM 1.

GİRİŞ

1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Toplumsal eşitsizlik ve tabakalaşma, bütün insan topluluklarında görülmüş ve görülmeye devam eden bir olgudur. Bu olgunun sonucu olarak kişiler belli bir grubun içinde, belli bir düzen ile ve belli davranış şemaları kapsamında yaşarlar. Bireyin içinde bulunduğu gruplar, yetişmiş olduğu atmosfer, çevresinde gördüğü insanlar ve bulunduğu mekânlar birleşerek bireyi belli bir hiyerarşik basamağa yerleştirir. Bu hiyerarşik basamağın hangisi olduğu, bireyin hayatı ile ilgili birçok meseleyi şekillendirir.

Bu çalışmaya başlarken, toplumda kişinin bulunduğu hiyerarşik basamağa göre değişen ve şekil alan önemli şeylerden birinin de mekan olduğu düşünülmüştür. Bu düşünceyi destekler biçimde günümüzde ‘kentli seçkinlerin’ yaşadığı kapalı siteler incelendiğinde, burada yaşayan kişilerin en çok vurguladığı kavramın ‘kendileri gibi olanlarla yaşamak’ olduğu görülmüştür (Aydın S., 2012: 114). Kullanıcılarına idealize edilmiş bir hayat sunan bu yaşam alanları, içinde yaşayanlara diğer sınıflarla olan ilişkilerini en aza indirme olanağı sağlamaktadırlar ((Işık & Pınarcıoğlu, 2003), aktaran: Yücebaş, 2013). Burada yaşayan kişilerin kendileriyle yalnızca ekonomik olarak değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel olarak da benzer olan bireylerle bir arada olma eğiliminde oldukları ve kendilerine sınıfsal olarak yakın olanlarla kümelenme, farklı olanlarla ise ayırışma eğilimleri olduğu tespit edilmiştir (Demiral, 2017: 145).

Bu noktada kişilerin yaşam alanlarını seçerken çevrelerindeki bireylerin sosyal, ekonomik, kültürel ve sembolik sermayelerini göz önünde bulundurduğu, habitus’ları kendilerinininkine benzeyen kişilerle bir arada olmak istedikleri görülmektedir. Söz konusu yaklaşım hem çalışma hem yaşam alanları için sergilendiği görülse de bir iş

yeri ile kıyaslandığında konutun kişilerin hayatlarında kapladığı yer daha büyük olduğundan konut seçiminde 'kendisine benzeyenle yaşama' eğiliminin daha belirgin varlığından söz edilebilir. Bu bağlamda hiyerarşik düzende üst kısımlarda yer alan bir kişinin yaşadığı konut ile daha alt basamaklarda yer alan birinin yaşadığı konutun farklılıklar göstereceği düşünülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmaya kişilerin bulunduğu hiyerarşik basamağın bireylerin yaşamakta oldukları konutu ve konut ile ilgili seçimlerini etkileyeceği hipotezi ile başlanmıştır.

Toplumsal eşitsizlik ile ilgili literatür incelendiğinde bu alanda çok sayıda teori ortaya atılmış olduğu görülmektedir. Bu kuramlardan biri olan, Sidanius ve Pratto tarafından ortaya koyulan Sosyal Baskınlık Teorisi çalışmanın odaklandığı teori olarak seçilmiştir.

Kurama göre toplum, baskın ve topluma egemen olan bir grup, ve onların egemenliğine boyun eğen alt gruplardan oluşmaktadır. Baskın grup toplumdaki olumlu değerleri elde ederken, alt grupların payına ise işsizlik, eğitimsizlik, sosyal güvencesizlik gibi olumsuzluklar düşecektir. Bu teorinin temel öğelerinden biri olan ve kurama adını veren Sosyal Baskınlık Yönelimi ise kişilerin grup temelli eşitsizlik ve sosyal baskınlık konusundaki genel istek ve yönelimlerini ifade etmektedir (Pratto, Sidanus, & Levin, 2006: 281; Pratto, ve diğerleri, 2000: 373; Sidanus, Pratto, Laar, & Levin, 2004: 848). Söz konusu yönelim genel olarak bireylerin bahsedilen eşitsizlikleri destekleme yönelimleri olarak kavramsallaştırılmıştır (Hasta & Karaçanta, 2017: 24).

Sosyal baskınlık yönelimleri yüksek olan bireyler ile düşük olan bireylerin bu yönelim farklılıklarının konut bağlamında da etkileri olacağı düşünülmektedir. Bireylerin mekansal seçimlerinin sosyal baskınlıklarıyla, dolayısıyla hiyerarşik konumlarıyla bağlantılı olması, mekanların da toplumsal hiyerarşiyi sürdürme, artırma, azaltma ya da oluşturma konusunda bir yeri olduğu anlamına gelir. Bu da söz konusu mekanların tasarımcısı olan mimarın elinde toplumsal hiyerarşiyi artırma ya da azaltma gücünün olduğuna işaret eder. Bu sebeple toplumsal hiyerarşi oluşumunun temel yönlendiricilerinden ve aynı zamanda sonuçlarından biri olan sosyal baskınlık yöneliminin kişilerin mekansal seçimleriyle nasıl bir ilişkisinin olduğu araştırılması ve üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu çalışmanın amacı da bireylerin sosyal

baskınlık yönelimlerinin halihazırda yaşamakta oldukları ve ideal olduğunu düşündükleri konut üzerindeki etkilerini irdelemektir.

Bu amaçlar doğrultusunda veri toplama yolu olarak anket yöntemi tercih edilmiştir. Anket, dört bölümden oluşacak ve Google Forms kullanılarak uygulanacaktır. Anketin birinci bölümü demografik sorulardan oluşmaktadır. Bu bölümde katılımcıların cinsiyetleri, yaşları, meslekleri, eğitim ve gelir durumları hakkında bilgi toplamak amaçlanmaktadır. Kişilerin cinsiyetleri, eğitim durumları, gelirleri ya da meslekleri de toplumdaki hiyerarşik basamaklarını, dolayısıyla sosyal baskınlık yönelimlerini muhtemelen etkileyeceğinden bu bölümden toplanacak veriler önemlidir.

İkinci bölümde Sosyal Baskınlık Teorisi kapsamında ortaya koyulmuş Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği kullanılarak kişilerin sosyal baskınlık yönelimleri ölçülecektir. Bu bölümden alınan sonuçların diğer bölümdeki veriler ile ilişkilerini incelemek çalışmanın temelini oluşturmaktadır.

Üçüncü bölümde katılımcılara hâlihazırda yaşadıkları konut ile ilgili sorular sorulacaktır. Bu kısımda kişilerin yaşadıkları konutun nerede bulunduğu, konut tipi, konutun kime ait olduğu, metrekaresi ve son olarak da yaşadıkları konuttan ne kadar memnun oldukları hakkında veri toplanacaktır. Bu bölümden elde edilen veriler ile kişilerin ideal olduğunu düşündükleri konut verileri karşılaştırmalı olarak ele alınarak, geçmiş tecrübelerinin gelecekteki konut tercihlerini etkileyip etkilemediği konusu da irdelenecektir.

Dördüncü ve son bölümde kişilere seçme şansları olduğunda olsalar nasıl bir konutta, mahallede yaşamak isteyecekleri ile ilgili sorular sorularak ideal konut anlayışları araştırılacaktır. Bu bölümde kişilere ideal konutlarının nerede, kaç metrekare olmasını istedikleri ve hangi tipte bir konutu tercih edecekleri sorulmakta, daha sonra yaşamak istedikleri konut ve mahalle ile ilgili bazı ifadeleri maddelere katılma derecelerine göre puanlamaları istenmektedir. Son olarak ise kişilere yeni evlerinin hangi sıfatlar ile nitelenmesini istedikleri sorulacaktır. Bu sorulara verilecek cevaplar ile ikinci bölümde ölçülecek olan sosyal baskınlık yönelimi arasında bağlantılar görülüp görülmeyeceği çalışmanın önemli noktalarındandır.

Çalışmada araştırılan mekân olarak konut tercih edilmesinin sebebi bütün katılımcıların bir konut mekânına sahip olması ve konutun genelde sık vakit geçirilen, yemek yeme, uyuma, dinlenme, hatta sosyalleşme gibi birçok aktivite için kullanılan bir mekân olmasıdır. Anketin katılımcıları ise olabildiğince çeşitli seçilmeye çalışılacak, mümkün olduğunca farklı yaş grubu, gelir durumu, meslek ve farklı sosyal arka plana sahip katılımcıya ulaşılmaya çalışılacaktır. Benzer arkaplana sahip, benzer çevrelerde yaşamakta olan kişilerin sosyal baskınlık yönelimleri de muhtemelen farklılaşmayacağından, farklı gruplardan kişilere ulaşılmasıyla sosyal baskınlık yönelimlerinin çeşitleneceği ve bu çeşitlenmeye bağlı olarak mekânsal tercihlerin farklılaşmasının takip edilebileceği düşünülmektedir. Anket sonuçları SPSS (Statistical Package for Social Sciences) programı kullanılarak analiz edilecektir.

Anketten elde edilen sonuçlar üç ayrı bölümde incelenecektir. Birinci kısımda katılımcıların sosyal baskınlık yönelimlerinin anketin diğer bölümlerinden elde edilen veriler ile ilişkisi altı başlık altında irdelenecektir. Birinci başlıkta sosyal baskınlık yönelimi ile demografik verilerin, ikinci başlıkta konut ortamının, üçüncü başlıkta konut tipinin, dördüncü başlıkta konut büyüklüğünün, beşinci başlıkta ideal konut ifadelerinin ve altıncı başlıkta ideal konut ile ilgili sıfat seçiminin ilişkisi incelenecektir. Bu kısım ile ilgili belirlenen hipotezler aşağıdaki gibidir.

- Sosyal Baskınlık Yönelimi ile demografik verilerin ilişkisinin incelenmesi sonucu kadınların sosyal baskınlık yönelimlerinin erkeklerle kıyaslandığında daha düşük olması, kişilerin eğitim düzeyleri arttıkça sosyal baskınlık yönelimlerinin düşmesi, gelir düzeyi arttığında sosyal baskınlık yönelimlerinin de artması beklenmektedir.
- Sosyal Baskınlık Yönelimi ile konut yeri, tipi ve büyüklüğü ilişkisi incelendiğinde sosyal baskınlığı yüksek bireylerin büyükşehirde yer alan, bahçe içindeki tek ya da çok katlı ve daha büyük (200 m² ve üstü) bir konutu tercih edecekleri düşünülmektedir.
- Sosyal Baskınlık Yönelimi ile ideal konut ifadelerinin ilişkisi ele alındığında sosyal baskınlık yönelimleri yüksek bireylerin, yaşadıkları semtte yaşayan insan profilini önemseyecekleri, yaşadıkları konutun güvenli olmasına ve konutun

dış görünüşüne önem verecekleri, evlerinde yardımcı isteyecekleri, evlerinin ihtiyaç duyduklarından daha büyük olmasını ve arkadaş / aile davet edebilecekleri mekânlara, etkileyici bir manzaraya sahip olmasının onlar için önemli olacağı, yaşadıkları mekânın eşi benzeri olmayan bir yer olmasını ve eşyalarının özel tasarlanmış olmasını isteyecekleri düşünülmektedir.

- Sosyal Baskınlık Yönelimi ile kişilerin ideal konutlarının nasıl nitelenmesini istedikleri ilişkisi incelendiğinde sosyal baskınlıkları yüksek bireylerin konutlarının lüks, elit ve pahalı gibi sıfatlarla nitelenmesini tercih edecekleri düşünülmektedir.

İkinci kısımda ankete katılan kişilerin ideal konut seçimlerinden elde edilen veriler kullanılarak, toplum genelinde ideal görülen konut şeklinin belirlenmesi ve buna göre bir puanlama sistemi geliştirilmesi amaçlanmaktadır. İdeal Konut Puanı adı verilen bu puanlama sistemi ile katılımcıların ankette verecekleri halihazırda yaşadıkları konut bilgilerinden yararlanılarak kişilerin yaşadıkları konutun toplum genelinde ne kadar ideal görüldüğü belirlenecek, ve bu puanın sosyal baskınlık yönelimi ile ilişkisi incelenecektir. Bu bölüm ile ilgili belirlenen hipotez aşağıdaki gibidir.

- Toplum genelinde en ideal görülen, dolayısıyla ideal konut puanı en yüksek olacak konutun büyükşehirde yer alan, bahçe içinde bulunan, birden fazla katlı, 200 m² ve üstü büyüklükteki konutlar olacağı düşünülmektedir.
- Teori bağlamında sosyal baskınlık yönelimi yüksek bireylerin toplumda ideal görülen değerleri elde edecekleri belirtilmektedir. Buna göre sosyal baskınlık yönelimi yüksek bireylerin ideal konut puanları da yüksek olmalıdır.

Üçüncü kısımda anketin demografik bölümünden alınan meslek bilgisinin sosyal baskınlık düzeyi ile ilişkisi araştırılacak, hangi mesleklere mensup kişilerin sosyal baskınlık yönelimlerinin daha yüksek olduğu anlaşılmasına çalışılacaktır. Buna ek olarak meslek gruplarının yaşamakta oldukları konutun ideallliği hakkında da bilgi edinmek amacıyla meslek gruplarına mensup kişilerin anketin halihazırda yaşanan konut kısmında verdikleri cevaplardan yararlanılarak ideal konut puanları belirlenerek, meslek gruplarına göre ideal konut puanı skalaları incelenecektir. Bu bölümden elde edilmesi beklenen sonuçlar aşağıdaki gibidir.

- Sosyal Baskınlık Teorisi'nde belirtildiği üzere, sosyal baskınlık yönelimi en yüksek olan meslek grupları yöneticiler, asker ve polisler; en düşük olan meslek grupları ise öğretmen, akademisyen ve sağlık çalışanları olmalıdır.
- Sosyal baskınlık yönelimi en yüksek olan meslek gruplarının ideal konut puanları da yüksek çıkmalıdır.

Yapılacak bütün analizler sonucunda daha önce hiç mimarlık, tasarım gibi alanlarda ele alınmamış bir teorinin söz konusu alanlarda nasıl çıktılar vereceğinin görülmesi ve sonuçların bu multidisipliner çalışma ile literatüre kazandırılması amaçlanmaktadır. Ek olarak, mimarın toplumsal hiyerarşideki yeri hakkında da yorum yapmak ve bu konuda bir tartışma başlatmak hedeflenmektedir. Ayrıca günümüzün konut bağlamında yükselen trendi olan, kendi içine kapalı olması ve belli bir kitleye, kullanıcı tipine hitap etmesiyle toplumsal hiyerarşi tartışmasında yer alması gereken kapalı siteler de ele alınarak çalışma kapsamında elde edilen veriler ışığında tartışılacaktır.

1.2. LİTERATÜR TARAMASI

Sosyal Baskınlık Teorisi ve Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği kullanımı ile ilgili literatür incelendiğinde, teori ile ilgili en kapsamlı çalışmaların teoriyi ortaya atan Jim Sidanius ve Felicia Pratto tarafından/işbirliği ile yazılmış makaleler olduğu görülmektedir. Bu makalelerin neredeyse tamamı İngilizce dilinde, yabancı kaynaklarda yayınlanmış kapsamlı çalışmalardır. Çalışmanın teorik kısmında temel olarak bu çalışmalar alınmıştır.

Bu makalelerden ilk yayınlananlardan biri 1991 yılında Jim Sidanius, Felicia Pratto, Michael Martin ve Lisa M. Stallworth tarafından yapılmış, 'Consensual Racism and Career Track: Some Implications of Social Dominance Theory' başlıklı çalışmadır. Çalışma, Amerika'daki 5655 tane lisans ya da lisansüstü öğrencisi ile yürütülmüş ve ırkçı tavırlar ile kariyer seçimleri arasındaki ilişkinin araştırılması konusunda Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği'nin kullanılması test edilmiştir.

Daha sonra 1992 yılında Jim Sidanius, Felicia Pratto ve Erik Devereux tarafından yapılmış ‘A Comparison of Symbolic Racism Theory and Social Dominance Theory as Explanations for Racial Policy Attitudes’ adlı çalışma yine teori hakkında yapılan ilk çalışmalardan biridir. Bu çalışma 234 beyaz Amerikan katılımcı ile yürütülmüş, Sembolik Irkçılık Teorisi (Symbolic Racism Theory) ile Sosyal Baskınlık Teorisi’nin karşılaştırılması sonucu ırkçılığın Sosyal Baskınlık Teorisi ile açıklanabilirliğinin daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

1994 yılında Felicia Pratto, Jim Sidanius, Lisa M. Stallworth ve Bertram F. Malle tarafından yapılan ‘Social Dominance Orientation: A Personality Variable Relevant to Social Roles and Intergroup Relations’ başlıklı çalışmada Sosyal Baskınlık Yönelimi, kişilerin sosyal gruplar arasında eşitsizliği tercih etme derecesi olarak tanımlanmıştır. Ek olarak sosyal baskınlık yönelimi ile ilgili, erkeklerin sosyal baskınlık yönelimlerinin kadınlara kıyasla yüksek olduğu, yüksek sosyal baskınlık yönelimine sahip bireylerin hiyerarşi-artırıcı sosyal roller üstlenmek isteyecekleri, ve sosyal baskınlık yöneliminin grup temelli hiyerarşiyi destekleyen çok sayıda sosyal ve politik ideoloji ile ilişkisi olduğu sonuçları ortaya koyulmuştur.

Felicia Pratto, Jim Sidanius ve arkadaşları tarafından yazılmış çok sayıda makale ve yapılmış çok sayıda çalışma bulunmasıyla birlikte, teorinin ortaya çıkışında öncü olan en eski çalışmaları yukarıda anlatılanlardır.

Ülkemizde yapılan çalışmalara baktığımızda sıklıkla psikoloji ve sosyoloji alanlarında yapılmış oldukları görülmektedir. Sayı olarak fazla oldukları söylenemeyecek bu çalışmalar, ülkemizde bu teorinin çok fazla çalışılmamış bir teori olduğunu göstermektedir. Daha detaylı incelenecek olursa, yapılan çalışmalarda sosyal baskınlık yöneliminin kişilik özellikleri (Okumuşoğlu, S. (2017). Sosyal Baskınlık Yöneliminin Kişilik Özellikleriyle İlişkisi), ahlak (Yalçın, Ö. (2017). Sosyal Baskınlık Yönelimi Ahlaki Standartları Farklı Ahlaki Temeller Boyunca Perdelyor: Ahlaki Geri Çekilmede Bireysel Farklılıklar.), yabancılara karşı tutumlar (Bağcı, S. Ç., & Güler, C. N. (2018). Yabancı Öğrencilere Karşı Tutum ve Davranışsal Eğilimler: Ulusal Kimlikler ve Sosyal Baskınlık Yöneliminin Yordayıcı Rolü), ve iklim değişikliği (Uçar, G. K., Yalçın, M. G., & Özdemir, G. (2019). İklim Değişikliği İnkarnın Sosyal

Baskınlık Yönelimi ve Ekolojik Adil Dünya İnancı İle İlişkisi) gibi olgularla ilişkilerinin incelenmiş olduğu görülmektedir.

Teori ile ilgili yapılan tezler incelendiğinde karşımıza 19 adet yüksek lisans, 3 adet ise doktora tezi çıkmaktadır. Tezlerden 20 tanesi psikoloji, 1 tanesi hemşirelik, 1 tanesi ise kamu yönetimi alanında yapılmış çalışmalardır.

Yapılan çalışmalarda Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği tek başına ya da başka ölçeklerle birlikte kullanılarak çok farklı parametreler hakkında çıktılar elde edilmiştir. Ölçeğin nasıl kullanılmış olduğu ve araştırmalardan elde edilen sonuçlar bu tez çalışması içinde 'Ölçek Kullanımına Örnekler' başlığı altında detaylı bir biçimde ele alınacaktır. Bu bağlamda söz konusu çalışmalarda özellikle Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği'nin nasıl ve hangi alanlarda kullanıldığı, sonuç verilerinin nasıl ele alındığı detaylı olarak incelenmiş ve çalışmalar, bu tez çalışmasında ölçek kullanımının nasıl olması gerektiği noktasında yol gösterici olmuştur. Ayrıca anket çalışmaları sonucunda elde edilmiş sonuçlar tez çalışmasının hipotezlerinin belirlenmesi konusuna da ışık tutmuştur.

Ek olarak literatür taraması sonucu Sosyal Baskınlık Teorisi'nin mimarlık, tasarım, mekan ya da bunlara benzer konular ile ilişkisini ele alan hiçbir çalışma olmadığı görülmektedir. Yapılan çalışmalar genelde sosyal bilimler alanları ile kısıtlı kalmıştır. Ancak sosyal bilimler kökenli bir teorinin farklı alanlarda kullanılması daha zengin sonuçlar verecek ve literatüre zenginlik katacaktır. Ayrıca sayı olarak çok fazla çalışma bulunmaması da ülkemizde bu teorinin bilinirliğinin çok yüksek olmadığını göstermektedir. Bu çalışma ile literatürdeki bu eksiklikler kapatılmaya çalışılacak ve mimarlık disiplini ile psikoloji/sosyoloji alanlarına ait bir teori birleştirilerek alışılmadık ve multidisipliner bir çalışma ortaya çıkarılacaktır.

BÖLÜM 2.

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. TARİH BOYU GRUP TEMELLİ TOPLUMSAL HİYERARŞİ

İnsan, bireysel olarak yaşayan bir varlık değildir. İnsanın olduğu yerde toplum da vardır. Toplumlar ve insanlar tarih boyu sürekli değişim halinde olsalar da, bütün toplumlarda ortak olan olgu toplumsal sınıflardır. Bireyler toplum içinde farklı kümeler içinde yer alırlar ve toplumdaki bu kümeler farklı statülerde, mevkilerde bulunurlar. Söz konusu kümeler, içinde bulunan bireylerin kimilerinin ‘yararlar’ elde edebilmesini sağlarken bazı bireylerin ise ‘elverişsiz’ pozisyonlarda kalmalarına sebep olur. Bu kümelene, toplumdaki bireyleri birbirlerinden ayırarak aralarında farklılaşmalar yaratır ve toplumun yeni kuşakları da içine doğdukları mevkileri üstlenerek bu farklılaşmayı sürdürürler. Bu durum toplumbilimde ‘toplumsal katmanlaşma’ olarak isimlendirilmektedir (Ozankaya, 1991: 189).

Toplum yapılarını incelemeye ilkel dönemlerden başlanabilir. Bu zaman dilimi, avcı toplayıcı insanlar ile başlayıp hayvansal üretim ile geçinen topluluklara kadar olan süreyi kapsar. Dönemin ilkel insanları az sayıda çekirdek aileden oluşan minik kümeler halinde yaşamışlardır. Yaşam alanları mağaralar, kaya altları gibi yerlerdir. İnsanların modern ve korunaklı mekânlarda yaşamaları sosyokültürel ve sosyoekonomik gelişmelerine paralel olarak zamanla olmuştur (Yurtseven, 2021: 99).

Bu insan toplulukları yerleşik hayata geçmemiş, avcı toplayıcı insan kümeleridir. Besin üretimi yapmadan, doğada hazır bulunan besinleri toplayarak topluluk halinde beslenmeleri sebebiyle herhangi bir kişisel sahiplenme, mülkiyet durumu yoktur. Bu sayede genelde eşitlikçi ilişkilere sahip oldukları söylenebilir, fakat yine de cinsler ya da yaş grupları arasında farklılaşmalar görülmüştür. Şaman, av önderi gibi saygınlık belirten statülerin olduğu düşünülmektedir. Fakat bu unvanlar babadan oğula geçi

kalıtsal unvanlar olmadığından, bireye kendi hayatı süresince saygınlık getirmesinden öte bir etkisi olmamıştır. Bu da bu tür statülerin bir sınıflaşmaya sebep olmadığını düşünmemizi sağlar. Diğer bir ayrışma ise cinsiyet temellidir. Büyük oranda fizyolojik farklılıklar sebebiyle bu topluluklarda kadınlar hamilelik, bebek taşıma ve bitkisel besin toplama gibi görevleri, erkekler ise avcılık yani hayvansal besin getirme görevini üstlenmiştir. Bu durumun bir üstünlük-aşağılık olgusu olup olmadığı ise tartışmalıdır (Şenel, 2014: 7-8).

İnsan topluluklarının eşitlikçi denebilecek yaşam biçimlerinin kayda değer bir değişime uğradığı dönem, Neolitik Dönemdir. Bu dönem insanlık tarihinin bir dönüm noktası olarak nitelendirilir. Tıpkı yirminci yüzyılın teknoloji devrimi gibi, Neolitik Dönem de bir devrimdir. Mezolitik Dönemde geçici yerleşmeler görülmekteyken, Neolitik Dönemde bu geçici yerleşmeler köyler halini almıştır (Güngör, 1998: 367). Bu geçiş, eşitlikçi ilişkiler konusunda da oldukça büyük değişimlere sebep olmuştur. Toprağa yerleşme ve tarımsal üretim, mal biriktirmeye ve toprak sahiplenmeye olanak tanımıştır. Çiftçi yaşamı göçebe avcı toplayıcılığa göre daha fazla geçim güvencesi sağladığından, avcı-toplayıcılar güvenlik uğruna özgürlüklerini bırakmaya başlayarak yerleşik hayata geçmişlerdir.

İnsanlığın bir kısmının yerleşik hayata geçmesi, göçebelerle çiftçiler arasında ilk eşitsizliklere sebep olmuştur. Yerleşik çiftçiler hem bitkisel hem hayvansal besin üreterek kendilerine yetebilirlerken, göçebe avcı-toplayıcıların kendilerine yetememeleri bu topluluklar arasında bir eşitsizlik yaratmıştır. Avcı-toplayıcı toplulukların yaşam koşulları gereği daha saldırgan olmaları ise çiftçilerin ambarlarına saldırımları ile sonuçlanmıştır. Ambarlardan yiyecek almanın kolaylığını bir kez tadınca, bunu yapmaya devam etmişlerdir.

Bu saldırıların ilk aşamasında avcılar, ürünlerini vermeye karşı koyan çiftçileri öldürüp, köyleri talan etmişlerdir. Fakat sonra köyleri yok etmenin gelecek sene ürün alamamakla sonuçlandığını anlayıp, olabildiğince az insan öldürerek köyde gelecek sene için üretimin devam etmesi amacıyla da bir miktar tohum bırakmaya başlamışlardır. Fakat bu şekilde de yağmacılar, gelecek sene köyü tekrar yağmalayabilmelerini garanti altına alamamışlardır, çünkü daha erken davranıp

yağmalayan başka avcı gruplar olacaktır. Bu şekilde avcılar çiftçilere köyü korumalarına karşılık, ürünlerin bir kısmını kendilerine vermelerini önererek bir nevi haraç sistemini başlatmışlardır. Daha sonra bu haraç sistemi, göçebelerin de köylülerin arasına yerleşmesi ve onları belli oranlarda vergiye bağlamaları ile daha sistemli bir vergi düzeni haline gelmiştir. Böylece fethedilen ve fetheden toplulukların bir arada yaşayarak bir toplum oluşturması ile eşitsizlik, sınıf farklılaşması halini almıştır.

Söz konusu olguların ana sebebi, üretimde üretilenlerin üretime yetecek miktardan fazla olmaya başlamasıdır. Sadece kendi kendine yeten birinin başkasına verecek artışı olmadığından, bir toplumun diğer toplumdan artı alması için onu üretime zorlaması gerekir. Yani toplumsal yapıda üretici bir grup ve onları kendilerine yetenden fazlasını, artıyı üretmeye zorlayacak başka bir grup bulunur. Bu da toplumsal eşitsizliğin temelidir (Şenel, 2014: 12-13).

Eşitsizlik; Eski Mısır, Roma ve Yunan'da kölelik olarak, zamanla köleliğin ortadan kalkması ile ise bir toprağa bağlı olarak yaşayan ve orayı işlemekle görevli serfler olarak görülmüştür. Bunlardan sonra toplumun bir nebze daha modernleşmesi ile ismi değişse de eşitsizlikler var olmaya devam etmiştir. Neoliberal ve kapitalist ekonomilerde eşitsizlikler din adamları, devlet elitleri, iş adamları, zanaatkârlar, işçiler adları ile devam etmekte ve yine bazı grupların diğerlerine göre daha üst basamaklarda buldukları görülmektedir (Ozankaya, 1991: 190-191).

Günümüz toplumunda ise modern dünyanın yaşam alanı olan kentlerdeki eşitsizlik büyük oranda konut ayrımcılığı olarak biçimlenmiştir (Falk, 2007: 109). Bu bağlamda konutun da dahil olduğu bazı mallar sembolik anlamlar taşımaya başlamış, bu sembolik anlamlar birbirinden farklı kişileri, farklı yaşam tarzlarına sahip bireyleri ayıran temel değerler haline gelmiştir ((Kauko, 2006), aktaran: Çınar, 2014, s. 490).

2.2. GRUP TEMELLİ TOPLUMSAL HİYERARŞİYE YAKLAŞIMLAR VE TEMEL KAVRAMLAR

Bütün insan topluluklarında, en ilkel olanlardan en modern olanlarına varana kadar, toplumsal tabakalaşmanın, dolayısıyla toplumsal eşitsizliklerin varlığı sosyolojik bir

gerçektir. Günümüz toplumunda ise toplumsal tabakalaşma, sınıf sistemleri olarak biçimlenmiştir (İnce, 2017: 294). Günümüzün sınıf sistemlerini anlamak için üzerinde durulması gereken iki ana isim Karl Marx ve Max Weber'dir. Bu bölümde günümüz toplumunun hiyerarşik düzeninin daha iyi yorumlanabilmesi için Karl Marx, Max Weber ve Pierre Bourdieu'nun yaklaşımları incelenecektir.

Sınıf analizleri konusunda incelenmesi ve anlaşılması gereken ilk düşünür Karl Marx'tır. Marksist yaklaşıma göre kapitalist üretim sonucu sınıflı bir toplum meydana gelir (Özkan & Kök, 2019: 1124). Toplumdaki tabakalaşmanın temelinde ise üretim araçlarını elinde kimin tuttuğu yatar (Arslan, 2004: 129; İnce, 2017: 173; Özkan & Kök, 2019: 1124). Bu yaklaşıma göre toplum üretim araçlarının mülkiyetini elinde bulduran kapitalist sınıf (burjuva) ve bu mülkiyete sahip olmayan çalışan sınıf (proletarya) olarak ikiye ayrılır (Türkdoğan, 2019: 135; Özkan & Kök, 2019: 1124; Arslan, 2004: 129). Bu iki sınıf arasında sürekli bir çekişme vardır, çünkü üretim araçlarını elinde tutan burjuva sınıfı proletaryanın ürettiklerine el koymaktadır. Birinin kazancı diğlerinin kaybı anlamına gelir.

Ek olarak böyle bir toplumda orta sınıfın varlığından bahsedilemez, çünkü orta sınıfın bu sınıf mücadelesinde hangi safta olduğu belli değildir (Yıldırım, 2017: 174). Marksist teori, toplumsal sınıflaşmanın bu biçimde şekillenmesi sonucu proletaryanın sömürüldüğünü anlaması ile isyan edeceğini ve burjuva sınıfını ortadan kaldıracığını öngörür (İnce, 2017: 316; Özkan & Kök, 2019: 1126). Marksizm'de kapitalist sınıfın ve bu sınıfın iktidarlığına aracılık eden kurumların devrilmesi eylemi 'devrim' olarak adlandırılmıştır (Bensussan & Labica, 2016: 231).

Fakat sınıf sistemi Marx'ın öngördüğü gibi sona ermemiştir. 1900'lü yıllara kadar proletarya sınıfının nüfusu durmadan artmış, Marx'ın öngördüğü biçimde proletarya ve burjuva sınıfı son aşamaya kadar kutuplaşmamış ve bu iki sınıfın arasında Marx'ın öngörmediği bir şekilde orta sınıflar ortaya çıkmıştır. Max Weber ise bu toplumsal değişimleri dikkate alarak Marx'ın sınıfsal teorisini geliştiren ve genişleten bir yaklaşımda bulunmuştur (Özkan & Kök, 2019: 1127).

Marx'ın odağı toplumdaki iki sınıf arasındaki sömürü ilişkileridir. Weberci yaklaşım da sınıf mücadelesinden bahseder, fakat temel vurgusu para, mülk, para, statü ve meslek gibi değerlerin dağılımıdır (Aydın, 2018: 251). Weberci yaklaşımın anahtar kelimelerinden biri 'güç'tür. Fakat bu güç Marx gibi tek yönlü olarak tanımlanmamıştır. Weberci yaklaşımda güç, toplumsal tabakalaşmanın üç ögesiyle ilişkilidir. Bu üç ögenin ilki ekonomik bağlamda 'sınıf'tır. Bu kısımda mülk sahipleri bulunur. İkincisi sosyal bağlamda 'statü'dür. Burada ise bilgi ve beceri sahipleri vardır. Üçüncüsü ise politik bağlamda 'parti'dir. Bu grupta işgücü sahipleri bulunur (Eyce, 1999: 274; Arslan, 2004: 131; Yıldırım, 2017: 175). Marx'ın tek katmanlı, ekonomik temelli analizinin aksine Weberci yaklaşıma göre sınıflar, statü grupları ve partiler, toplumdaki tabakalaşmanın belirleyici unsurlarıdır (İnce, 2017: 309).

Sınıfsal ilişkileri incelerken ele almamız gereken bir diğer düşünür Pierre Bourdieu'dur. Bourdieu, Marx'tan farklı olarak toplumsal sınıfları ekonomik ya da ideolojik temelli olarak değerlendirmez. Kendisinin de dolaylı bir şekilde kabul ettiği gibi, fikirlerinde Weber etkisi görüldüğü söylenebilir. Bourdieu, sınıf çatışmalarını güce göre şekillenen çatışma alanları ve gücün dağılımını değiştiren sermayelerin dağılımı ile inceler (Özsöz, 2007: 17). Bu sebeple toplumsal tabakalaşma ve gruplaşmaları Pierre Bourdieu yaklaşımı ile anlamak için bu yaklaşımın üç anahtar kavramı olan habitus, sermaye ve alan kavramlarını incelemek faydalı olacaktır.

Habitus kavramı, insanların belli bir kültür içinde yaşamalarının sonucu olarak zihinlerinde bir bilgi ve kültür stoku olduğunu söyler. Bu sebeple kişi, davranışlarında içinden geldiği kültürün yansımalarını taşıyacaktır. Bu da kişinin ait olduğu sosyal grubun düşünceleri ve davranışları etkilediği anlamına gelir (Palabıyık, 2011: 128). Habitus kavramı karakter kavramına benzemekle birlikte bu kavramdan ayrılmaktadır. Habitus, kişinin içinde doğuştan bulunan doğal bir özellik değildir, sosyal koşulların ürünü olan, zamanla ve sonradan kazanılmış özelliklerdir. Bu sebeple habitusu belirleyen temel etken sosyal koşullar olduğundan, farklı toplumlarda fakat aynı yaşam koşullarında büyüyen kişilerin habitusları benzer olabilir (Bourdieu, 2005: 45).

Bourdieu alan kavramını açıklamak için oyun benzetmesini kullanır. Toplumsal düzende yeterli sayıda katılımcının oyuna katılmasıyla bir 'alan' oluşur (Palabıyık,

2011: 136). Oyunun oynandığı yer olan alanlar kendi içlerinde işlemektedir ve işleyişi belirleyen ‘oyun kuralları’ söz konusudur. Ayrıca her bir alan uygun sermaye çeşidinin ifade sahasıdır (Kaplan & Yardımcıoğlu, 2020: 25). Alan, aynı zamanda bir rekabet mekânıdır. Savaşın katılımcıları bu alanda etkili olacak doğru sermaye türüne sahip olmaya çalışırlar. Sanatsal alanda kültürel yetke ya da dinsel bir alanda papazların yetkesi üzerinde tekel kurma çabası buna örnek gösterilebilir (Bourdieu & Wacquant, 2003: 26).

Sermaye kavramı ise, kişilerin bir toplumsal alana girebilmesi ve bu alanda rekabete katılarak varlığını sürdürebilmesi için gerekli olan bir kaynaktır. Bourdieu; ekonomik, kültürel, sosyal ve sembolik olmak üzere 4 çeşit sermayeden bahseder. Ekonomik sermaye, bireylerin sahip oldukları maddi birikimi ifade eder. Kültürel sermaye, toplumda kişiyi yükselttiği düşünülen değerlere sahip olmakla ilgilidir. Bu sermaye türü için diplomalar, prestijli okullar gibi konular önemlidir. Sosyal sermaye belli bir gruba üye olmakla elde edilen sermaye türüdür. Bu sermaye, kişiye destek olacak bireyler ağını ifade eder. Sembolik sermaye ise bireyin prestiji, duruşu ve konuşması, görünüşü gibi özellikleriyle ilgilidir (Palabıyık, 2011: 135).

Günümüz toplumu bu bağlamda ele alındığında bireylerin kendileri gibi olanlarla birlikte olmak istedikleri, dolayısıyla farkında olarak yada olmayarak kişileri sosyal, kültürel, ekonomik, sembolik sermayelerini ve habituslarını göz önünde bulundurarak değerlendirdikleri, kendilerine benzemeyen ve bir arada olmak istemedikleri bireyleri dışarıda tutmak için oraya ait olmayana içeriye almayan yaşam alanlarını tercih ettikleri gözlenmektedir.

2.3. GRUP TEMELLİ AYRIMCILIK ÜZERİNE KURAMLAR

Sosyal Baskınlık Teorisi’ni daha iyi anlamak ve bu teorinin literatürde nerede durduğunu görmek için benzer olguları ele alan diğer teorileri de incelemek faydalı olacaktır. Bu kapsamda Sağ Kanat Yetkeçiliği (Right-Wing Authoritarianism), Sosyal Kimlik Kuramı (Social Identity Theory) ve beraberinde Kendini Sınıflandırma Kuramı (Self-Categorization Theory), son olarak da Sistemi Meşrulaştırma Kuramı (System Justification Theory) ele alınacaktır. Ayrıca bu teorilerin ortaya koyduğu ölçeklerden

de bahsedilecek, bu ölçekler Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği ile karşılaştırılarak değerlendirileceklerdir.

Söz konusu teorilerden ilki Sağ Kanat Yetkeciliği Teorisi'dir (Right Wing Authoritarianism; RWA). Yetke kelimesinin sözlük anlamı 'Yeterliğine herkesi inandırarak bir kimsenin kendisine sağladığı itaat ve güven' (TDK, 2022) olarak geçmektedir. Yetkeciliğin akademik bağlamdaki ilk tanımı ise 1950 yılında Adorno, Frenkl-Brunswick, Levinson ve Sanford tarafından, Yetkeci Kişilik Kuramı ile yapılmıştır.

Bu kuram, başta Yahudilere karşı önyargıyı (Antisemitizm) araştırmakta olsa da daha sonra anti-semitizmin tek başına düşünülmemesi gerektiği, bu önyargı biçiminin sadece bir tutumdan ibaret olmadığı, bir kişilik tipi ya da kişilik özelliği olabileceği düşünülerek teorinin kapsamı genişletilmiş ve teori, önyargı ve ırkçılığı araştıran daha kapsamlı bir kurama dönüşmüştür. Bu kuram kapsamında yetkeci kişilik; tutuculuk, yetkeci boyun eğme, yetkeci saldırganlık, duygusal kapalılık, batıl inançlar ve kalıplaşmış yargılar, güç ve sertlik, yıkıcılık ve insanların iyi olabileceklerine inanmama, yansıtmacılık ve cinsel gidişatla ilgili abartılı endişe olmak üzere dokuz boyutta incelenir. Kurama göre bu kişilik özellikleri çocukluktan kaynaklanmaktadır. Altemeyer ise yetkeciliği geleneksellik, yetkeci saldırganlık ve yetkeci boyun eğme olmak üzere üç boyutta ele alır. Altemeyer, bu üç boyutu şu şekilde açıklar;

- Yetkeci Boyun Eğme, kişinin yaşadığı toplumda onaylanan ve meşru olan otoritelere yüksek derecede boyun eğmesidir.
- Yetkeci Saldırganlık, kişinin toplumdaki otoritelerin de onayladığı şekilde bazı kişilere karşı olan genel saldırganlığıdır.
- Geleneksellik, toplumun ve toplumdaki otoritelerin onayladığı sosyal geleneklere gösterilen yüksek derecede bağlılıktır. (Altemeyer, 1996: 6; Altemeyer, 1981: 152)

Bu öğelerden ilki olan yetkeci boyun eğme, sağ kanat yetkeci kişilerin toplumda yetke olarak gördükleri kişi ya da kurumların söylediklerini ve yaptıklarını kabul etmeye, yetkeye boyun eğmeye yönelimli olduklarını söyler. Bu kişiler yetkenin eleştirilmesini

doğru bulmaz ve yetkenin her Şeyin en doğrusunu bileceğine, kendi bilgilerinin yetmediği durumlarda sorgusuz sualsiz yetkenin söylediği Şekilde davranmanın doğru olacağına inanırlar.

Yetkeci saldırganlığa göre sağ kanat yetkeci bireyler toplumda azınlık olarak nitelendirilebilecek, kendilerinden farklı olan, ya da kendi görüşlerine uymayan kişilere karşı yetke olarak gördükleri kurum ya da kiŐilerce de onaylanan düŐmanlık ve saldırganlık gösterirler. Buna ek olarak gerekli durumlarda fiziksel cezaların gerekliliğini savunur ve mahkemelerin verdiği cezaların daha ağır olmasını destekler, idamı da uygun görürler.

Son olarak geleneksellik ögesine göre yetkeci bireyler dinsel inançla da bağlantılı olmaksızın tutucudurlar. Geleneksel aile yapısını, ataerkil düzeni, toplumdaki ahlak kurallarını güçlü bir biçimde savunarak bu konulardaki reformlara Őiddetli bir biçimde direnç gösterirler. Bu gelere dayanarak yetkeci kişilerin eleŐtirel düŐünme becerilerinin zayıf olduğu, kendileri gibi olmayan kişiler ve gruplardan gelen önermeleri ‘tehlikeli’ olarak değerlendirdikleri, özellikle dinsel konularda olmak üzere sorgulayıcı düŐünmeden uzak durdukları, otoritelerin söylediklerini kendi zihin süzgeçlerinden geçirmeden kabul ettikleri, gruplar arası çatıŐmalardan kaçınmadıkları hatta bunları destekledikleri, işbirliği konusunda yetenekli olmadıkları, kişisel baŐarısızlıklarını kabullenmekten kaçtıkları ve çeşitli bahaneler bularak kendilerini üstün görme eğiliminde oldukları, kendi grupları dışındaki kişi ve gruplar üzerinde baskınlık kurma yönelimleri olduğu söylenebilir (Altemeyer, 1996: 9-10-11; Güldü, 2011: 32).

Teori kapsamında yetkeci kiŐiliđi ayırt etmek için F (Faşizm) leği geliştirilmiştir. Bu lek, önyargıyı ölçtüğünü belli etmeden ve herhangi bir azınlık grubun adını geçirmeden önyargıyı ölçmeyi amaçlar. Fakat lek, sadece sağ kanat yetkeciliğini ölçmesi, genel bir bakıŐa sahip olmaması gibi sebeplerle eleŐtirilmiŐtir. Buna rağmen F leği, dünyada yüzlerce çalışmada kullanılmıştır. Ancak 1980’lerde yetkeciliği daha nitelikli ölçen bir ölçek arayıŐına girilmiŐtir. Bu arayıŐta en popüler lek Altemeyer tarafından geliştirilen Sağ Kanat Yetkeciliği leği olmuştur (Gray & Durrheim, 2006: 502; Güldü, 2011: 29)

Sağ Kanat Yetkencilik Ölçeği (Çizelge 2.1), yukarıda bahsedilen yetkeci boyun eğme, yetkeci saldırganlık ve geleneksellik olarak sıralanabilecek üç temel tutumu ölçmektedir. Ölçeğin 22 maddeden oluşan 2006 sürümü, dokuz bölümlü ve likert tipindedir. Ölçekte kesinlikle katılmıyorum cevabı bir puan, diğer uçtaki tamamen katılıyorum cevabı dokuz puan ile değerlendirilmektedir. Ölçek puanlaması üçüncü madde ile başlar, bir ve ikinci maddeler katılımcıyı ölçeğe alıştırmak için koyulmuş maddelerdir. Dolayısıyla ölçekte alınabilecek en düşük puan 20, en yüksek puan ise 180'dir. Ölçeğin bazı maddeleri (4, 6, 8, 9, 11, 13, 15, 18 ve 21) ters kodlanmaktadır. Ölçekten yüksek puan alınması yetkencilik düzeyinin de arttığını göstermektedir (Güldü, 2011: 34).

Çizelge 2.1. Sağ Kanat Yetkencilik Ölçeği (Altemeyer, 1996 ve Güldü, 2011'den alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

3	Ülkemizin, bütünlüğümüze kasteden radikal yönelimleri ve kötülükleri ortadan kaldırmak için ne gerekiyorsa yapabilecek güçlü bir lidere ihtiyacı var.
4	Eşcinseller ve lezbiyenler, herhangi biri kadar sağlıklı ve ahlaklıdır.
5	Yönetimdeki saygın otoritelere ve dini yargılara güvenmek, toplumumuzda zihin karıştırmaya uğraşan “gürültücü ayak takımını” dinlemekten daima daha iyidir.
6	Hiç kuşkusuz, mevcut dinsel öğretilere isyan edenler ve ateistler düzenli olarak camiye gidenler kadar iyi ve erdemlidirler.
7	Ülkemizi krizlerden kurtarmak için, geleneksel değerlerimize dönmek, sert liderleri işbaşına getirmek ve kötü fikirleri yayanları susturmak gereklidir.
8	Çıplaklar kampının olmasında yanlış bir şey yoktur.
9	Birçok kişiyi tedirgin etse bile ülkemizin, geleneksel uygulamalara karşı çıkma cesareti gösterebilen özgür düşünceli bireylere ihtiyacı var.
10	İnançlarımızı ve ahlaki yapımızı yiyip bitiren geleneksel olmayan değerleri zamanında yok etmezsek, günün birinde ülkemiz yıkılacak.
11	Kendilerini herkesten farklı kılacak olsa bile bireyler, yaşam tarzlarını, dini inançlarını ve cinsel tercihlerini kendileri belirlemelidir.
12	Eski moda adetler ve değerler hala en iyi yaşama biçimini gösteriyor.

Çizelge 2.1. (devam ediyor)

13	Kadınların siyasi, toplumsal ve ekonomi alanlarda daha aktif bir konumda yer alması, okullarda din derslerinin isteğe bağlı olması ve hayvan hakları için yeni düzenlemeler yapılmasını talep ederek mevcut yasalara ve çoğunluğun görüşlerine karşı çıkanlara hayranlık duymalısınız.
14	Ülkemizin asıl ihtiyacı olan şey, bizi doğru yolumuza geri götürecek, kötülüğü cezalandıracak güçlü ve kararlı bir liderdir.
15	Ülkemizin en iyi bireyleri hükümete karşı çıkan, dini eleştiren ve doğal kabul edilen şeyleri göz ardı edebilenlerdir.
16	Kürtaj, pornografi ve evlilik konusunda Allah'ın koyduğu yasalar çok geç olmadan titizlikle uygulanmalı ve bu yasaları ihlal edenler şiddetle cezalandırılmalıdır.
17	.Bugün ülkemizde dini değerlerden yoksun, kendi amaçları için ülkeyi yıkmaya çalışan ve otorite tarafından mutlaka etkisizleştirilmeleri gereken radikal ve ahlaksız birçok kişi var.
18	Kadının yeri, nerede olmak istiyorsa orasıdır. Kadının kocasına ve toplumsal geleneklere itaat etmek zorunda kaldığı günler artık geçmişte kalmıştır.
19	Atalarımızın yaptıklarıyla onur duyarsak, otoritenin yapmamızı istediklerini yaparsak ve her şeyi berbat eden çürük elmaları ayıklarsak, ülkemiz müthiş olur.
20	Yaşamının tek bir doğru yolu yoktur, herkes kendi yolunu oluşturmalıdır.
21	Feministler ve homoseksüeller, geleneksel aile değerlerine karşı koyabilecek kadar cesur oldukları için takdir edilmelidirler.
22	Bu ülkede işler sorun çıkarıcı gruplar seslerini keser ve kendi gruplarının toplumdaki geleneksel yerini kabullenirlerse, biraz daha iyiye gidecektir.

Yetkecilik, Altemeyer tarafından bazı bireylerin otoriteye boyun eğmeye ve diğer gruplara saldırmaya diğerlerinden daha meyilli olmasına sebep olan bir kişilik özelliği olarak kavramsallaştırılmıştır. Bu kişilik özelliğiyle birlikte bireylerin hiyerarşik düzeni, toplumsal eşitsizliği desteklemesi üzerinde duran Sosyal Baskınlık Teorisi, önyargıyı açıklamak için kullanılan iki ana teoridir (Düzgün, Ulu, & Sayılan, 2022: 28). Yapılan birçok çalışma sonucu ortaya koyulan analizlerde Sağ Kanat Yetkeciligi ve Sosyal Baskınlık Yöneliminin önyargının sebepleri konusunda başta gelen iki olgu olduğu görülmüştür (Çizelge 2.2) (Pratto, Sidanus, & Levin, 2006: 284).

Çizelge 2.2. Öğrenciler ve yetişkinlerde gizli önyargının Sosyal Baskınlık Yönelimi (SBY) ve Sağ Kanat Yetkeçiliği (SKY) ile bağlantısı (Pratto, Sidanus, & Levin, 2006: 284'ten alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

	<i>Simple r</i>	<i>Multiple β</i>
<i>Öğrenci (N = 438)</i>		
SBY	.48**	.29
SKY	.47**	.42
Evrensellik	-.30**	-.21
Cinsiyet (Kadın)	-.31**	-.21
R ² = .53		
<i>Yetişkin (N = 283)</i>		
SBY	.53**	.29
SKY	.47**	.44
Evrensellik	-.40**	-.19
Cinsiyet (Erkek)	-.24**	-.17
R ² = .55 ^a		

^aBu denklem aynı zamanda tutum karmaşıklığını, adil dünya inançlarını ve düşmanca saldırganlığı da içerir.

***p* < .01. Kaynak: McFarland and Adelson (1996).

Gruplar arası ilişkileri ele alan bir diğer teori 1970'li yıllarda Henri Tajfel ve John Turner'ın ortaya attığı Sosyal Kimlik Kuramı'dır. Bu kuram, genel olarak bireylerin ait oldukları ve dolayısıyla özdeşleştikleri grubu diğer gruplardan daha üstün görme yönelimleri olduğunu söylemektedir. Dolayısıyla kuram, birey bir sosyal grubun üyesi olduğunda bu gruba aitlik durumunun bireyin kişisel kimliğini, yargılarını ve değerlendirmelerini etkileyeceği hipotezi üzerinde durur. Buna göre kişiler çoğu zaman bir birey olarak değil, bir grubun üyesi olarak davranmaktadırlar (Demirtaş, 2003: 129).

Kuramı anlamak için incelenmesi gereken önemli kavramlardan ilki sosyal kimliktir. Tajfel, sosyal kimliği bireyin benlik kavramının bir gruba üye olmaktan ve bu üyeliğe önem ve değer yüklemekten gelen kısmı olarak tanımlamıştır (Tajfel, 1982: 2). Sosyal kimlik kavramı, genelde kişisel kimlik kavramı ile karşılaştırılmalı olarak ele alınır. Kişisel kimlik bireysel özellikler dikkate alınarak kişinin kendisi için yaptığı tanımlamadır ve herhangi bir grup ortamında var olmaya devam edebilir, hatta bazı durumlarda belirginleşebilir ((Wetherell, 1996), aktaran Demirtaş, 2003) Ancak birey bir gruba dâhil olduğunda kişisel kimliği yerine o grubun kişiye sağladığı grup kimliğini benimseme yöneliminde olduğu görülmektedir. Sosyal Kimlik Kuramı, gruplarda görülen davranışların kişisel kimlik ile değil, bireyin grup üyeliği ile

kazanmış olduğu sosyal kimliğiyle incelenmesi gerektiğini söyler (Tajfel & Turner, 1979).

Tajfel'in ölümünden sonra, 1970'lerin sonundan 1980'lerin ortasına kadar Turner ve öğrencileri kişilerin kendilerini ve başkalarını kategorize etme süreçlerine tekrar odaklanarak fikirlerini Kendini Sınıflandırma Kuramı adı altında toplamışlardır. Sosyal kimliğe daha geniş bir perspektiften bakan bu kuram, bireylerin kendilerini ve diğerlerini sınıflandırmalarının sosyal kimliği nasıl desteklediğini ele almaktadır.

İnsanlar grupları bilişsel olarak o grupla ilgili davranışları ve benzerlikleri yakalayıp toplayan prototipler olarak görürler. Bir birey belli bir gruba ait olarak kategorize edildiğinde ise onu bir birey olarak değil, o gruba ait; o grubun özelliklerini taşıyan bir prototip olarak değerlendirme yönelimi görülmektedir. Yani bu yolla birey kişisizleştirilmiş (depersonalized) olur. Bu şekilde dış gruptaki kişileri prototip bazlı algılama olgusu ise 'kalıp yargılama' olarak isimlendirilir; söz konusu gruba ait insanlar birbirlerine benzeyen, o gruba ait üyeler olarak değerlendirilmektedirler.

Kişi kendisini bir gruba ait olarak tanımlayıp belli bir prototip ile değerlendirdiğinde aynı kişisizleşme durumu kişinin kendisi için de söz konusu olmaktadır. Birey artık kendini grup içinde görülen prototip özelliklere sahip bir üye olarak görür, artık söz konusu birey için o grubun oluşturduğu prototiplerden biri olmanın getirdiği uygun davranış biçimleri vardır (Hogg, Abrams, Otten, & Hinkle, 2004: 254).

Turner'ın 1982 tarihli çalışmasına göre, bu sosyal sınıflandırmaların iki sonucu vardır. Bunlardan biri abartma olarak isimlendirilen, bireyin grup içi benzerlikleri ve grup dışı farklılıkları gerçekte olandan daha fazla olarak algılayarak abartma yönelimleridir. İkincisi ise bireyin olumlu kimlik arayışı içinde olmasının bir sonucu olarak ait oldukları grup ile diğer grupları karşılaştırdıklarını, bunun sonucunda olumlu bir yargıya varmak istemeleri sebebiyle karşılaştırma yaparken kendi gruplarını kayırma yöneliminde olduklarını söyler. Bu olgu, iç grup kayırmacılığı olarak isimlendirilmiştir (Demirtaş, 2003: 134).

Sosyal sınıflandırma yoluyla kazanılan grup kimlikleri kişinin kendisini olumlu algılama yöneliminin sonucu olarak bireyin kendi grubunu üstün görmek istemesine, kendi grubunu yüceltme isteğine, dolayısıyla sosyal eşitsizlikleri desteklemeye yol açacağı görülmektedir. Sosyal eşitsizlikleri destekleyen bireylerin oluşturduğu bir toplumda da sosyal hiyerarşinin güçleneceğini söylemek zor değildir. Bu bakımdan Sosyal Kimlik Teorisi de çalışmanın ana odağı olan Sosyal Baskınlık Teorisi'nin üzerinde durduğu toplumsal eşitsizlik ve hiyerarşi varlığını incelemekte, sosyal kimlik edinme perspektifinden bakarak farklı bir görüş açısı sunmaktadır.

Bu çalışmada ele alınan konularla ilgilenmiş olan bir diğer teori Sistemi Meşrulaştırma Kuramı'dır (System Justification Theory). Teori, ilk kez 1994 yılında British Journal of Social Psychology dergisinin özel sayısında ortaya koyulmuştur. Teori genel bir bakışla, benlik meşrulaştırma ve grup meşrulaştırma yönelimlerine ek olarak, insanların mevcut sistemi de meşrulaştırma ve sosyal, ekonomik ve politik düzenlemeleri savunma yönelimine sahip olduklarını söyler (Jost, 2019: 263).

Araştırmalara göre bireyler; sosyal olaylar, kendi düşünceleri, duyguları ve davranışları, agresif ve ayrımcı davranışlar, kendi durum ve pozisyonları, diğerlerinin durum ve pozisyonları, diğer grup üyelerinin agresif ve ayrımcı davranışları, ve son olarak da hüküm sürmekte olan sosyal koşullar için açıklamalar ve gerekçeler aramaktadırlar. Bu arayış sosyal psikolojinin 20. Yüzyılın ikinci yarısında sıklıkla üzerine eğildiği konulardan olmuştur. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı da 20. Yüzyılın sonlarına doğru ortaya atılmış, ego-meşrulaştırma ve grup meşrulaştırma üzerine yapılmış çalışmalardan sonra sistemi meşrulaştırma kavramı ile ilgilenmiş olan teoridir (Jost & Banaji, 1994: 1).

Bu kapsamda ortaya koyulan ego-meşrulaştırma kavramı, kişisel pozisyon ve davranışları korumak için üretilmiş kalıp yargılardır. Yani ego-meşrulaştırma kavramının kişinin olumlu benlik algısına sahip olma yönelimi ile yakın ilişkisi olduğu söylenebilir. Grubu meşrulaştırma ise sadece kişisel egoyu değil, bütün olarak belli bir sosyal grubun durum veya davranışlarını korumak için kullanılan kalıp yargılar olarak tanımlanmıştır. Yani grubu meşrulaştırma yöneliminin asıl amacı da bireyin içinde bulunduğu grubu meşru ve olumlu algılama motivasyonudur. Sistemi Meşrulaştırma

Teorisi, toplumdaki bu kalıp-yargıların tam olarak anlaşılabilmesi için sistemi meşrulaştırma olgusunun da ele alınması gerektiğini söyler (Jost & Banaji, 1994: 2).

Kuramda ele alınan sistem kavramı, sosyal, politik ve ekonomik bağlamdaki bütün hiyerarşik sosyal düzenlemeleri ele almaktadır. Toplumdaki dezavantajlı birey ve grupların da mevcut yapıyı ve durumlarını içselleştirerek içinde oldukları durumu adil olarak algılama, yani sistemi meşrulaştırma yöneliminde oldukları görülmektedir. Sistemi meşrulaştırma kuramının asıl araştırdığı nokta sürdürülmekte olan sistemin kendilerine ya da gruplarına zarar vermekte olmasına rağmen bireylerin neden bu düzenin sürdürülmesini destekleme eğiliminde olduklarıdır (Şeker & Direkçi, 2022: 46).

Bu bağlamda kuram, toplumda var olan kalıp yargıların sistemdeki güç ve kaynak dağılımı konusundaki eşitsizlikleri açıkladığını söyler. Kişiler, sistemin topluma sunduğu rollerin meşruluğunu sorgulamak yerine rol sahiplerini bu rollerin ve konumların özellikleri ile tanımlamaktadırlar. Bu davranış şekli ise sistemin meşrulaştırılması için bir araç olmaktadır. Örnek olarak, bir meslek grubuna ait kişilerin olumsuz, yeteneksiz, güvenilmez gibi kalıp yargılar ile nitelenmesi, bu meslek grubundaki kişilerin ekonomik dağılımdan eşit pay almamalarını, dolayısıyla toplumdaki konumlarının aşağıda olmasını meşru göstermeyi sağlamaktadır. Kalıp yargıların bu şekilde kullanılması sadece dış gruptan bireyler için değil, kişinin kendilerini değerlendirmeleri noktasında da kullanılır. Bireyler kendilerini olumsuz kalıp yargılar ile niteleyerek, sistemi değil kendilerini suçlayarak sistemin onlara verdiği rol ve konumları haklı çıkarmalarını sağlar ((Jost & Banaji, 1994) aktaran: (Özdemir, 2015)).

Sistemi Meşrulaştırma Kuramı'nın odaklandığı noktalar incelendiğinde bu kuramın da Sosyal Baskınlık Kuramı'nda olduğu gibi toplumdaki eşitsizliklerin sebebini açıklamaya çalıştığı görülmektedir. Kuram, toplumsal hiyerarşide daha alt basamakta bulunan kişilerin ve grupların kendilerini niteledikleri olumsuz kalıp yargılar sebebiyle kendilerinin veya gruplarının bu alt basamakta olmayı hak ettiklerine inandıklarını, bu düşünce biçimi ile bu konumda yer almalarını meşrulaştırdıklarını söyler. Bu sayede alt konumda yer alan bireyler bu basamakta hayatlarını sürdürmeye devam edecek,

sistemi sorgulayarak daha fazlasını istemeyecek, hiyerarşi merdiveninde daha üst basamaklarda yer alan grup ve kişilerin konumlarını sorgulamayacak, dolayısıyla sistemin bu şekilde sürüp gitmesine boyun eğeceklerdir. Bu boyun eğiş ise toplumsal hiyerarşinin sürüp gitmesine, toplumsal hiyerarşi basamakları arasındaki sınırların daha da belirginleşmesine sebep olacaktır. Böyle bir durumda Sosyal Baskınlık Teorisi'nin sosyal baskınlık yönelimlerinin daha yüksek olduğunu söylediği üst basamakta yer alan bireylerin baskınlık yönelimleri artmaya devam edecektir.

Yukarıda ele alınan teorilerde de görüldüğü üzere literatürde ayrımcılık ve eşitsizlikleri, önyargıları, kalıp yargıları ele alan sosyal psikoloji temelli kuramların çok sayıda olduğunu söylemek mümkündür. Sosyal Baskınlık Kuramı'nı bu kuramlardan ayıran nokta ise teorinin önyargı ve eşitsizliklerin nasıl üretildiklerini ve sürdürüldüklerini anlamak için olguların çok katmanlı incelenmesi gerektiğini söylemesidir. Kurama göre eşitsizliklerin oluşma sürecini anlamlandırmak için kültürel ideolojiler ve politikalar, kurumsal pratikler, kişilerin grup içi ve grup dışı dinamikleri, kişilerin psikolojik yatkınlıkları gibi noktaları da ele alarak incelemek gerekmektedir. Ayrıca kuram, insan topluluklarını bir sistem olarak ele aldığından bu katmanlardaki farklı süreçlerin sistemi etkileyecek bir etki yaratmak için nasıl birlikte çalıştıklarını da teoriye döker (Pratto, Sidanus, & Levin, 2006: 272).

2.4. SOSYAL BASKINLIK KURAMI

Günümüz toplumunda kişilerin hayatı için önemli olan her şey (maddi gelir, eğitim, sosyal ilişkiler, gündelik hayat alışkanlıkları...) kişilerin kim olduklarıyla çok yakından ilişkilidir. Toplumdaki bazı gruplar bu şeylerin en iyilerini kendilerine alırlarken altta kalan dezavantajlı gruplar ise aynılarını elde edememektedirler. Bunun sonucunda toplumların bir baskın grup ve en az bir ast grubun bulunduğu grup temelli hiyerarşiler şeklinde şekillendiği görülür (Pratto, ve diğerleri, 2000: 370; Pratto, Sidanus, & Levin, 2006: 271).

Sosyal Baskınlık Teorisi, insan topluluklarının neden grup temelli hiyerarşiler şeklinde organize olduklarını inceleyerek insanlığın gerçekleri olan ataerkillik, ırkçılık ve baskınlık gibi durumlar hakkındaki anlayışımızı derinleştirmeyi amaçlar. Teori,

sadece soykırım ya da toplu cinayet gibi olağandışı durumları değil, çok sayıda insanın günlük hayatlarında karşılaştıkları ayrımcılık ve baskıları inceler. Bunu yaparken toplumların kültürel, ideolojik, politik alanlardaki farklılık ve benzerliklerini de göz önünde bulundurur (Sidanus, Pratto, Laar, & Levin, 2004: 846-847).

Sosyal Baskınlık Teorisi'ni anlamak için sosyal hiyerarşinin oluşumunu ve sürdürülmesini sağlayan faktörleri, teorinin öne sürdüğü üçayaklı sistem ve meşrulaştırıcı mitler kavramlarını, kuram kapsamında sosyal baskınlık konusundaki temel yönelim ve istek olarak tanımlanan sosyal baskınlık yönelimini, son olarak da sosyal baskınlık yönelimini ölçen Sosyal Baskınlık Ölçeği incelenecektir.

2.4.1. Sosyal Hiyerarşilerin Sürdürülmesini Sağlayan Faktörler

Grup temelli hiyerarşik düzenin nasıl ortaya çıktığı ve sürdürüldüğü araştırıldığında Sosyal Baskınlık Teorisi üç temel olgu öne sürer. Bunlar, bireysel ayrımcılık (individual discrimination), kurumsal ayrımcılık (institutional discrimination), ve davranışsal asimetri (behavioral asymmetry) olarak sıralanmaktadır. Bu olgular ise meşrulaştırıcı mitler ile hayata geçirilmektedir.

2.4.1.1. Bireysel Ayrımcılık (Individual Discrimination)

Bireysel ayrımcılık, günlük hayatta gerçekleşen, hatta çoğu zaman fark edilmeyen, bir bireyi diğerinden farklı kılan davranışlardır. Bu ayrımcılık türüne bir kişiye ait olduğu ırk grubu yüzünden oy vermemek, ait olduğu din sebebiyle iş vermeyi tercih etmemek gibi davranışlar örnek verilebilir. Günlük hayatta her zaman göze batmasa bile bu tür davranışlar çok fazla birey tarafından yıllar boyu gösterildiğinde gruplar arası bariz farkların oluşmasına sebep olacaktır (Pratto, Sidanus, & Levin, 2006: 278; Sidanius & Pratto, 1999: 39-40-41).

2.4.1.2. Kurumsal Ayrımcılık (Institutional Discrimination)

Kurumsal ayrımcılık farklı sosyal gruplara farklı olanaklar sunan yasalar, kararlardır. Bu ayrımcılık türüne ırk ayrımcılığı yapan yasalar verilebilir. Bu tür yasa ve kuralların

önemli olma ve ele alınma sebepleri, sosyal gruplaşma ve eşitsizliklerin zarar almadan sürdürülebilmelerini sağlamalarıdır (Sidanius, Pratto, Martin, & Stallworth, 1991: 696).

2.4.1.3. Davranışsal Asimetri (Behavioral Asymmetry)

Sosyal eşitsizliğin devam etmesini sağlayan üçüncü etken davranışsal asimetridir. Bu kavram, farklı gruplara ait bireylerin birbirlerinden farklı davranış repertuarlarına sahip olduklarını söyler. Alt ve üst gruplara ait bireylerin sahip olduğu bu farklı davranışlar, grup temelli hiyerarşilerin sürdürülmesine katkı sağlar. Dolayısıyla bu şekilde alt grup üyeleri de toplumsal eşitsizliğin devamına katkı sağlamış olurlar.

Kuram, davranışsal asimetrinin dört farklı çeşidi olduğunu söylemektedir. Bunlar dış grup yanlılığı (outgroup favorisitm), asimetrik iç grup yanlılığı (asymmetrical ingroup bias), kendini zayıflatma davranışları (self-debiliation behaviours) ve ideolojik asimetri (ideological asymmetry) olarak sıralanabilir (Sidanius & Pratto, 1999: 39).

Dış grup yanlılığı kavramı, bir gruba ait bireylerin ait olmadıkları dış grup lehine davranışlar sergilemeleridir. Yani bu kavram, dezavantajlı gruplara ait bireylerin daha üst basamakta bulunan avantajlı grubu kayıran davranışlarda bulunmalarından bahsetmektedir (Sidanius & Pratto, 1999: 44).

Asimetrik iç grup yanlılığı kişinin ait olduğu grubu savunma seviyesinin grubunun bulunduğu hiyerarşik basamağa göre değişiklik göstermesidir. Örneğin ırklar arası evliliği destekleme seviyesi kişinin ait olduğu grubun statüsü yükseldikçe azalmaktadır. Başka bir deyişle, ırklar arası evlilikleri düşük statülü gruplara ait bireyler daha fazla, yüksek statülü grupların üyeleri ise daha az desteklemektedirler. Irklar arası evlilikleri desteklememek gibi bir iç grup yanlılığı simetrik olsaydı, bütün etnik grupların bu davranışı eşit seviyede desteklemiyor olmaları gerekirdi (Sidanius & Pratto, 1999: 44; Karaçanta, 2002: 20).

Kendini zayıflatma davranışları ise düşük statüdeki gruplara ait bireylerin, toplumun onlara yöneltmiş olduğu olumsuz nitelikleri kanıtlayıcı şekilde davranmalarınıdır. Bu

bireyler kendilerine yakıştırılmış kalıp yargıları doğrular biçimde davranır, bilinçli ya da bilinçdışı olarak üst gruplara ait gördükleri olumlu davranışları sergilemezler. Böylece hem buldukları alt grupta olmaya devam eder, hem de onların alt gruba ait olduklarını öne sürenlerin savlarını desteklemiş olurlar. Bu olgu ise toplumsal eşitsizliğin devamına katkı sağlar.

Kendini zayıflatma davranışlarına örnek olarak 'kadınların erkeklere göre daha başarısız olacağı alanlar' olarak damgalanmış matematik ve fen ağırlıklı bölümlerde çalışan kadınlar verilebilir. Bu kadınların, aynı alanlardaki erkeklere ve sosyal bilimler alanlarında çalışan kadınlara göre daha fazla kalıp yargı tehdidi algıladığı ve bunun da akademik başarılarını olumsuz etkilediği görülmüştür (Sidanius & Pratto, 1999: 44; Karaçanta, 2002: 20; Özdemir, 2015: 52).

2.4.2. Üçayaklı Sistem

Teoriye göre sabit ekonomik üretimi olan toplumlar üç farklı grup temelli hiyerarşi sistemi barındırmaktadır. Teori, bu olguyu üçayaklı sistem olarak adlandırır. Bunlardan ilki, yetişkinlerin çocuklar üzerinde güce sahip olduğunu söyleyen yaş sistemidir. İkincisi erkeğin kadın ile karşılaştırıldığında daha fazla sosyal, siyasi ve askeri güce sahip olduğunu söyleyen cinsiyet sistemi, üçüncüsü ise keyfi küme (arbitrary-set) sistemidir. Bu hiyerarşi sistemi insanın hayat döngüsü üzerine temellenmeyen ama değerlere erişim gücü farklı seviyelerde olan grupları ifade eder. Bu gruplaşma sistemi ırk, bulunulan sınıf, mülk, din gibi değerlerle temellenmiş olabilir. Keyfi küme sistemi, bir grubun topluca yok edilmesinin görüldüğü tek sistemdir. Bütün çocukların ya da bütün kadınların yok edildiği hiçbir zaman görülmemiştir, fakat bir etnik grup ya da klanın diğer bir grubu tamamen yok etmesinin örnekleri tarihte görülmektedir. Üçayaklı sistem evrensel olsa da, toplumlardaki uygulanış biçimi farklı insan topluluklarında ya da farklı zaman aralıklarında büyük değişkenlik gösterebilir (Pratto, Sidanus, & Levin, 2006: 273).

Söz konusu sistemler arasında esneklik, şiddet seviyesi ve odak noktası olmak üzere üç temel farklılık vardır. Esneklik, bireylerin alt ve üst konumlu olarak nitelenmesindeki sınırlarla, sınırların geçirgenlikleri ile alakalıdır. Yaş sistemindeki

sınırlar geçirgendir, birey yaşı büyüdükçe çocuk grubundan yetişkin grubuna geçiş yaparak daha üst basamağa erişebilir. Fakat cinsiyet ve keyfi küme sistemleri için aynı geçirgenlikten söz edilemez, bu sistemler sabittir. Şiddet derecesi ise sistemdeki üst basamakta yer alan grubun alt basamaktakilere uyguladığı şiddet ile ilgilidir. Şiddet faktörü en çok keyfi küme sisteminde göze çarpmaktadır. Bu sistemde şiddet, soykırım gibi çok ciddi boyutlara ulaşabilir. Son olarak odak noktası kimin üst kimin alt grup olduğu, hangi grubun üstünlük kurmaya çalıştığı ile ilgilenir. Cinsiyet sisteminde erkeklerin odağı kadınlar, yaş sisteminde yetişkinlerin odak noktası yaşı daha küçük olanlardır (Pratto, Sidanus, & Levin, 2006: 274).

2.4.3. Meşrulaştırıcı Mitler

Teori, sosyal kurumların (okullar, dini kurumlar, ekonomik kurumlar) ve güçlü kişilerin toplumdaki istenen değerleri (saygınlık, para, güç, yiyecek vb.) dominant gruplara, istenmeyen değerleri ise (tehlikeli meslekler, çocuk ölümleri, hapis cezası gibi) baskın olmayan gruplara vermek şeklinde eşit olmayan bir dağılım yaptığını söyler (Sidanus, Liu, & Shaw, 1994: 340; Sidanus, Pratto, Laar, & Levin, 2004: 847). Baskın grupların elde ettiği bu istenen değerler pozitif sosyal değer, ast grupların payına düşen istenmeyen değerler negatif sosyal değer olarak isimlendirilmektedir (Pratto, Sidanus, & Levin, 2006: 272).

Sosyal Baskınlık Teorisi'ne göre grup temelli hiyerarşi; kurumlar, bireyler ve gruplar arası süreçler olarak isimlendirilebilecek çoklu düzeydeki ayrımcılığın etkileri ile ortaya çıkar. Bu düzeyler arasındaki ayrımcılık dominant grupların alt gruplar üzerindeki baskınlıklarını devam ettirmelerini sağlayan meşrulaştırıcı mitler veya toplumda rıza birliğine dayalı olarak paylaşılan sosyal ideolojiler ile koordine edilir (Pratto, Sidanus, & Levin, 2006: 275).

Bu noktada toplumdaki eşit olmayan dağılımda bireylerden çok kurumların rolünü önemsenmektedir; çünkü kurumlar, bireyler ile karşılaştırıldığında kaynakları dağıtma işini daha büyük ölçekte, daha sistematik bir biçimde ve daha istikrarlı şekilde yaparlar. Ek olarak bireyler ile karşılaştırıldığında daha fazla kaynağa erişebilirler. Bu

sebeple Sosyal Baskınlık Teorisi, kurumsal ayrımcılığı grup temelli hiyerarşiyi yaratan ve sürdüren güçlerin en büyüğü olarak değerlendirir.

Ayrıca teoriye göre grupsal ayrımcılık bireysele göre daha sistematiktir, çünkü bu kurumların ürettiği sosyal ideolojiler kurumların ve bireylerin düşüncelerini koordine etmeye yardımcı olur. Bu ideolojilerin toplumda yayılması sonucunda kişiler, kaynakları bu ideolojilere göre paylaşan kurumları desteklerler, bireyler ise kaynak dağılımlarını bu ideolojilere göre yapma eğiliminde olurlar. Bu şekilde toplum, ayrımcılığı destekleyen ideolojileri paylaşmış ve bu ideolojileri kendi aralarında meşrulaştırmış olur (Sidanus, Pratto, Laar, & Levin, 2004: 847; Pratto, Sidanus, & Levin, 2006: 277)

Kuram, söz konusu ideolojileri ‘meşrulaştırıcı mitler’ olarak isimlendirir. Meşrulaştırıcı mitler, toplumun ortaklaşa paylaştığı ve ayrımcı davranışları meşrulaştırmak için kullandığı ideolojiler, tutumlar ve yargılar olarak tanımlanabilir. Meşrulaştırıcı mitler hiyerarşiyi artırdığı gibi azaltabilir. Eşitsizliği artırma yolundaki mitler ‘hiyerarşi artırıcı meşrulaştırıcı mitler’, eşitliği destekleyenler ise ‘hiyerarşi azaltıcı meşrulaştırıcı mitler’ olarak isimlendirilir. Hiyerarşi artıran mitlere cinsiyetçilik, ırkçılık, kadercilik verilebilirken, hiyerarşi azaltan mitlere hümanizm, sosyalizm, feminizm, insan hakları bildireleri gibi örnekler verilebilir (Levin, Sidanus, Rabinowitz, & Federico, 1998: 376-377; Pratto, Sidanus, & Levin, 2006: 276).

Sosyal baskınlık yönelimleri yüksek olan bireyler cinsiyetçilik, ırkçılık gibi eşitsizliği destekleyen, hiyerarşi artıran meşrulaştırıcı mitleri desteklemekte, sosyal baskınlık yönelimi düşük olan bireyler ise insan hakları, feminizm, hümanizm gibi hiyerarşi azaltan mitleri desteklemektedirler (Pratto, ve diğerleri, 2000: 373; Pratto, Sidanus, & Levin, 2006: 276).

Ek olarak, meşrulaştırıcı mitler gibi kurumlar da hiyerarşi artırıcı ya da azaltıcı olarak sınıflandırılabilirler. Hiyerarşi-artırıcı kurumlar dominant gruplara daha fazla pozitif değer verilmesini sağlayacak adaletsiz değer dağıtımını yoluyla eşitsizliği destekleyen ve sürdüren kurumlardır. Çok güçlü hiyerarşi-artıcı kurumların kar artırıcı finansal

kolları, uluslararası bağlantıları, güvenlik organizasyonları ve adalet sistemleri vardır (Pratto, Sidanus, & Levin, 2006: 276).

Hiyerarşi-azaltıcı kurumlar ise hiyerarşi-artırıcı kurumların faaliyetlerini dengeler ya da etkisini azaltır. Bu kurumlar ast gruplara yardım etmeyi ve ulaşamadıkları değerleri onlara sağlamayı amaçlar. Bu tarz organizasyonlara örnek olarak sosyal yardım kuruluşları, insan hakları savunucuları ya da ihtiyaç sahiplerine yardım etmeyi amaçlayan dini kuruluşlar örnek verilebilir (Pratto, Sidanus, & Levin, 2006: 276).

Meşrulaştırıcı mitlerin ait olduğu toplumdaki gücü, hiyerarşinin farklı basamaklarında yaygın şekilde kabul edilmesi (consensuality), toplumda benimsenmiş inanç, ideoloji ve değerler açısından da desteklenebilmesi (embeddedness), net bir şekilde doğru olduğuna inanılması (certainty), ve toplumda hali hazırda yerleşmiş olan politikalar ile arasındaki bağın gücü (mediational strength) ile ilişkilidir ((Sidanius & Pratto, Social Dominance: An Intergroup Theory of Social Hierarchy and Oppression, 1999), aktaran: Özdemir, 2015).

2.4.4. Sosyal Baskınlık Yönelimi

Eşitsizliği meşrulaştıran ideolojilerin kabul edilmesi ve eşitsizlik yaratan davranışları belirleyen bir diğer etken insanların grup temelli baskınlık konusundaki genel istekleridir. Grup temelli baskınlık konusundaki genel yönelim ve istek, sosyal baskınlık yönelimi olarak isimlendirilir. Kişinin sosyal baskınlık isteği, bireyin sahip olduğu ayrımcı yaklaşımları ve eşitsizliğin ortaya çıkmasında rol oynayan gruplar ve kurumlara kişisel olarak dâhil olmayı ifade eder (Pratto, Sidanus, & Levin, 2006: 281). Sosyal baskınlık yönelimi, 1994 ve 1999 yıllarındaki ilk kavramsallaştırmalarında bireyin ait olduğu grubun diğer gruplara baskın olmasını istemesi olarak tanımlanmış, daha sonra bireyin içinde bulunduğu grup ya da grupların hiyerarşik düzende hangi basamakta yer aldıklarından bağımsız olarak, gruplar arası ilişkilerin hiyerarşik olarak yapılanmasını tercih etmesi olarak düzenlenmiştir. Ek olarak, sosyal baskınlık yöneliminin kişinin içinde bulunduğu çevreden etkilenebildiği kabul edilmesine rağmen bu yönelim, sadece bireyin sosyal hayatı ve gruplar arası ilişkilerinin bir

yansıması olarak tanımlanmamış, erken yaşlarda belirginleşmeye başlayan bir kişilik değişkeni olduğu söylenmiştir (Bozkuş, 2020: 6).

Önyargıyı açıklama konusunda getirilen açıklamaların başında gelen sosyal baskınlık yönelimi, (Hasta & Karaçanta, 2017: 24) bireylerin hiyerarşik yapılanmayı desteklemelerine sebep olduğu için var olan hiyerarşik düzenin devam ettirilmesi konusunda ciddi öneme sahiptir. Bu yönelimi yüksek olan kişiler hangi sosyal oluşum içinde bulunurlarsa bulunsunlar farklılıkları görme ve ayrımcılık yapma yönelimi gösterirken, sosyal baskınlık yönelimi düşük olan kişiler eşitliği savunurlar (Pratto, Sidanus, & Levin, 2006: 286, Pratto, ve diğerleri, 2000: 373). Sosyal baskınlık yönelimleri çok yüksek olan bireyler dünyayı bir mücadele ortamı olarak görmekte ve bu mücadelede başarılı olmak için yapılan her şeyin mubah olduğunu düşünmektedirler (Tooper & Cengiz, 2019: 1762). Bu düşünce ise kişileri kendi mücadelelerinde başarılı olmak için alt gruplara karşı baskınlık sağlamaya yöneltmektedir.

Şu ana kadar yapılan çalışmalarda sosyal baskınlık yöneliminin çok fazla davranış ile ilişkisi olduğu görülmüştür. Bunların başında cinsiyetçilik ve belli bir azınlık gruba karşı önyargılı olma gelmektedir. Ek olarak sosyal baskınlık yöneliminin bazı hiyerarşi-artırıcı ideolojiler ile de ilişkisi vardır. Bunlar arasında milliyetçilik, siyasi muhafazakarlık, savaş destekçiliği, ölüm cezası ya da işkence, sivil özgürlüklerin askıya alınması, göçmenlere karşı olma, cinsel saldırı mağdurlarını suçlama gibi yaklaşımlar sayılabilir. Sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireylerin yukarıda örneklendiği gibi belli grupların baskınlığını sağlayacak ideolojileri destekledikleri görülmüştür (Pratto, Sidanus, & Levin, 2006: 283). Dolayısıyla sosyal baskınlık yönelimi, gruplar arasındaki hiyerarşik düzenin hem sonucu hem de sebebi olarak değerlendirilmelidir (Pratto, Sidanus, & Levin, 2006: 294).

Sosyal Baskınlık Teorisi, bu yönelimi etkileyen faktörlerin dört tane olduğunu söylemiştir. İlk faktör, kişinin ait olduğu grubun sosyal hiyerarşinin hangi basamağında yer aldığıdır. Teoriye göre, baskın bir grubun, hiyerarşik düzende üst basamaklarda yer alan grupların üyeleri daha yüksek sosyal baskınlık yönelimine sahip olacaklardır. İkinci faktör olarak kişinin eğitimi, dini inançları ve yaşamı

boyunca deneyimlediği bütün sosyal tecrübelerdir. Üçüncü faktör, bireylerin doğdukları andan beri sahip oldukları kişilik özellikleridir. Son faktör ise cinsiyettir. Sosyal Baskınlık Teorisi, erkeklerin kadınlara göre daha yüksek sosyal baskınlık yönelimine sahip olduklarını söyler (Sidanius & Pratto, 1999: 48-49; Pratto, Sidanius, & Levin, 2006: 294).

2.4.5. Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği

Sosyal Baskınlık Teorisi kapsamında eşitsizliği tercih etme açısından önemli bireysel farklılıklar olduğu görülmüş, söz konusu tercih farklılıkları teori kapsamında Sosyal Baskınlık Yönelimi olarak isimlendirilmiş, (Pratto, Sidanius, Stallworth, & Malle, 1994: 755) bu yönelimi ölçmek için Levin ve Pratto tarafından Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği adında 16 sorudan oluşan, yedili likert tipinde bir ölçek geliştirmiştir. Ölçeğin 2, 4, 7, 9, 10, 12, 14, 15. maddeleri ters kodludur. Türkçeye uyarlanması, geçerlik ve güvenilirlik analizleri 2002 yılında Karaçanta tarafından yapılmış (Karaçanta, 2002), ölçeğin iki yarı güvenilirliği .79, Alfa değeri .85 ve test-tekrar güvenilirliği .86 olarak hesaplanmıştır (Okumuşoğlu, 2017: 885).

Sosyal baskınlık yönelimi ilk ortaya atıldığında tek faktörlü olarak incelenirken, 2000 yılında John T. Jost ve Erik P. Thompson tarafından yapılan çalışmada grup temelli baskınlık (group-based dominance) ve eşitliğe karşı olma (opposition to equality) olarak iki bileşenli bir yapı olarak ele alınmıştır (Jost & Erik P. Thompson, 2000: 215). Buna göre sosyal baskınlık yönelimi, Sosyal Baskınlık Yönelimi – Baskınlık (SBY-B) ve Sosyal Baskınlık Yönelimi – Eşitlik Karşıtı Olma (SBY-EKO) şeklinde iki kısımda incelenebilir. SBY-B, grupların birbirlerine karşı şiddet uygulamaları ve açık baskılar gibi davranışları içerir. SBY-B'nin açıkça şiddet uygulamayı desteklemek, kişileri cezalandırma isteği, ırkçılık, eşcinsellere karşı olma gibi yaklaşımlarla ilişkili olduğu belirlenmiştir. SBY-EKO ise gruplar arası eşitsizliğin sürdürülmesini yönünde bir isteği ve toplumdaki hiyerarşik yapının korunmasını üstü örtülü bir biçimde desteklemeyi ifade eder. Sosyal Baskınlık Ölçeği, 8 ters kodlu ve 8 düz kodlu olmak üzere 16 maddeden oluşmaktadır. Ters kodlu maddelerin SBY-EKO'yu, düz kodlu maddelerin ise SBY-B'yi ölçtüğü görülmüştür. Buradan yola çıkılarak, Ho, Sidanius ve arkadaşları tarafından 2015 yılında ortaya koyulmuş ilk Sosyal Baskınlık Yönelimi

Ölçeği olan SBY'nın yenilenmiş versiyonu olan SBY7 geliştirilmiştir (Ho, ve diğerleri, 2015; Kaynak, Malatyalı, & Hasta, 2021: 305).

Ho, Sidanius ve diğerleri tarafından 2015 yılında yapılan çalışmada ayrıca 16 itemli ölçeğin tamamının kullanılamayacağı çalışmalarda kullanılması amacıyla ölçeğin kısaltılmış hali, sekiz maddeli SDO7(s) de ortaya koyulmuştur (Sidanus, ve diğerleri, 2015: 1015). Kısa ölçeğe uzun ölçeğin 3, 4, 6, 7, 11, 12,13 ve 14. maddeleri dahil edilmiştir (Sidanus, ve diğerleri, 2015: 1028). 2013 yılında Pratto ve arkadaşları tarafından 15 dilde ve 20 ülkede yapılan kapsamlı bir çalışmada ise sekiz maddeli ölçekten de kısa olan dört maddeli ölçek test edilmiştir. Seçilen dört madde kısa ve direkt olan, aynı zamanda ölçek yapısının farklı noktalarını kapsayan maddelerdir. Bu kısa ölçekte cevapların daha klasik olan 1 – 5 arasında ya da 1 – 7 arasında değil, 1 – 10 arasında puanlanması istenmiştir. Seçilen maddeler 'Öncelikleri belirlerken, bütün grupları göz önünde bulundurmalıyız.', 'Grupların eşitliği için çaba sarfetmemeliyiz.', 'Grupların eşitliği idealimiz olmalıdır.' ve 'Üstün gruplar aşağı gruplara hükmetmelidir.' maddeleridir (Pratto, ve diğerleri, 2013).

2.4.6. Ölçek Kullanımına Örnekler

İlgili alan literatürü incelendiğinde Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği kullanılarak yapılmış çok sayıda çalışma görmek mümkündür. Ölçeğin şu ana kadar hangi alanlarda ve hangi amaçlarla kullanılmış olduğu, nasıl değerlendirildiği ve hangi sonuçlara ulaşıldığı gibi noktaları incelemek, ölçeği ve sosyal baskınlık yönelimini, dolayısıyla Sosyal Baskınlık Teorisi'ni daha derin anlamak için faydalı olacaktır. Bu amaçla bu bölümde Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği'ni kullanarak farklı alanlarda bulgular ortaya koymuş, örnekleme Türkiye içinde olan dokuz ve uluslararası örneklemlere sahip beş makale olmak üzere 14 çalışma incelenecektir.

Ülkemizde sosyal baskınlık yönelimi ile ilgili yapılan araştırma makaleleri incelendiğinde ilk çalışmanın 2010 yılında Necip Yıldırım tarafından yazılmış tezden üretilen, Necip Yıldırım ve Serap Akgün'e ait makale olduğu görülmektedir. Sivil toplum kuruluşu gönüllülerinin adil dünya inançları, sistemin meşruiyetine yönelik algıları ve sosyal baskınlık yönelimlerinin incelendiği bu çalışma, 134'ü herhangi bir

kuruluşa üye olmayan, 137'si ise sivil toplum kuruluşu gönüllüsü olan toplam 271 kişi ile yapılmıştır. Araştırmada veri toplama araçları olarak Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği, Genel ve Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçekleri ve Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda bir sivil toplum kuruluşuna üye olan kişilerin sosyal baskınlık yönelimlerinin üye olmayanlara göre daha düşük olduğu görülmüş, kadın ve erkeklerin sosyal baskınlık yönelimleri arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir (Yıldırım & Akgün, 2013).

Mustafa Toper ve Aytül Ayşe Cengiz tarafından 2016 yılında yapılmış 'Kişilik, Sosyal Baskınlık ve Önyargı: Eski Hükümlülere Yönelik Bir İnceleme' adlı çalışma Ankara'da eski hükümlüler ile aynı birimlerde çalışan, yaş aralıkları 21 – 57 olan, 96 kadın ve 164 erkek olmak üzere toplamda 260 personel ile yapılmıştır. Çalışma kapsamında katılımcıların kişilik özellikleri ve sosyal baskınlık yönelimleri ile eski hükümlülere karşı önyargıları ve onların topluma yeniden dâhil edilmeleri konusundaki tutumları arasındaki bağlantılar incelenmiştir. Çalışmada Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği, temel kişilik özellikleri envanteri ve eski hükümlülere yönelik tutum ölçekleri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda kişilerin sosyal baskınlık yönelimleri ile beş temel kişilik özelliği olan uyumluluk, bir arada yaşama, empati, hoşgörü ve fedakarlık arasında negatif bir ilişkinin varlığı doğrulanmıştır. Ayrıca sosyal baskınlık yönelimi yüksek bireylerin eski hükümlülere karşı önyargı düzeylerinin yüksek olduğu, eski hükümlülerin mesleki eğitimlerinin sağlanması ve bu bireyler ile sosyal temasların kurulması olgularını destekleme düzeylerinin azaldığı görülmüştür (Toper & Cengiz, 2019).

2017 yılında Sultan Okumuşoğlu tarafından yapılan 'Sosyal Baskınlık Yöneliminin Kişilik Özellikleriyle İlişkisi' başlıklı, kartopu yöntemiyle ulaşılan 49 kadın 47 erkek olmak üzere 20-30 yaş aralığındaki 96 kişi ile yapılan çalışmada veri toplama araçları olarak Sosyal Baskınlık Ölçeği, mizaç ve karakter envanteri ve demografik bilgi formu kullanılmıştır. Mizaç ve karakter envanteri yardımıyla toplanan veriler ile Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği'nden alınan sonuçlar birlikte incelendiğinde, kişinin sosyal baskınlık yönelimi arttıkça işbirliğine yatkınlık ve kendini yönetme becerilerinin azaldığı görülmüştür. Ayrıca çalışma, erkeklerin sosyal baskınlık yönelimlerinin kadınlara kıyasla daha yüksek olduğunu bulgusuna ulaşmıştır. Dolayısıyla çalışma

sonucunda kadınların işbirliği ve kendini yönetme yeteneklerinin erkeklerden daha fazla olduğu görülmüştür (Okumuşoğlu, 2017).

Derya Hasta ve Hatice Karaçanta tarafından 2017 yılında yapılmış ‘Yetkecilik, Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Siyasal Görüş’ başlıklı çalışmada ülkemizde çeşitli üniversitelerde eğitim alan üniversite öğrencileri ile çalışılarak sosyal baskınlık yönelimi, yetkecilik, ve siyasal görüş arasındaki ilişkiler irdelenmiştir. Çalışmaya 181 erkek ve 286 kadın olmak üzere toplamda 467 kişi katılmış, veri toplama araçları olarak Yetkeci Kişilik Ölçeği, Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği ve katılımcıların siyasal görüşlerini belirttikleri bir Siyasal Görüş Ölçeği kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesi için yapılan korelasyon analizi sonucunda eşitsizliği destekleme, yetkecilik ve grup temelli baskınlık düzeylerinin artması ile kişilerin sol görüşe sahip olma olasılığının azaldığı görülmüştür. Regresyon analizi sonucunda da yine eşitliğe karşı olma ve yetkeciliğin sol görüş ile negative yönde güçlü ilişkisi olduğu gözlemlenmiştir. Çalışma sonuçları çalışma başında belirlenen yetkecilik düzeyi arttıkça sosyal baskınlık yöneliminin de artacağı, yetkecilik düzeyinin artması ile bireylerin kendilerini sağ görüşlü olarak tanıma seviyelerinin artış göstereceği, sosyal baskınlık yöneliminin artması ile kişilerin kendilerini sağ görüşlü olarak tanımlama düzeylerinin artacağı hipotezlerini büyük oranda doğrulamıştır (Hasta & Karaçanta, 2017).

Ülkemizde gerçekleştirilmiş bir diğer çalışma Özgen Yalçın tarafından 2017 yılında yapılmış, ‘Sosyal Baskınlık Yönelimi Ahlaki Standartları Farklı Ahlaki Temeller Boyunca Perdelyor: Ahlaki Geri Çekilmeye Bireysel Farklılıklar’ başlıklıdır. Çalışma, örgütlere bağlı kişiler tarafından gerçekleştirilen ahlaki ihlallere odaklanarak, farklı ihlallerin tanığı olan bireylerin ahlaki olarak geri çekilmelerinde etkisi olan bireysel değişkenleri araştırmaktadır. Bu amaç odağında çalışma kapsamında siyasi otorite konumundaki kişilerin gerçekleştirdiği ahlaki ihlaller ele alınmış, bu bağlamda ahlaki geri çekilişlerde önemli olduğu düşünülen sosyal baskınlık yönelimi, siyasal ideoloji, dindarlık, sağ kanat yetkeciliği, ve ahlaki kimliğe gösterilen önemin ahlaki çekilmeyle bağlantısı incelenmiştir (Yalçın, 2017).

Çalışma Aydın ilinde öğrenim görmekte olan 512 öğrenci ile gerçekleştirilmiş, veri toplama araçları olarak demografik bilgi formu, Ahlaki Geri Çekilme Ölçekleri, Ahlaki Kimliğe Verilen Önem Ölçeği, Sağ Kanat Yetkenciliği Ölçeği, Dini Yönelim Envanteri ve Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği kullanılmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen bulgular ışığında ahlaki kimliğe gösterilen önemin ve sosyal baskınlık yöneliminin ahlaki ihlal durumunda kişilerin geri çekilmelerinin en güçlü yordayıcıları olduğu görülmüştür. Sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireylerin olası bir ahlaki ihlal durumunda ahlaki geri çekilme sergileme yöneliminde oldukları, ahlaki kimliğe verdikleri önem derecesi yüksek olan bireylerin ise ahlaki geri çekilme sergilemekten kaçındıkları gözlemlenmiştir. Sosyal baskınlık yönelimi ve ahlaki kimliğe verilen önem derecesi dışındaki ele alınan diğer değişkenler ile ahlaki geri çekilme arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Yalçın, 2017).

Meryem Kaynak Malatyalı, Bağdat Deniz Kaynak ve Derya Hasta tarafından ülkemizde kız çocukların evlendirilmesini Sosyal Baskınlık ve Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Teorisi bağlamında inceleyen ‘A Social Dominance Theory Perspective on Attitudes Toward Girl Child Marriages in Turkey: The Legitimizing Role of Ambivalent Sexism’ başlıklı çalışma da 2017 yılında yapılmıştır. Çalışmanın amacı sosyal baskınlık yönelimi ile kız çocuk evlilikleri konusundaki tutumlar arasındaki ilişkiyi ve çelişik duygu cinsiyetçiliğinin rolünü incelemektir.

Çelişik Duygu Cinsiyetçiliği Teorisi kadınlara karşı sadece düşmanca tavırların değil, pozitif ayrımcı tavırların da var olan cinsiyet eşitsizliğinin sürdürülmesine katkı sağladığını söyler. Teoriye göre cinsiyetçilik, erkeklerin, gücünü tehdit eden kadınlara karşı gösterilen düşmanca tavırları ele alan düşmanca cinsiyetçilik (hostile sexism, HS), ve kadınlara karşı daha yumuşak tavırları ele alan, kadınların mükemmel olduklarını ve onlara hayranlık duyulması gerektiğini söyleyen, ama bir yandan da kadınların zayıf olduklarını ve erkek korumasına ihtiyaç duyduklarını savunan korumacı cinsiyetçilikten (benevolent sexism, BS) oluşan çok boyutlu bir oluşumdur.

Bu açıdan hem düşmanca cinsiyetçilik hem de korumacı cinsiyetçilik kavramları Sosyal Baskınlık Teorisi’nin ele aldığı meşrulaştırıcı mitler yaklaşımı kapsamında toplumsal eşitsizliği meşrulaştıran birer meşrulaştırıcı mit olarak değerlendirilebilir.

Ele alınan çalışmada bireylerin söz konusu kız çocuklarının büyüdüklerinde erkeklere karşı tehdit oluşturabileceklerini söyleyerek düşmanca cinsiyetçilik yaklaşımıyla ya da bu genç kızların erkek korumasına muhtaç oldukları için evlenmeye ihtiyaçları olduğunu söyleyerek korumacı cinsiyetçilik yaklaşımıyla çocuk evliliklerini savunabilecekleri düşünülmüştür (Malatyalı, Kaynak, & Hasta, 2017).

Çalışma, Ankara Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi'nde eğitim almakta olan 395 öğrenci ile yapılmıştır. Veri toplama araçları olarak Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği (Ambivalent Sexism Inventory), Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği ve çalışma yazarları tarafından geliştirilen Kız Çocuk Evliliklerine Yönelik Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda katılımcıların sosyal baskınlık yönelimleri ve düşmanca cinsiyetçilik (HS) yönelimleri arttıkça kız çocuk evliliklerine karşı daha pozitif bir yaklaşım içinde oldukları, korumacı cinsiyetçilik (BS) yaklaşımı arttıkça ise kadın katılımcılarda olmasa da erkek katılımcılarda çocuk evliliğine karşı pozitif tavrın arttığı görülmüştür. Ayrıca sosyal baskınlık yönelimi arttıkça düşmanca cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçilik yaklaşımlarının ikisinde de artış olduğu, ancak sosyal baskınlık yönelimi ile düşmanca cinsiyetçilik bağlantısının korumacı cinsiyetçilik ile olan bağlantısından daha güçlü olduğu görülmüştür. Dolayısıyla sosyal baskınlık yönelimi yüksek bireylerin kız çocuk evliliklerini meşru göstermek için düşmanca cinsiyetçilik yaklaşımını kullandığı fakat korumacı cinsiyetçiliği kullanmadığı söylenebilir. Bu çalışma, toplumsal eşitsizliği destekleme eğiliminde olan sosyal baskınlık yönelimleri yüksek bireylerin aynı zamanda bu eşitsizliği sürdürmeyi sağlayan cinsiyetçi tavırlarda bulduklarını, dolayısıyla kız çocuk evliliklerini desteklemeye de yönelim gösterdiklerini ortaya koymuştur (Malatyalı, Kaynak, & Hasta, 2017).

Sebahat Çiğdem Bağcı ve Ceren Nur Gürler tarafından 2018 yılında yapılan 'Yabancı Öğrencilere Karşı Tutum ve Davranışsal Eğilimler: Ulusal Kimlikler ve Sosyal Baskınlık Yöneliminin Yordayıcı Rolü' başlıklı çalışma ülkemizde bulunan yabancı öğrencilere karşı tutumların sosyal baskınlık yönelimi ve sosyal kimlikle özdeşleşme ile ilişkilerini ele almıştır. Çalışma 58 erkek ve 93 kadın olmak üzere 151 Türk öğrenci ile yapılmış, veri toplama araçları olarak demografik bilgi formu, Sosyal Baskınlık

Yönelimi Ölçeği, Ulusal Kimlikle Özdeşleşme Ölçeği ve Dış Gruba Yönelik Tutumlar ve Davranışlar Ölçeği kullanılmıştır.

Çalışmanın ilk hipotezi kişilerin ulusal kimlikleriyle özdeşleşme seviyeleri arttıkça yabancı öğrencilere karşı olumsuz tutum ve davranışlarında da artış görüleceğidir. Çalışma ile elde edilen bulgular ışığında bu hipotezin doğrulanmamış, ulusal kimlik ile özdeşleşme seviyesinin artmasının davranışsal yönelimleri etkilemediği, tutumları ise olumlu yönde etkilediği görülmüştür.

Çalışmanın ikinci hipotezi olan kişilerin sosyal baskınlık yönelimleri ile yabancı öğrencilere karşı tutum ve davranışları arasında olumsuz bir ilişki olacağı hipotezi de doğrulanmamış, sosyal baskınlık yöneliminin bu bağlamda güçlü bir yordayıcı olmadığı, bu olumsuz tutum ve davranışların muhtemelen başka faktörler tarafından daha iyi açıklanabileceği görülmüştür. Ancak bu bulguların yanı sıra ulusal kimlik ve dış gruplara yönelik davranış ve tutumlar arasındaki ilişkide sosyal baskınlık yöneliminin önemli bir belirleyici olduğu ortaya koyulmuş, ulusal kimlik özdeşleşmesi ile yabancılara karşı tutum ve davranışlar arasındaki olumsuz ilişki sadece sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireylerde gözlemlenmiştir (Bağcı & Güler, 2018).

2019 yılında Gözde Kıral Uçar, Meral Gezici Yalçın ve Gamze Özdemir tarafından yapılan ‘İklim Değişikliği İnkarnın Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Ekolojik Adil Dünya İnancı İle İlişkisi’ başlıklı çalışma İklim Değişikliği İnkarnı Ölçeği’ni Türkçe literatüre kazandırmış, cinsiyet ve eğitim düzeyinin iklim değişikliği inkarnına etkisi olup olmadığı araştırmıştır. Bunun yanında iklim değişikliği inkarnının sosyal baskınlık yönelimi ve ekolojik adil dünya inancı ile ilişkileri de ele alınmıştır.

Ekolojik adil dünya inancı, çevreyle ilgili kaynaklardan herkesin hak ettiği kadarını alabildiği ve ekolojik süreçlere adil katılımın olduğu inancı olarak tanımlanmaktadır (Baier, Kals, & Müller, 2013: 285, 287). Çevre yanlısı davranışların ekolojik adil dünya inancı ile negatif yönde ilişkili olduğu düşünülmektedir, çünkü bireyler toplumdaki herkesin hak ettiği şekilde ekolojik kaynaklara eriştiklerini düşünürlerse, çevre yanlısı olarak kaynakları koruma ve adaletli dağılım sağlama davranışlarını gerekli görmemektedirler (Uçar, Yalçın, & Özdemir, 2019: 743). Sosyal baskınlık

yönelimi seviyesi de kişilerin dünya görüşleri ile ilişkili bir olgu olduğundan, kişilerin ekolojik bağlamdaki dünya görüşlerinin de sosyal baskınlık yönelimleri ile ilişkisi olacağı düşünülmüştür. Ayrıca Baier ve arkadaşları tarafından 2013 yılında yapılan çalışmada ekolojik adil dünya inancının da sistem meşrulaştıran inançlardan olduğu varsayımı, çalışmada ele alınan bu olası ilişki düşüncesini desteklemektedir (Uçar, Yalçın, & Özdemir, 2019: 744). Bu bağlamda çalışma hipotezleri olarak cinsiyetin iklim değişikliği inkar düzeyini etkileyen faktörlerden biri olacağı, eğitim seviyesi yüksek katılımcıların düşük olanlara göre iklim değişikliğini inkar etme yönelimlerinin daha az olacağı, ekolojik adil dünya inancı arttıkça iklim değişiklik inkarının da artacağı, sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireylerin iklim değişikliğini inkar etme düzeylerinin de yüksek olacağı ve iklim değişikliği inkarı ile ekolojik adil dünya inancı arasında sosyal baskınlık yöneliminin aracı olduğu hipotezleri belirlenmiştir (Uçar, Yalçın, & Özdemir, 2019: 745-746).

Çalışma 18 ile 78 yaş aralığında, 194 kadın ve 81 erkek olmak üzere 275 internet kullanıcısı ile yapılmıştır. Veri toplama araçları olarak demografik bilgi formu, Ekolojik Adil Dünya Ölçeği, İklim Değişikliği İnkarı Ölçeği ve Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda cinsiyet ile iklim değişikliği inkarı arasında önceki çalışmaların gösterdiğinin aksine kayda değer bir ilişki bulunamamış, ancak eğitim düzeyi yüksek bireylerin iklim değişikliğini inkar etme seviyelerinin düşük olanlara kıyasla daha az olduğu görülmüştür. Diğer bir hipotez olan ekolojik adil dünya inancı arttıkça iklim değişikliğini inkar etme eğiliminin de artacağı hipotezi de doğrulanmış, ayrıca bireylerin sosyal baskınlık yönelimleri arttıkça iklim değişikliğini inkar etme seviyelerinin de arttığı görülmüştür. Buna ek olarak sosyal baskınlık yöneliminin iklim değişikliği inkarı ve ekolojik adil dünya inancı arasındaki ilişkide aracı bir rolde olduğu, bunun yanında ekolojik adil dünya inancının ve sosyal baskınlık yöneliminin iklim değişikliği inkarının yordayıcıları olduğu bulgular ışığında doğrulanmıştır. Dolayısıyla var olan ekosistemin kabul edilmesinin olduğu kadar toplumsal eşitsizliklerin kabul edilmesinin de iklim değişikliğini inkar etme yaklaşımını etkilediği söylemek mümkündür (Uçar, Yalçın, & Özdemir, 2019).

Toplumsal hiyerarşi, küçük değişiklikler görölse de bütün toplumlarda görölmekte olan bir olgu olduğundan, farklı ölkelerde farklı sosyal ve kültürel arka plana sahip bireylerle yapılan çalışmalara da göz atmak faydalı olacaktır.

Marc Stewart Wilson ve James H. Liu tarafından 2003 yılında Yeni Zelanda’da yapılan ve sosyal baskınlık yönelimi ile cinsiyet arasındaki ilişkileri inceleyen ‘Social dominance orientation and gender: The moderating role of gender identity’ başlıklı çalışma cinsiyet konusunu irdelemektedir. Sosyal Baskınlık Teorisi, cinsiyet ile sosyal baskınlık yönelimi arasında bir ilişki olduğunu, erkeklerin kadınlara göre daha yüksek sosyal baskınlık yönelimine sahip olduğunu söyler (Sidanius & Pratto, 1999: 48-49; Pratto, Sidanus, & Levin, 2006: 294). Sosyal Kimlik Teorisi ise bir bireyin benlik kavramının büyük bir kısmının grup üyeliği psikolojisinden geldiğini söylemektedir. Wilson ve Liu, çalışmalarına eğer Sosyal Baskınlık Teorisi’nin öne sürdüğü gibi erkeklerin sosyal baskınlık yönelimleri kadınlara göre daha yüksekse, gruplarıyla daha güçlü şekilde özdeşleşen erkeklerin sosyal baskınlık yönelimleri daha da yüksek, grubuyla özdeşleşen kadınların ise daha da düşük olması gerektiği hipotezi ile başlamışlardır (Wilson & Liu, 2003).

Söz konusu araştırmada bu cinsiyet – sosyal baskınlık yönelimi ilişkisinin cinsiyet grubu kimliğinin gücü ile yönetildiği hipotezini test etmek için iki ayrı çalışma yapılmıştır. Birinci çalışmada cinsiyet ile ilgili dört ifadenin puanlanmasını isteyen Cinsiyet Grubu Tanımlaması Ölçeği ve 16 maddelik Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği’ni içeren anketler politik davranışları inceleyen daha büyük bir araştırma kapsamında katılımcılara mail yoluyla gönderilmiş, 250 kişiden 158 sağlıklı cevap alınmıştır. Çalışma sonucunda erkeklerin sosyal baskınlık yönelimleri, kadınların ait oldukları cinsiyet grupları ile özdeşleşme yönelimleri yüksek çıkmış, erkekler için cinsiyet grubu özdeşleşme seviyesi yükseldikçe sosyal baskınlık yöneliminin de yükseldiği, kadınlarda ise tam tersi olduğu görölmüştür (Wilson & Liu, 2003).

İkinci çalışma birinci sınıf psikoloji dersine kayıtlı olan 163 üniversite öğrencisi ile yapılmış, çalışmada Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği’ne ek olarak beş maddeli cinsiyet grubu kimliği ölçeği ve katılımcıların kadınlara karşı yaklaşımlarını ölçen bazı ölçekler kullanılmıştır. Birinci çalışmaya benzer şekilde erkeklerin sosyal baskınlık

yönelimlerinin, kadınların ait oldukları cinsiyet grubu ile özdeşleşme yönelimlerinin yüksek olduğu ve erkeklerin cinsiyet grubu ile özdeşleşme seviyeleri arttıkça sosyal baskınlık yönelimlerinin de arttığı görülmüştür. Bu iki çalışma sonucunda bireylerin sosyal baskınlık yönelimlerinin cinsiyet grubu kimliği olarak isimlendirilen, kişilerin ait oldukları cinsiyet grubu ile özdeşleşmelerini ifade eden bir psikolojik değişken tarafından yönetildiği hipotezi doğrulanmıştır (Wilson & Liu, 2003).

Grup temelli ayrımcılık üzerine kuramlar incelendiğinde anlaşılması gereken kavramlardan biri olan sağ kanat yetkeçiliği, birçok çalışmada sosyal baskınlık yönelimi ile birlikte ele alınan olgulardandır. Ülkemizde bu bağlamda yapılan çalışmalar yukarıda ele alınmış olup; örneklemleri Lübnan ve Amerika olan, P.J. Henry, Jim Sidanius, Shana Levin ve Felicia Pratto tarafından yapılmış ‘Social Dominance Orientation, Authoritarianism, and Support for Intergroup Violence Between the Middle East and America’ başlıklı çalışmayı incelemek uluslararası bir bakış açısı elde etmek için faydalı olacaktır.

Çalışmanın ilk hipotezi sağ kanat yetkeçiliği ve sosyal baskınlık yöneliminin birbiriyle bağlantılı ancak birbirinden ayırt edilebilir yapılar oldukları, ikinci hipotezi ise sağ kanat yetkeçiliği ile gruplar arası şiddet arasında pozitif yönde bir ilişki olduğudur. Üçüncü hipotez olarak da Batı örneklerinde olduğu gibi Amerika’da da sosyal baskınlık yönelimi ile Arap dünyasına karşı şiddet arasında pozitif bir ilişki olacağı, Orta Doğu’da bunun tam tersi, yani düşük sosyal baskınlık yönelimine sahip kişilerin Batı’ya karşı şiddet desteklerinin yüksek olacağı hipotezi belirlenmiştir (Henry, Sidanius, Levin, & Pratto, 2005).

Çalışmada kullanılan veri toplama araçları biri dört diğeri ise altı maddeli iki adet Arap - karşıtı şiddete destek ölçeği, iki maddeli batı – karşıtı şiddete destek ölçeği, bunlara ek olarak Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği ve Sağ Kanat Yetkeçiliği Ölçeği, son olarak da demografik sorulardır. Yapılan analizler sonucunda birinci hipotez test edildiğinde sosyal baskınlık yönelimi ve sağ kanat yetkeçiliği arasındaki ilişkinin Amerikan örneklemleri ($r = .35$) için dikkate değer olduğu, fakat Lübnan ($r = .19$) için bu kadar güçlü bir ilişkiden söz edilemeyeceği görülmüştür. Ancak yine de bulunan ilişkiler birbirinden önemli derecede ayrılmamaktadır. İkinci hipotez için sağ kanat

yetkeciliği ile şiddet desteği arasındaki pozitif ilişki Lübnan için doğrulansa da Amerikanlar için tam olarak doğrulanmamıştır. Bu yüzden çalışmanın ikinci hipotezinin tamamen desteklendiği söylenememektedir. Amerikan toplumundan elde edilen veriler ışığında sosyal baskınlık yönelimi yüksek bireylerin Orta Doğu'ya karşı şiddeti daha fazla savundukları, Orta Doğu örneklemini olan Lübnan'da ise bunun tam tersi olduğu görülmüş, dolayısıyla üçüncü hipotez doğrulanmıştır (Henry, Sidanius, Levin, & Pratto, 2005).

Uluslararası literatürden bir diğer araştırma Samer Halabi, John F. Dovidio ve Arie Nadler tarafından 2008 yılında yapılan 'When and How Do High Status Group Members Offer Help: Effects of Social Dominance Orientation and Status Threat' başlıklı çalışmadır. Araştırma Yahudi katılımcıların Arap ve Yahudi öğrencilere sunduğu yardımların miktarı ve türü üzerinde sosyal baskınlık yönelimi ve grup statüsünün etkilerini incelemiştir (Halabi, Dovidio, & Nadler, 2008). Çalışma kapsamında Arap ve Yahudi örneklemler seçilmesinin sebebi Orta Doğu'da Arap ve Yahudilerin tarihsel ve güncel politik nedenlerle birbirleriyle anlaşmazlık halinde olmalarıdır. Sosyal baskınlık yönelimi de dış gruplara karşı davranışları inceleyen bir teori olduğundan, çalışma grubu olarak Arap ve Yahudileri ele almak anlamlıdır.

Çalışma İsrail Üniversitesi'nden 38 kadın ve 61 erkek olmak üzere toplam 99 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya başlarken katılımcılara başarı ve sosyal ikilemler arasındaki ilişkileri irdeleyen bir araştırmaya katıldıkları söylenmiş, sosyal davranışları ölçen bir takım sorular sorulduktan sonra 16 maddelik Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği'ni yanıtlamaları istenmiştir. Ardından katılımcılara araştırmanın sıradaki aşamasının sosyal ikilemlere karşı tepkilerini içereceği şeklinde bilgilendirme yapılmış, daha sonra katılımcılara üniversitedeki Arap öğrenci yüzdesinin sürekli artmakta olduğu, yakın zamanda sayılarının Yahudi öğrenciler ile eşit ya da onlardan daha fazla olacağı söylenmiştir. Sıradaki aşamada ise katılımcılara Arap ya da Yahudi öğrencilere yardım etmeleri söz konusu olan sosyal ikilemler içeren senaryolar sunulmuş, bu senaryolarda nasıl davranacaklarını onlara sunulan bir davranış listesinden seçmeleri istenmiştir (Halabi, Dovidio, & Nadler, 2008).

Çalışma sonucunda sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireylerin dış grup üyesi olarak gördükleri Arap öğrencilere yardım teklif etme yönelimlerinin daha düşük olduğu, yardım etmeme eğilimlerinin özellikle kendi gruplarına yönelen bir tehlike sezdiklerinde daha da güçlendiği görülmüştür (Halabi, Dovidio, & Nadler, 2008). Ayrıca çalışmada bağımlılık – odaklı (dependency – oriented) ve özerklik – odaklı (autonomy – oriented) yardım olarak ayrılan iki farklı yardım yaklaşımı üzerinde de durulmuştur. Bağımlılık – odaklı yardım eldeki soruna tam bir çözüm sağlayan, yardıma muhtaç grubun kendilerine yardım edemeyecekleri görüşü üzerine kurulmuş yardım şeklidir. Bu yaklaşım, gruplar arası statü farklarını güçlendirir. Özerklik – odaklı yardım ise alt basamakta yer alan daha az güçlü grubun konumunu iyileştirmesine yardımcı olur (Nadler & Halebi, 2006: 98). Çalışma sonucunda sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireyler yardım teklif etseler bile bağımlılık – odaklı yardım önerme yöneliminde oldukları görülmüştür (Halabi, Dovidio, & Nadler, 2008).

Sosyal baskınlık yönelimi, cinsiyetçilik araştırmalarında da ele alınan bir olgudur. Ülkemizde kız çocukların evlendirilmesini çelişik duygulu cinsiyetçilik ve Sosyal Baskınlık Teorisi açısından inceleyen ‘A Social Dominance Theory Perspective on Attitudes Toward Girl Child Marriages in Turkey: The Legitimizing Role of Ambivalent Sexism’ başlıklı çalışma ile ortak zeminde yer alan, ancak Avusturya’da bulunan bir üniversitede yapılan araştırmanın incelenmesi, kadına yönelik davranışların uluslararası bir bakış açısı ile de değerlendirilmesi için önemlidir. ‘Values, Right – Wing Authoritarianism, Social Dominance Orientation, and Ambivalent Attitudes Toward Women’ başlıklı çalışma 2012 yılında Norman T. Feather ve Ian R. McKee tarafından yapılmıştır. Çalışma, değer öncelikleri ve düşmanca veya korumacı olarak iki forma bürünebilen kadına karşı önyargıyı irdelemekte, ayrıca bu değer ve önyargıları sosyal baskınlık yöneliminin mi yoksa otoriter tutumlarda bulunan inanç sistemlerinin mi aracılık ettiğini de araştırmaktadır (Feather & McKee, 2012).

Araştırma, Flinders Üniversitesi’nden 107 kadın, 62 erkek ve bir cinsiyet bildirmek istemeyen 170 Avusturyalı öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Veri toplama araçları olarak Schwartz Değerler Ölçeği, Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği, Sağ Kanat Yetkeciliği Ölçeği ve Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği kullanılmıştır. Çalışma

sonucunda düşmanca cinsiyetçilik (HS, hostile – sexism) ve korumacı cinsiyetçiliğin (BS, benevolent – sexism) güç ve güvenlik değerleriyle pozitif yönde, evrenselcilik ve yardımseverlik değerleriyle negatif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Sosyal statülere, kontrole ve başkaları üzerinde baskınlık kurmaya, kendisi ve toplum için güvenliğe daha fazla önem veren katılımcıların cinsiyetçi yaklaşımlarda bulunma olasılıklarının daha yüksek; takdir etme, tolerans gösterme, yakınlarının ve toplumun iyiliği için korumacı olma değerlerine önem veren katılımcıların ise cinsiyetçi tavır gösterme olasılıklarının daha düşük olduğu görülmüştür. Düşmanca ve korumacı cinsiyetçiliğin ikisinin de sağ kanat yetkeciliği ve sosyal baskınlık yönelimi ile pozitif yönde ilişkili olduğu, ancak sosyal baskınlık yöneliminden çok sağ kanat yetkeciliğinin korumacı cinsiyetçiliğin belirleyicilerinden olduğu ortaya koyulmuştur. Çalışma sonunda sağ kanat yetkeciliğinin bir miktar örtüşme ile farklı değer modelleriyle bağlantılı, ancak ikisinin de düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik arasındaki ilişkilerde aracı oldukları bulunmuştur (Feather & McKee, 2012).

Sosyal baskınlık yönelimi ve çevrecilik arasındaki ilişkileri araştıran ve 25 ülkeyi kapsayan ‘On the Relation Between Social Dominance Orientation and Environmentalism: A 25-Nation Study’ başlıklı 2017 yılında yapılmış çalışma, birçok ülkeyi kapsamı açısından dikkate değerdir. Çalışmada sosyal baskınlık yönelimi ve çevrecilik arasındaki bağlantılar araştırılmış, veri toplama aracı olarak Pratto ve arkadaşları tarafından 2013 yılında ortaya koyulan dört maddeli kısaltılmış Kısa Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği ve kişilerin çevresel yaklaşımlarını ölçen iki adet 12 maddelik ölçek kullanılmıştır. Bunlara ek olarak bir adet kişilerin bağış yapma davranışları ile ilgili bir soru sorulmuştur.

Çalışma sonucunda sosyal baskınlık yönelimi yüksek bireylerin çevreci olmayan şirketleri boykot etme gibi çevreci vatandaş davranışları göstermelerinin, çevreci organizasyonlara bağış yapma yönelimlerinin ve enerji tüketimini azaltma amaçlı davranışlarda bulunma olasılıklarının daha düşük olduğu görülmüştür. Ayrıca sosyal baskınlık yönelimi ve çevrecilik arasındaki bu ilişkilerin sosyal eşitsizliğin daha fazla olduğu, gelişmişliğin az olduğu ve çevresel standartların yüksek olmadığı toplumlarda daha güçlü olduğu ortaya koyulmuştur. Elde edilen sonuçlar ışığında çevresel

problemleri anlama konusunda da sosyal baskınlık yöneliminin önemli olduğu söylenebilmektedir (Milfont, ve diğerleri, 2017).

Yukarıda ele alınan örneklerde de görüldüğü üzere Sosyal Baskınlık Teorisi'nin ortaya koyduğu Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği ile çok sayıda alanda, çok farklı konularda araştırma ve analizler yapılmıştır. Ancak ne yurtiçi ne de uluslararası literatürde bu teori ve yönelim, mimari ve tasarım alanında veya buna yakın alanlarda ele alınmamıştır. Toplumsal eşitsizlik, dış gruplara karşı davranışlar gibi olguların toplumsal yaşamda çok fazla noktaya etkisi olduğu yukarıda özetlenen araştırmalarda da görülmekte olup, bu olguların kişilerin konut noktasındaki yaklaşımlarını da etkileyeceği muhtemeldir.

BÖLÜM 3.

ALAN ÇALIŞMASI VE BULGULAR

3.1. ÖRNEKLEMİN OLUŞTURULMASI VE ALAN ÇALIŞMASI

Çalışmada veri toplama aracı olarak Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği'nin dâhil edildiği dört bölümlü bir anket kullanılmış (Çizelge Ek.1), Karabük Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan gerekli izinler alınarak ankete başlanmıştır. Anket çalışması ile 186 erkek (%40.1), 278 kadın (%59.9) olmak üzere; 153'ü (%33) 18-25, 110'u (%23.7) 25-35, 158'i (%34.1) 35-50 ve 43'ü (%9.3) 50 ve üzeri yaşında olan gönüllülük esasıyla çalışmaya katılan 464 katılımcıya ulaşılmıştır. Katılımcıların 16'sı (%3.4) ilkokul, 21'i (%4.5) ortaokul, 100'ü (%21.6) lise, 79'u (%17) ön lisans, 187'si (%40.3) lisans, 50'si (%10.8) yüksek lisans ve 11'i (%2.4) doktora mezunu; 93 kişinin (%20) geliri 2.000 TL'nin altında, 72 kişinin (%15.5) 2.000 - 6.000 TL arasında, 239 kişinin (%51.5) 6.000 – 15.000 TL arasında, 60 kişinin (%12.9) geliri ise 15.000 TL'den fazladır¹. Katılımcıların 134'ü (%28.9) ilçe, kasaba ya da köyde, 205'i (%44.2) ilde, 125'i (%26.9) ise büyükşehirde yaşamaktadır.

Anketin uygulanacağı örneklem Sosyal Baskınlık Teorisi'nin yaklaşımları temel alınarak belirlenmiştir. Teori, aynı kurum/kuruluşta bulunan kişilerin aynı ideolojilere maruz kaldıkları için sosyal baskınlık yönelimlerinin de birbirine benzeyeceğini söylemektedir. Meslek bağlamında da belli meslek gruplarının sosyal baskınlık yönelimleri yüksek, bazılarının ise daha düşük olduğu ortaya koyulmuştur. Cinsiyet bağlamında kadınların sosyal baskınlık yöneliminin erkeklere kıyasla daha düşük olduğu saptanmıştır. Ayrıca teori, benzer sosyokültürel veya ekonomik arkaplanlara, benzer yaşamlara sahip bireylerin benzer sosyal baskınlık yönelimlerine sahip olacaklarını belirtmektedir. Bu sebeple belli bir kurum, cinsiyet, meslek grubu, ya da

¹ Anketin uygulandığı dönemde asgari ücret ortalama 6000 liradır.

yaşam alanı anket örnekleme olarak belirlenirse anket katılımcılarının sosyal baskınlık yönelimlerinde kaydadeğer bir çeşitlenme görülemeyeceği öngörülmüştür. Ancak çalışma kapsamında kişilerin sosyal baskınlık yönelimlerinin konut tercihlerine etkisi araştırıldığından, farklı yönelimlere sahip bireylere ulaşmak önemlidir. Bunlara ek olarak, çalışma kapsamında kişilerin halihazırda yaşamakta oldukları konut da araştırıldığından, farklı fiziksel çevrelerde yaşayan kişilere ulaşılması amaçlanmış, bu sebeple anketin önceden belirlenecek bir bölgeye ya da şehire uygulanması da tercih edilmemiştir. Söz konusu sebeplerden dolayı anketin uygulanacağı bir grup ya da bölge belirlenmemiş, olabildiğince çeşitli katılımcılara, dolayısıyla farklı sosyal baskınlık yönelimlerine sahip bireylere ulaşılmaya çalışılmış, ve bu sayede farklı başlıklar altında bir çok etkenin sosyal baskınlık yönelimi ile ilişkisi araştırılabilmektedir.

Anketin ilk bölümü cinsiyet, yaş, eğitim durumu, gelir durumu ve meslek bilgilerinin alındığı demografik bölümdür. Bu bölümde sunulan yaş aralığı seçenekleri insan hayatının olağan akışında bireylerin konut tecrübelerinin nasıl değiştiği düşünülerek hazırlanmıştır. Henüz eğitimini tamamlamamış ya da yeni tamamlayan, çalışma hayatına yeni giren, bir kısmının aile evinde yaşamaya devam ettiği düşünülen bireyleri içine alan 18 – 25 yaş aralığı, muhtemelen eğitiminin tamamını ya da büyük kısmını tamamlamış, çalışma hayatına başlamış ve büyük oranda kendi idaresinde olan bir konutta yaşayan bireyleri içine alan 25 – 35 yaş aralığı, muhtemelen birden fazla konut tecrübe etmiş olan 35 – 50 yaş aralığı, ve 50 ve üstü yaş aralıkları seçenek olarak sunulmuştur.

Sosyal Baskınlık Teorisi kapsamında ele alınan, toplumdaki dominant grupların dezavantajlı gruplara göre daha kolay eriştiği pozitif sosyal değerler arasında eğitim de yer almaktadır (Pratto, Sidanus, & Levin, 2006: 272). Bu sebeple katılımcıların eğitim durumları da sosyal baskınlık yönelimleri açısından önem taşımaktadır. Eğitim durumu hakkında veri toplamak amacıyla anketin demografik kısmında sorulan eğitim durumu sorusunda ilkokul, ortaokul, lise, ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora seçenekleri sunulmuştur. Anket çalışması yapılırken bütün eğitim durumlarından katılımcılara ulaşılması hedeflenmiştir.

Gelir durumu seçenekleri belirlenirken anketin yapıldığı dönemdeki asgari ücret temel alınmıştır. Gelirleri sadece burslar olan öğrencileri ya da yarı zamanlı işlerde çalışan kişileri içine alan 2.000 lira ve altı seçeneği, ortalama asgari ücretle veya asgari ücretin bir miktar altına çalışanları içine alan 2.000 – 6.000 lira seçeneği, asgari ücretin üstünde geliri olan kişiler için 6.000 – 15.000 lira seçeneği, yaklaşık olarak asgari ücretin üç katından fazla kazanan kişiler için ise 15.000 ve üstü seçeneği koyulmuştur. Kişilerin gelir durumlarının da konut tercihlerini etkileyeceği düşünülmektedir.

Meslek bilgisinin alındığı soruda farklı meslek dallarında çalışan bireylerin sosyal baskınlık yönelimlerini inceleyebilmek için seçenekler olabildiğince geniş tutulmuş ve katılımcılara 12 tane seçenek sunulmuş olsa da mimar, mühendis, avukat gibi daha spesifik seçenekler yerine işçi, memur, sanatçı gibi seçenekler koyulmuş; katılımcıların kendilerini nasıl değerlendirdiklerine göre işaretlemeleri istenmiştir. Örneğin aynı iş yerinde çalışan mimarlardan bir kısmı kendisini işçi olarak, bir kısmı ise sanatçı olarak görebilmektedir. Bu sebeple seçeneklere mimar değil, sanatçı ve işçi seçenekleri eklenmiştir. Kişinin kendisini hangi şekilde sınıflandırdığının da sosyal baskınlık yönelimi ile ilişkisi olacağı düşünülmüş, seçenekler buna göre hazırlanmıştır.

Teori, toplumda eşit olarak dağılmayan değerlerden birinin de meslek olduğunu söylemektedir. Hiyerarşik basamakta alt konumda bulunan bireyler daha az gelir getiren, daha tehlikeli mesleklere, üst konumdakiler ise daha prestijli, yüksek gelirli mesleklere layık görülmektedirler. Bu yaklaşım da var olan sosyal eşitsizliklerin derinleşmesine ya da korunmasına sebep olmaktadır (Sidanus, Liu, & Shaw, 1994: 340; Sidanus, Pratto, Laar, & Levin, 2004: 847). Dolayısıyla kişilerin meslekleri de teori kapsamında önemsenmekte, sosyal eşitsizliklerde yeri olduğu vurgulanmaktadır. Bu sebeple meslek bilgisinin alındığı sorudan elde edilecek veriler önem taşımaktadır.

İkinci bölümde katılımcılara Sidanius ve arkadaşları tarafından geliştirilmiş Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği uygulanmıştır. Çalışmanın ana odağı olan sosyal baskınlık yönelimlerinin ölçüldüğü bu bölüm yardımıyla kişilerin sosyal baskınlıkları ile diğer değişkenler arasındaki ilişkiler incelenecek, yüksek sosyal baskınlık yönelimine sahip

kişiler ile düşük baskınlık yönelimine sahip olan kişilerin konut tercihlerinin değişiklik gösterip göstermediği gözlemlenecektir.

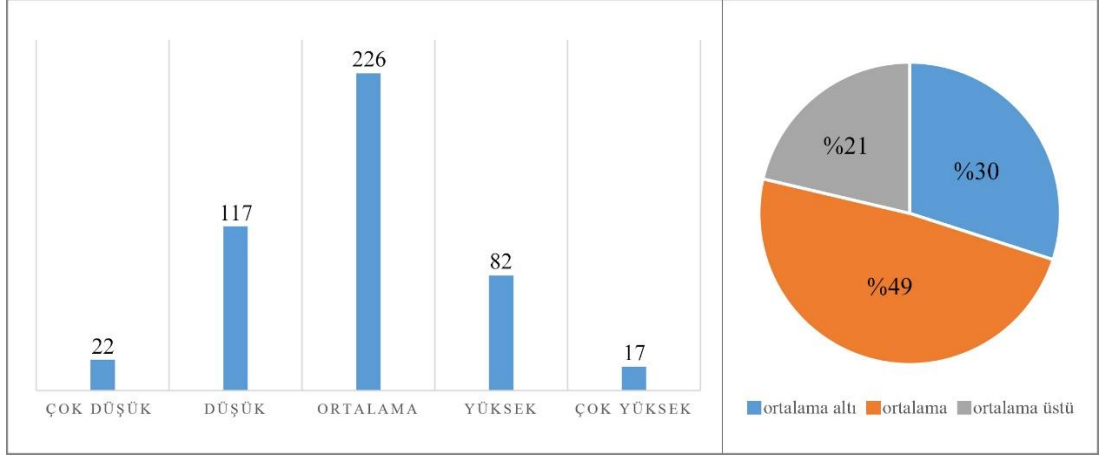
Üçüncü bölüm kişilerin halihazırda yaşadıkları konut ile ilgili bilgilerin alındığı bölümdür. Katılımcılara yaşadıkları konutun nerede bulunduğu, konutun tipi, kime ait olduğu, büyüklüğü ve yaşadıkları konuttan ne kadar memnun oldukları sorulmuştur. Bu bölümden elde edilecek cevaplar yardımıyla kişilerin hayallerindeki konut imgesini hâlihazırda yaşadıkları konutun etkileyip etkilemediği ve kişilerin sosyal baskınlık yönelimleri ile yaşamakta oldukları konut arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Son bölüm kişilerin ideal konut ve muhit anlayışlarının incelendiği bölümdür. Katılımcılara bu bölümün ilk kısmında ideal konutlarının nerede olmasını istedikleri, tipi ve konutun ne kadar büyük olmasını istedikleri sorulmuştur. Bölümün ikinci kısmında ideal konut ve mahalle ile ilgili bazı maddeleri ifadelere katılma derecelerine göre puanlamaları istenmiştir. Bu kısımda puanlanması istenen maddeler, kişilerin kendisi gibi olanlarla birlikte yaşayıp diğerlerini dışarıda bırakmayı tercih edip etmediğini ölçen ‘yaşadığım semtte yaşayan insan profili benim için önemlidir’, ‘yaşadığım evin güvenli olması ve siteye yabancıların girişinin önlenmesini isterim’, evlerinin fiziksel durumunun nasıl olmasını istediklerini inceleyen ‘ihtiyacım olmasa bile evimin olabildiğince büyük olmasını isterim’, ‘bana özel tasarlanmış ve eşi benzeri olmayan, misafirlerimi etkileyen bir evde yaşamak isterim’, ‘bana özel ve ayrıcalıklı hissettirecek tasarımlardan hoşlanırım’ gibi ifadelerdir. Bölüm sonunda ise kişilere ideal konutlarının hangi sıfatlarla nitelenmesini istedikleri sorulmuş, lüks, elit, pahalı, sıradışı, modern, stil sahibi, ferah, büyük ve sade sıfatları seçenek olarak sunulmuştur. Bu kısım ile sosyal baskınlık yönelimleri ile kişilerin seçtikleri sıfatlar arasında ilişki olup olmadığı incelenecektir. Araştırmanın temel amacı bu bölümde verilen cevapları kişilerin sosyal baskınlık yönelimlerinin kayda değer şekilde etkileyip etkilemediğini irdelemektir.

3.2. SOSYAL BASKINLIK YÖNELİMLERİNİN GRUPLANDIRILMASI

Yapılan anket sonucu elde edilen bulgular katılımcıların sosyal baskınlık yönelimleri temel alarak incelenecektir. Bu sebeple analizlere elde edilen sosyal baskınlık yönelimi verilerinin gruplanmasıyla başlanmıştır. Katılımcılardan sosyal baskınlık yönelimi en düşük olan kişilerin ölçeğe verdikleri cevaplar sonucu elde edilen baskınlık değeri 10, en yüksek olanların ise 45 olduğu görülmüştür. Bu 10 – 45 arasında değişen yelpazede ortalama değerin 23,59 olduğu saptanmıştır. Gruplama yapılırken bu ortalama değer temel alınarak, bu değere yakın olan kişiler, yani 21 – 27 aralığı ortalama sosyal baskınlık yönelimine sahip, bu değerden düşük olanlar yani 15 – 20 aralığı düşük sosyal baskınlık yönelimine sahip, daha da düşük olan 10 – 14 aralığındaki bireyler çok düşük sosyal baskınlık yönelimine sahip olarak gruplanmıştır. Ortalama değer üstündeki bireyler, yani 28 – 34 değer aralığı yüksek sosyal baskınlık yönelimine sahip, 34 – 45 aralığı ise çok yüksek sosyal baskınlık yönelimine sahip olarak isimlendirilmiştir. Bu gruplamaya göre 22 kişinin çok düşük, 117 kişinin düşük, 226 kişinin ortalama, 82 kişinin yüksek, 17 kişinin ise çok yüksek sosyal baskınlık yönelimine sahip olduğu görülmüştür.

Gruplardaki birey sayılarına bakıldığında çok düşük ve çok yüksek sosyal baskınlık yönelimine sahip kişi sayısının ortalama sosyal baskınlık yönelimine sahip kişi sayısına göre çok az olduğu, bazı analizlerde bu farkın sağlıklı yorumlar yapılmasına engel olacağı görülmektedir. Bu sebeple bazı analizlerde çok düşük ve düşük sosyal baskınlık yönelimlerine sahip kişiler ortalama altı, yüksek ve çok yüksek sosyal baskınlık yönelimine sahip kişiler ise ortalama üstü olarak nitelendirilerek veriler üç grupta ele alınmıştır (Şekil 3.1).



Şekil 3.1. SBY gruplandırılması.

3.3. SOSYAL BASKINLIK YÖNELİMİNİN DİĞER FAKTÖRLERLE İLİŞKİSİ

Bu bölümde katılımcıların sosyal baskınlık yönelimleri ile ilişkili olan faktörler araştırılacaktır. Bu bağlamda kişilerin cinsiyetleri, yaşları, eğitim seviyeleri, gelir durumları, ideal konutlarının nerede yer almasını istedikleri, halihazırda yaşadıkları konutun nerede yer aldığı, yaşamayı tercih ettikleri konut tipi, yaşamayı tercih ettikleri konutun büyüklüğü ve ideal konutlarının nasıl nitelenmesini istedikleri ile ilgili, anket yardımıyla toplanan verilerin sosyal baskınlık yönelimi ile ilişkisi irdelenecektir.

3.3.1. Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Demografik Veriler

Bu bölümde katılımcılara uygulanan anketin ilk kısmı olan demografik kısım ile toplanan, kişilerin yaşı, cinsiyetleri, gelir ve eğitim durumları gibi verilerin katılımcıların sosyal baskınlık yönelimleri ile ilişkisi irdelenecektir.

Katılımcıların sosyal baskınlık yönelimleri ve cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı bağımsız örneklem T – testi ile incelenmiştir. Test sonucunda cinsiyet ile sosyal baskınlık yönelimi arasında anlamlı bir ilişkinin ($t(462) = -2,301, p < 0.05$) var olduğu görülmüştür. Yapılan korelasyon analizi de bu sonucu doğrulamış, iki değişken arasında anlamlı yönde pozitif ($r(464) = .106, p < 0.05$) ilişki görülmüştür. Dolayısıyla

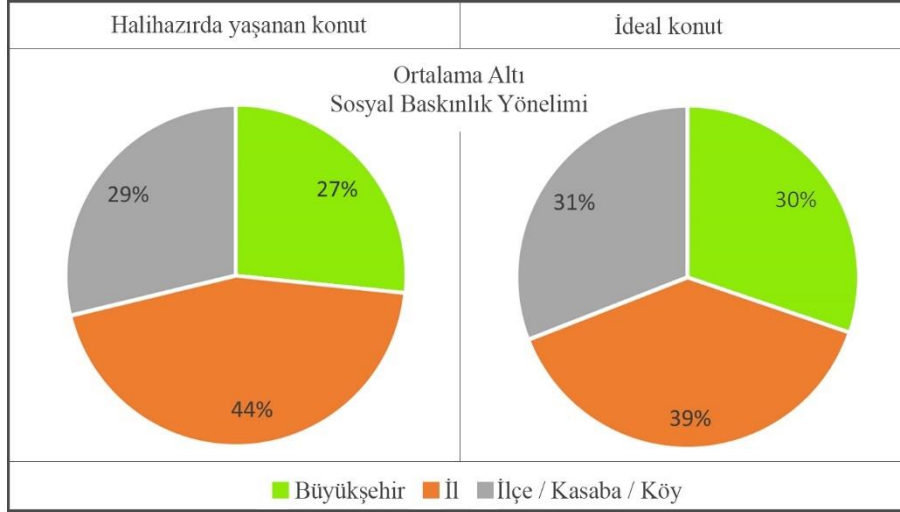
erkek katılımcıların sosyal baskınlık yönelimlerinin kadınlara istinaden daha yüksek olduğu söylenebilir.

Katılımcıların yaşları, eğitim ve gelir durumları ile sosyal baskınlık yönelimleri arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi (One – Way Anova) ile incelenmiş, analiz sonucunda kişilerin yaşları, eğitim durumları ve gelirleri ile sosyal baskınlıkları arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir ($p>0.05$). Ayrıca sosyal baskınlık yönelimi ile yaş, gelir ve eğitim durumu verileri arasında yapılan korelasyon testinde de Anova testlerinde olduğu gibi anlamlı bir bağlantı olmadığı doğrulanmıştır.

Dolayısıyla demografik kısımda katılımcıların sadece yaşları ile sosyal baskınlık yönelimleri arasında anlamlı bir ilişkinin varlığından söz edilebilir.

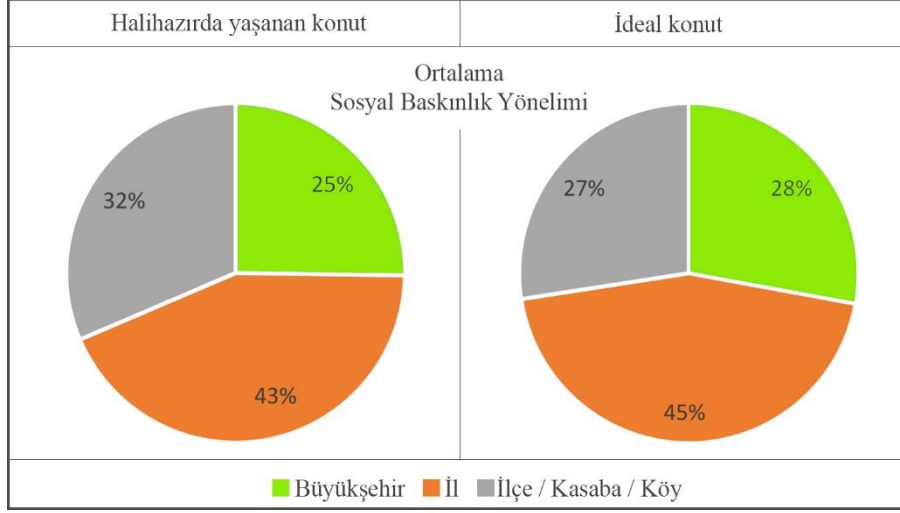
3.3.2. Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Konutun Bulunduğu Ortam (İl, Büyükşehir, İlçe / Kasaba / Köy)

Kişilerin ideal olduğunu düşündükleri konutun nerede olmasını istedikleri ve halihazırda yaşadıkları konutun nerede bulunduğu (il, büyükşehir veya ilçe/kasaba/köy) ile sosyal baskınlık yönelimleri arasındaki ilişkiler Ki – kare analizi ile elde edilen crosstabulation tabloları yardımı ile incelenmiştir. Çok düşük ve düşük sosyal baskınlık yönelimleri ortalama altı sosyal baskınlık yönelimi, yüksek ve çok yüksek yönelim ise ortalama üstü sosyal baskınlık yönelimi olmak üzere analizler üç grupta yapılmıştır. Kişilerin halihazırda yaşadıkları yer ve ideal olduğunu düşündükleri yerin karşılaştırmalı olarak incelenebilmesi için de bu grafikler yan yana koyularak incelenmiştir (Şekil 3.2, Şekil 3.3 ve Şekil 3.4).



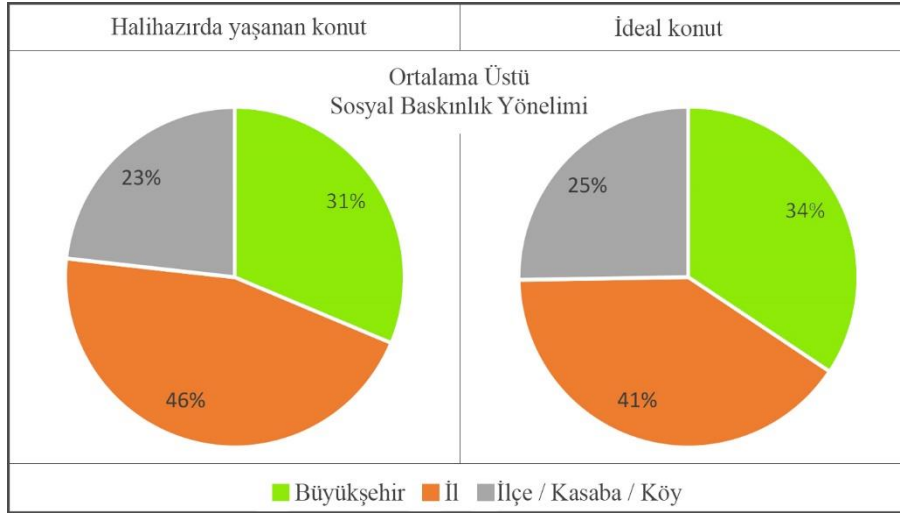
Şekil 3.2. Ortalama altı SBY - halihazırda yaşanan ve ideal görülen konut yeri.

Ortalama altı sosyal baskınlık yönelimine sahip bireylerin halihazırda yaşamakta oldukları yer incelendiğinde büyük bir kısmının ilde yaşamakta olduğu, ancak ideal konut seçimlerinde bu oranın düştüğü görülmektedir. Büyükşehir ve ilçe / kasaba / köy ile ilgili oranlar incelendiğinde halihazırda ilçe / kasaba / köy ya da büyükşehirde yaşamakta olan kişilerden daha fazlası bu yerleri ideal olarak seçmişlerdir. Dolayısıyla ortalama altı sosyal baskınlık yönelimine sahip bireylerin ilde yaşamak ile ilgili memnuniyet oranlarının çok yüksek olmadığı, ilçe / kasaba / köy veya büyükşehirde yaşamayı tercih edecekleri söylenebilir. Buna ek olarak, aradaki fark çok az olsa da iki grafikte de ilçe / kasaba / köyde ile ilgili oranlar, büyükşehir ile ilgili oranlardan daha yüksektir (Şekil 3.2). Dolayısıyla sosyal baskınlık yönelimi ortalama altında olan bireylerin büyükşehire kıyasla ilçe / kasaba / köyde yaşamayı tercih edecekleri kısmen söylenebilir.



Şekil 3.3. Ortalama SBY - halihazırda yaşanan ve ideal görülen konut yeri.

Ortalama sosyal baskınlık yönelimine sahip bireylerin de sıklıkla ilde yaşadıkları görülmektedir. Bu bireylerin %32’lik bir kısmının ilçe / kasaba / köyde yaşamakta olduğu, ancak ideal konut mekanı seçimine bakıldığında bu oranın düştüğü görülmektedir. Büyükşehirle ilgili oranlar incelendiğinde ise kişilerin çeyreğinin büyükşehirde yaşadığı ve %28’inin yine büyükşehiri yaşam alanı olarak tercih ettiği görülmektedir (Şekil 3.3).



Şekil 3.4. Ortalama üstü SBY - halihazırda yaşanan ve ideal görülen konut yeri.

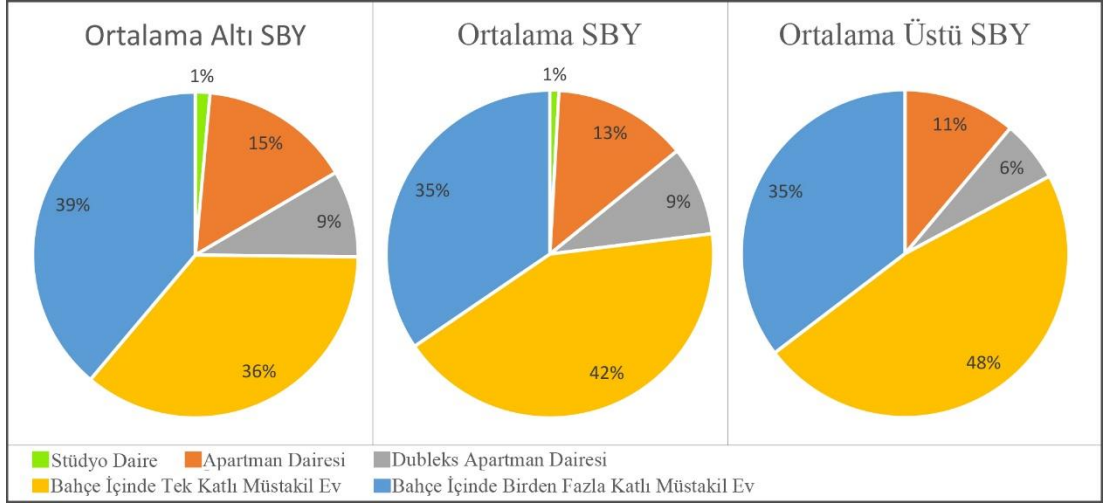
Ortalama üstü sosyal baskınlık yönelimine sahip bireyler ile ilgili grafikler ele alındığında ise ilde yaşamak ile ilgili dilimin küçüldüğü, yani ilde yaşamayı tecrübe eden yüksek sosyal baskınlık yönelimine sahip kişilerin ilde yaşamaya devam etmek

istemedikleri söylenebilir. Bu grafiklerde büyükşehirde ve ilçe / kasaba / köyde yaşama dilimi büyümüşür (Şekil 3.4).

3.3.3. Sosyal Baskınlık Yönelimi, Konut Tipi ve Konut Tipinden Memnuniyet

Bu bölümde kişilerin sosyal baskınlık yönelimleri ile halihazırda yaşamakta oldukları ve yaşamayı tercih ettikleri konut tipi (stüdyo daire, apartman dairesi, dubleks apartman dairesi, bahçe içinde tek katlı ev, bahçe içinde çok katlı ev) arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiştir. Bunun için Ki – kare analizleriyle elde edilen tabloların daire grafiği ile görselleştirilmesiyle sosyal baskınlık yönelimleri yüksek olan bireylerin bahçe içinde yer alan konutlarda yaşamayı tercih edecekleri yönündeki hipotez test edilmiştir. Ayrıca kişilerin ideal konut tipi olarak halihazırda yaşamakta oldukları konut tipini seçip seçmedikleri, bir başka deyişle yaşamakta oldukları konut tipinden ne kadar memnun oldukları da elde edilmiş verilerin karşılaştırmalı olarak incelenmesi yoluyla irdelenmiştir.

Kişilerin yaşadıkları ve yaşamayı tercih ettikleri konut tipi ile sosyal baskınlık yönelimleri arasında bir ilişki olup olmadığı incelenirken düşük ve çok düşük sosyal baskınlık yönelimleri ‘ortalama altı sosyal baskınlık yönelimi’, yüksek ve çok yüksek sosyal baskınlık yönelimi ise ‘ortalama üstü sosyal baskınlık yönelimi’ olarak gruplanmış, bu sayede veriler üç grafik ile ele alınmıştır (Şekil 3.5, Şekil 3.6). Özellikle çok düşük ve çok yüksek sosyal baskınlık yönelimindeki bireylerin sayısı ile ortalama sosyal baskınlık yönelimine sahip bireylerin sayısı arasında büyük farklar olduğundan, bu yöntemle kıyaslanan gruplardaki katılımcı sayıları birbirine yaklaştırılmış, daha doğru yorum yapılması ve yapılan analizlerin okunurluğunun artması hedeflenmiştir.



Şekil 3.5. SBY ve konut tipi tercihleri.

Bu grafikler karşılaştırmalı olarak ele alındığında (Şekil 3.5) üç tabloda da bahçe içinde tek veya çok katlı konutu seçen katılımcıların grafiklerde çok büyük yer kapladığı görülmektedir. Ortalama altı sosyal baskınlık yönelimine sahip bireylerin %75'i, ortalama sosyal baskınlık yönelimine sahip bireylerin %77'si, ortalama üstü sosyal baskınlık yönelimine sahip kişilerin ise toplamda %83'ü bahçe içindeki müstakil bir evde yaşamak istemektedir.

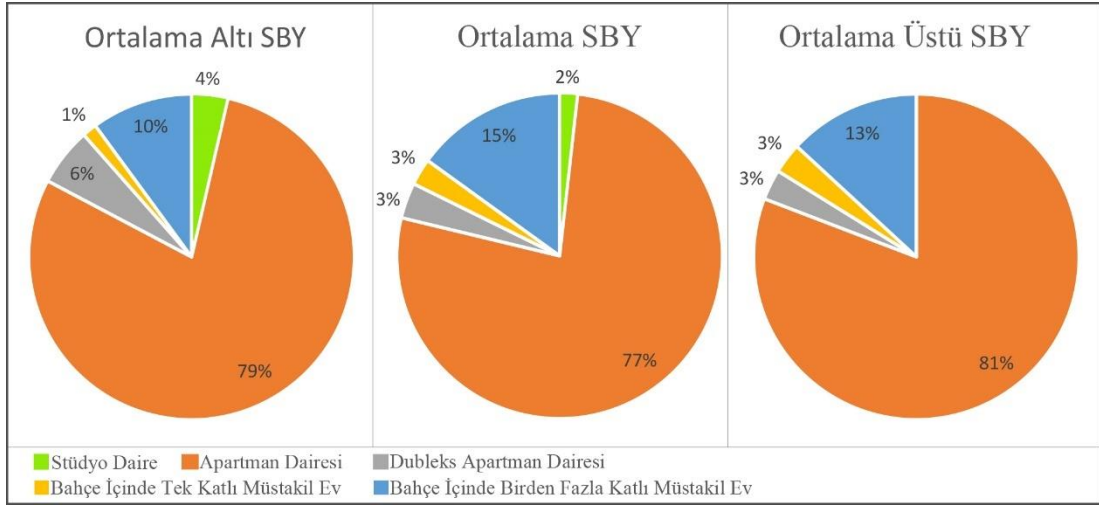
Üç grup arasında dikkat çeken bir fark, anketteki ilgili soruda sunulan seçeneklerdeki en küçük konut tipi olan stüdyo daireyi ortalama üstü sosyal baskınlık yönelimine sahip hiçbir bireyin tercih etmemiş olmasıdır.

Apartman dairesi seçeneğini seçen katılımcılar ortalama altı sosyal baskınlık yönelimi grubunun %15'i, ortalama sosyal baskınlık yönelimi grubunun %13'ü, ortalama üstü grubunun %11'idir. Dupleks apartman dairesi seçeneği ise ortalama altı ve ortalama sosyal baskınlık yönelimi gruplarında katılımcıların %9'u olmak üzere eşit, ortalama üstü sosyal baskınlık yönelimi grubunda %6 oranında tercih edilmiştir.

Elde edilen veriler incelendiğinde en küçük daire tipi olan stüdyo dairenin ortalama üstü sosyal baskınlık yönelimine sahip bireyler tarafından hiç tercih edilmediği, apartman dairesinin tercih edilme yüzdesinin sosyal baskınlık yönelimi arttıkça orantılı olarak düştüğü, dupleks apartman dairesi seçiminin ortalama altı ve ortalama sosyal baskınlık yöneliminde aynı kaldığı ancak ortalama üstü sosyal baskınlık

yönelimi grubunda düşüş yaşadığı, bahçe içinde bir konut seçiminin ise sosyal baskınlık yöneliminin artmasıyla doğru orantılı olarak artış gösterdiği görülmektedir. Üç sosyal baskınlık yönelimi grubu arasında veri yüzdesi olarak çok büyük farklar olmamasına rağmen sosyal baskınlık yönelimi yükseldikçe kişilerin apartman dairesinden çıkıp bahçe içinde tek ya da çok katlı kendilerine ait bir konutta yaşamaya yöneldikleri görülmektedir.

Katılımcıların şu anda yaşamakta oldukları konut tipiyle ilgili veriler de aynı yöntem ile üç grupta incelenmiştir (Şekil 3.6).

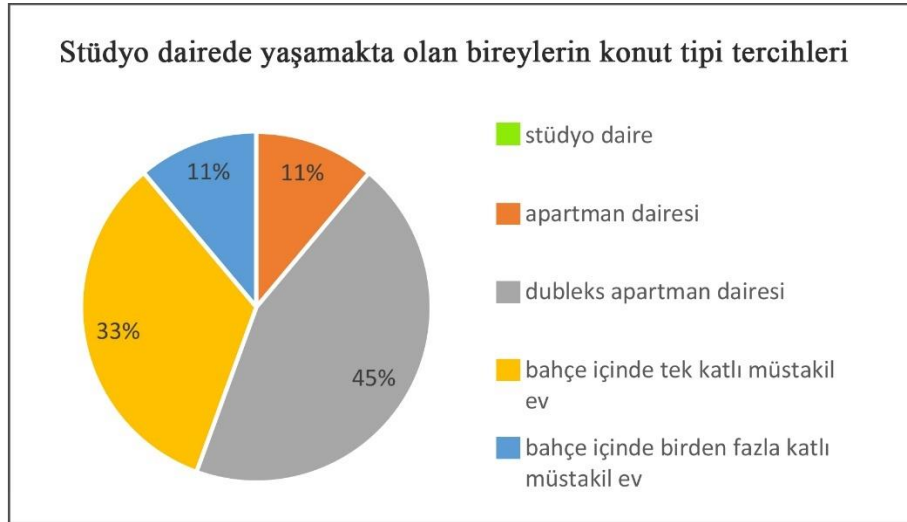


Şekil 3.6. SBY ve halihazırda yaşanan konut tipi.

Kişilerin halihazırda yaşamakta oldukları konut tipi ile sosyal baskınlık yönelimleri birlikte incelendiğinde bütün sosyal baskınlık yönelimi gruplarında kişilerin çok büyük bir kısmının apartman dairesinde yaşamakta oldukları görülmektedir. Bu veriler ışığında ülkemizin dörtte üçünden fazlasının apartman dairesinde yaşadıkları anlaşılmıştır.

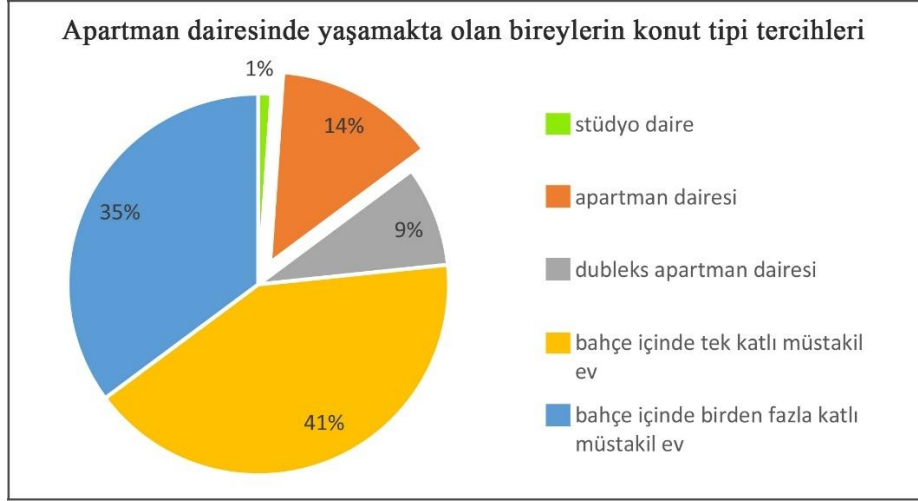
Stüdyo dairede yaşama oranı ortalama altı sosyal baskınlık yönelimine sahip bireylerde %4 iken ortalama sosyal baskınlık yöneliminde %2'ye düştüğü, ortalama üstü sosyal baskınlık yönelimine sahip bireylerin ise hiçbirinin stüdyo dairede yaşamadığı görülmektedir. Dupleks apartman dairesinde yaşama oranı ortalama altı sosyal baskınlık yöneliminde %6, ortalama ve ortalama üstü sosyal baskınlık yöneliminde %3'tür. Bahçe içinde tek katlı müstakil evde yaşama oranı ortalama altı

sosyal baskınlık yöneliminde %1, ortalama ve ortalama üstünde ise %3 olmuştur. Son olarak bahçe içinde birden fazla katlı müstakil evde yaşama oranları incelendiğinde ortalama altı sosyal baskınlık yönelimine sahip bireylerin %10'unun, ortalama sosyal baskınlık yönelimine sahip bireylerin %15'inin, ortalama üstü sosyal baskınlık yönelimli bireylerin ise %13'ünün bahçe içinde birden çok katlı bir evde yaşadıkları görülmüştür. Bu veriler incelendiğinde sosyal baskınlık yönelimi arttıkça stüdyo dairede yaşama oranının düşmesi dışında orantılı artan veya azalan bir veri görülemedi. Kişilerin halihazırda yaşamakta olduğu konutu ideal olarak görmeleri, bir başka deyişle kişilerin ne kadarının ideal konut tipi olarak şu anda yaşamakta oldukları konut tipini seçtikleri de Ki – kare analizi yardımıyla irdelenmiş ve daire grafikleri ile görselleştirilmiştir.



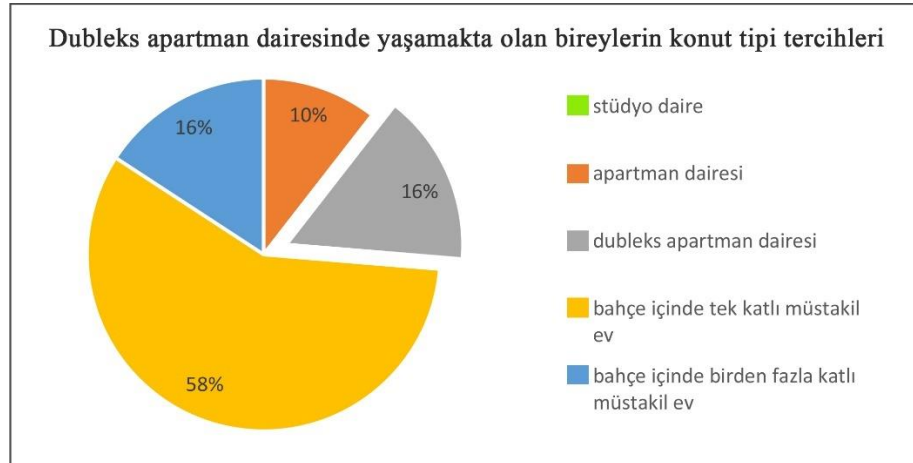
Şekil 3.7. Stüdyo dairede yaşayan kişilerin ideal konut tipi seçimleri.

İlk olarak stüdyo dairede yaşayan kişiler ele alındığında bu bireylerin %11'inin apartman dairesini, %33'ünün bahçe içinde tek katlı müstakil evi, %45'inin dubleks apartman dairesini ve %11'inin bahçe içinde birden fazla katlı müstakil evi ideal yaşam alanı olarak seçtikleri görülmektedir (Şekil 3.7). Bu grafik ışığında stüdyo dairede yaşayan hiç kimsenin stüdyo daireyi ideal konut olarak seçmediği ve en ideal gördükleri konut tipinin dubleks apartman dairesi olduğu ortaya çıkmıştır.



Şekil 3.8. Apartman dairesinde yaşayan kişilerin ideal konut tipi seçimleri.

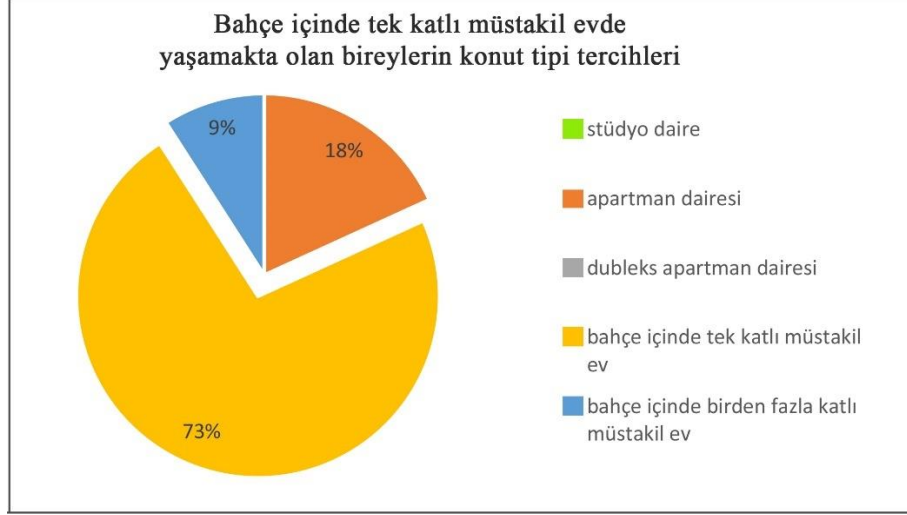
Apartman dairesinde yaşayan bireylerin %14'ünün yine apartman dairesinde yaşamayı istediği, %1'inin stüdyo daireyi tercih ettiği, %9'unun dubleks apartman dairesini seçtiği, %35'inin bahçe içinde birden fazla katlı, %41'inin ise bahçe içinde tek katlı müstakil evi ideal olarak gördüğü görülmektedir (Şekil 3.8). Apartman dairesinde yaşayan kişilerin büyük bir kısmı tek katlı müstakil evde yaşamak isteyeceklerini belirtmişlerdir.



Şekil 3.9. Dupleks apartman dairesinde yaşayan kişilerin ideal konut tipi seçimleri.

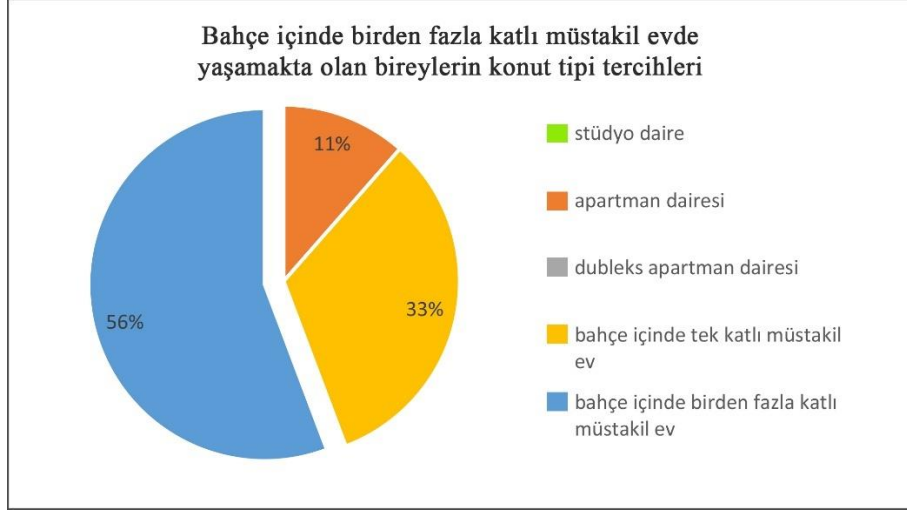
Dubleks apartman dairesinde yaşayan kişilerin %16'sı ideal konut olarak yine dubleks apartman dairesini seçmişlerdir. Stüdyo dairede yaşamayı kimse istememiş, %10'luk bir kısım apartman dairesini seçmiş ve kişilerin %16'sı bahçe içinde birden fazla katlı müstakil evi tercih etmiştir (Şekil 3.9). Dupleks apartman dairesinde yaşayan kişilerin

yarısından fazlası, %58'lik bir kısmı bahçe içinde tek katlı müstakil bir evin ideal konutları olduğunu ifade etmiştir.



Şekil 3.10. Bahçe içinde tek katlı müstakil evde yaşayan kişilerin ideal konut tipi seçimleri.

Bahçe içinde tek katlı müstakil evde yaşayan bireylerden hiçbiri stüdyo daireyi ya da dubleks apartman dairesini ideal konut olarak seçmemişlerdir. Bu kişilerden %9'u bahçe içinde birden fazla katlı müstakil evi, %18'i apartman dairesini, kişilerin çok büyük bir kısmı, %73'ü ise yine bahçe içinde tek katlı müstakil evi ideal konut olarak tercih etmişlerdir (Şekil 3.10). Kişilerin büyük bir kısmının bahçe içinde tek katlı bir evde yaşamaya devam etmek istemeleri bahçe içinde tek katlı müstakil konutlarda yaşayan bireylerin yaşadıkları konuttan çok büyük oranda memnun olduklarını göstermektedir.



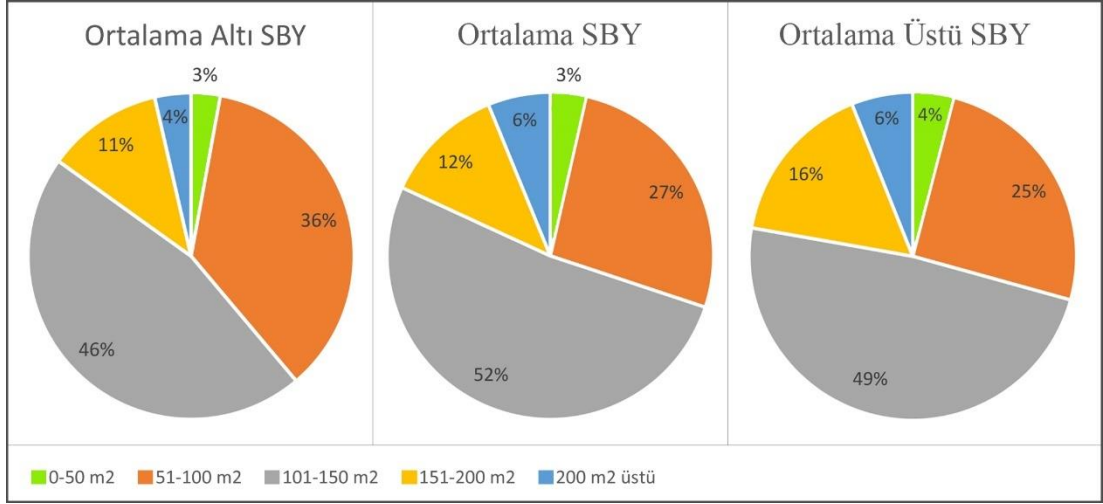
Şekil 3.11. Bahçe içinde birden fazla katlı müstakil evde yaşayan kişilerin ideal konut tipi seçimleri.

Bahçe içinde birden fazla katlı müstakil evde yaşayan kişilerin hiçbiri stüdyo daireyi ya da dubleks apartman dairesini ideal konut olarak görmemektedirler. Bu kişilerin %11'i apartman dairesini, %33'ü bahçe içinde tek katlı müstakil evi, yarıdan fazlası, %56'sı ise yaşamakta oldukları bahçe içinde birden fazla katlı müstakil evi ideal konut olarak seçmişlerdir (Şekil 3.11). Bahçe içinde tek katlı müstakil ev kadar olmasa da bahçe içinde birden fazla katlı konutlarda yaşayan kişilerin de büyük oranda memnun oldukları görülmektedir.

Kişilerin yaşadıkları konut tipinden memnun olma oranlarının bahçe içindeki konutlarda çok yüksek olduğu, stüdyo daire ve apartman dairesinde ise düşük olduğu görülmektedir. Katılımcıların ideal olduğunu düşündükleri konutlar genelde bahçe içindekilidir.

3.3.4. Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Konut Büyüklüğü

Bu bölümde kişilerin sosyal baskınlık yönelimleri ile yaşamayı tercih ettikleri ve halihazırda yaşamakta oldukları konutun büyüklüğü arasında bir ilişki olup olmadığı ele alınmıştır. Ayrıca kişilerin yaşamakta olduğu konut büyüklüğünü ideal konut olarak seçip seçmedikleri de incelenerek hangi büyüklükteki konutların daha çok tercih edildiği hakkında da veriler ortaya koyulmuştur.

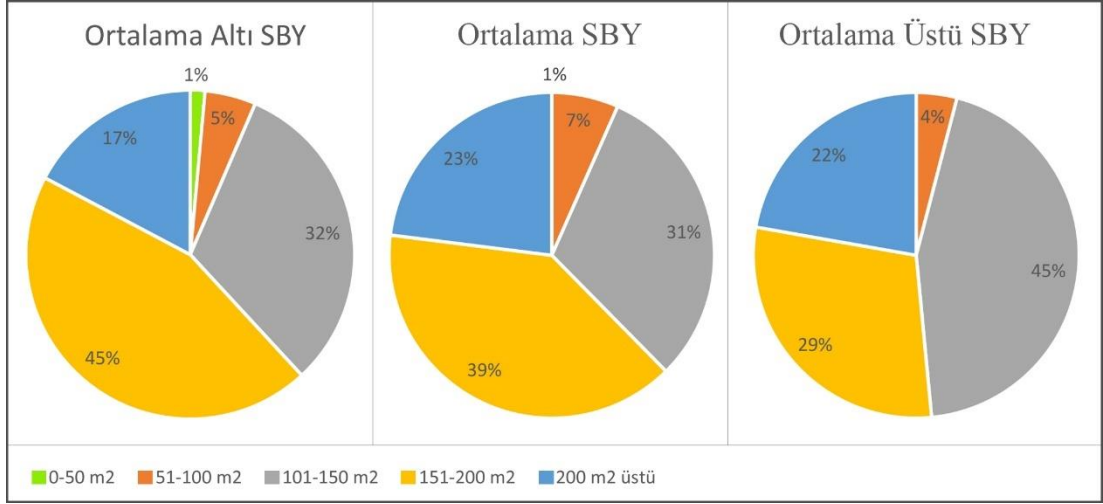


Şekil 3.12. SBY ve halihazırda yaşanan konut büyüklüğü.

Kişilerin sosyal baskınlık yönelimleri ve yaşamakta oldukları konutun büyüklüğü incelendiğinde üç grafik arasında büyük farklar olmadığı görülmektedir (Şekil 3.12). Üç grafikte de en büyük dilimin 101 – 150 m² dilimi olduğu göze çarpmakta, katılımcıların büyük bir kısmının, neredeyse yarısının yaşam alanlarının 101 – 150 m² büyüklüğünde olduğu görülmektedir. 51 – 100 m² büyüklüğündeki konutlarda yaşayan kişilerin de katılımcıların çeyreğinden fazla olduğu göze çarpmaktadır. En az kişinin yaşadığı konut büyüklüğünün ise 0 – 50 m²'dir.

Bu üç grafik birlikte incelendiğinde orantılı bir artışın 151 – 200 m² ve 200 m² üstü dilimlerinde olduğu görülmektedir. Orantılı azalma da 51 – 100 m² diliminde vardır. Dolayısıyla artış ve azalış oranları çok yüksek olmasa da, kişilerin sosyal baskınlık yönelimi arttıkça yaşadıkları konutun büyüklüğünün artış gösterdiği kısmen söylenebilir.

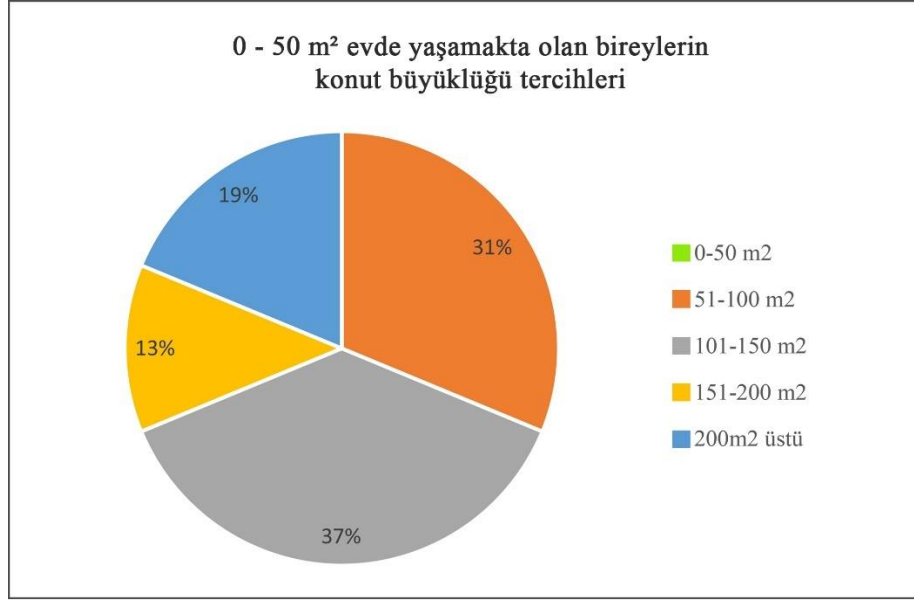
Kişilerin yaşamayı tercih ettikleri konutun büyüklüğü ve sosyal baskınlık yönelimleri ile ilgili yapılan Ki – kare analizi ile elde edilen veriler daire grafiğine dökülmüştür (Şekil 3.13).



Şekil 3.13. SBY ve konut büyüklüğü tercihi.

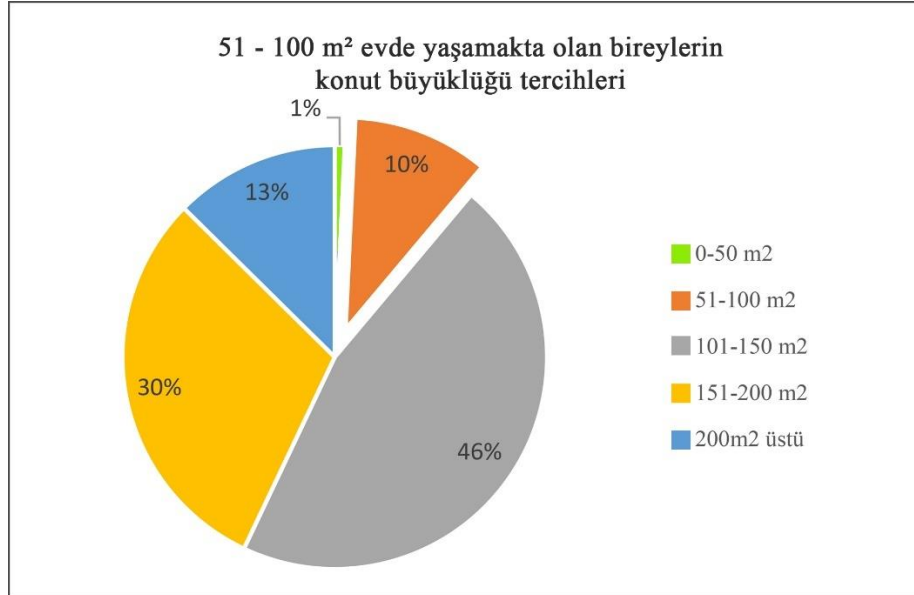
Bu grafikler karşılaştırmalı olarak incelendiğinde ortalama altı, ortalama ve ortalama üstü sosyal baskınlık yönelimleri arasında çok büyük farklar görülmemiş olsa da 0 – 50 m² seçeneğini sadece ortalama altı sosyal baskınlık yönelimine sahip bireylerin seçmiş olması göze çarpmaktadır. Bunun dışında sosyal baskınlık yönelimleri ve diğer m² seçenekleri arasında orantılı bir artma ya da azalma gözlenmemiş, sosyal baskınlık yönelimi ve kişilerin ideal konutlarının ne kadar büyük olmasını istedikleri arasında kayda değer bir ilişki görülememiştir.

Kişilerin halihazırda yaşadıkları konutun büyüklüğü ve ideal olduğunu düşündükleri konut büyüklüğü grafikleri yan yana getirildiğinde grafiklerin kayda değer biçimde farklı oldukları göze çarpmaktadır. Dolayısıyla kişilerin genelde konut büyüklüğü açısından ideal olduğunu düşündükleri bir evde yaşamadıkları söylenebilir. Bu anlamda memnuniyeti ölçmek amacıyla her metrekare aralığı için ayrı analizler yapılmıştır. Aşağıda 0 – 50 m² büyüklüğündeki bir evde yaşamakta olan kişilerin ideal büyüklük seçimleri ile ilgili grafik görülmektedir (Şekil 3.14).



Şekil 3.14. 0 – 50 m² bir konutta yaşayan kişilerin konut büyüklüğü tercihleri.

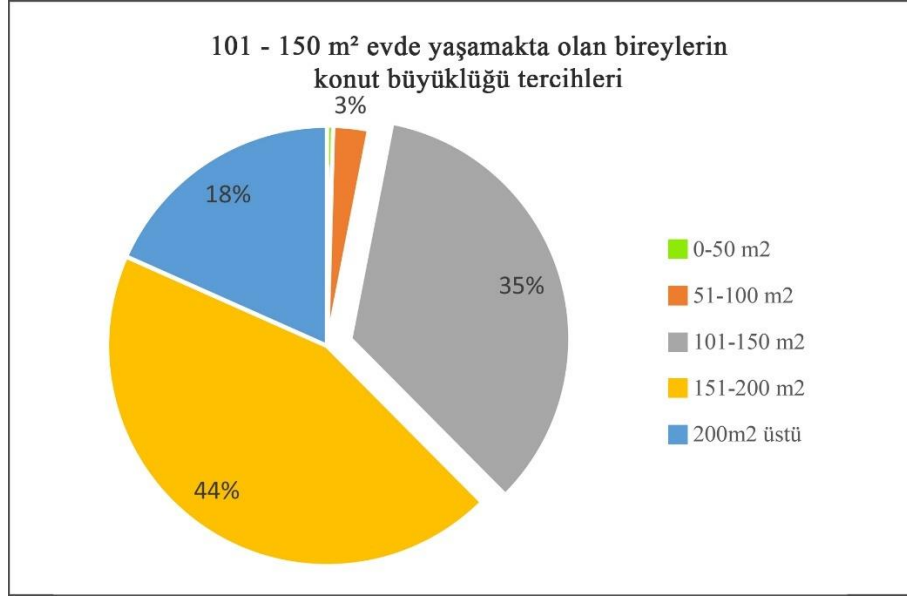
0 – 50 m² büyüklüğündeki bir konutta yaşamakta olan kişilerin ideal konut tercihleri incelendiğinde bu bireylerin hiçbirinin halihazırda yaşadıkları konut büyüklüğünü ideal olarak görmedikleri anlaşılmaktadır. Bu bireylerin en çok tercih ettikleri konut büyüklüğü 101 – 151 m² ve 51 – 100 m² olmuştur (Şekil 3.14).



Şekil 3.15. 51 - 100 m² bir konutta yaşayan kişilerin konut büyüklüğü tercihleri.

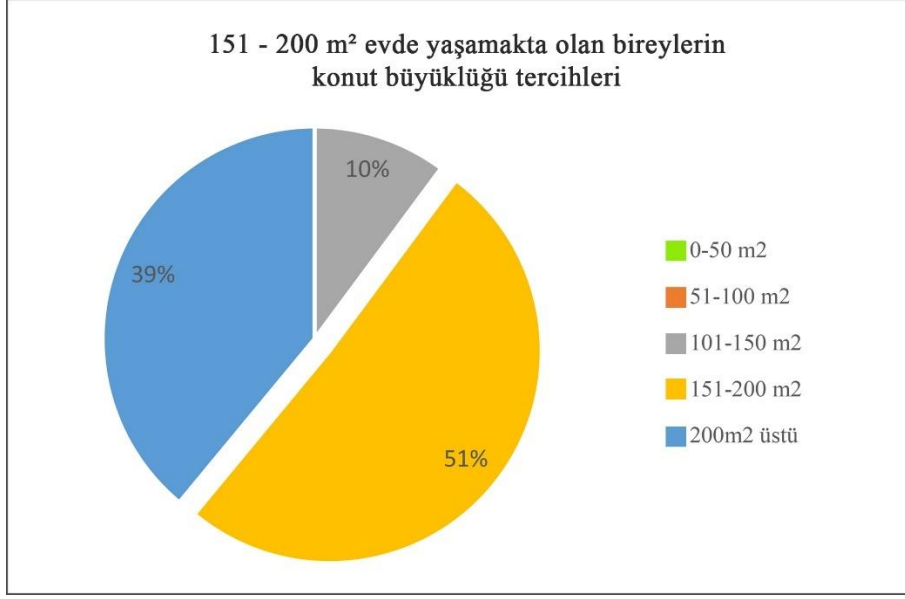
51 – 100 m² büyüklüğündeki bir konutta yaşamakta olan bireylerin %10'luk bir bölümünün yine 51 – 100 m²'lik bir evde yaşamak istediklerini söyledikleri

görülmektedir. Bu katılımcıların neredeyse yarısı, %46'lık bir bölümü 101 – 150 m²'lik bir konutta yaşamak istediklerini belirtmiş, %30'luk bir bölüm ise 151 – 200 m²'yi tercih etmiştir (Şekil 3.15). Katılımcıların sadece onda birlik kısmının yine 51 – 100 m²'lik bir konutta yaşamayı tercih etmesinden dolayı bu konut büyüklüğünün de tercih edilme oranının düşük olduğu söylenebilir.



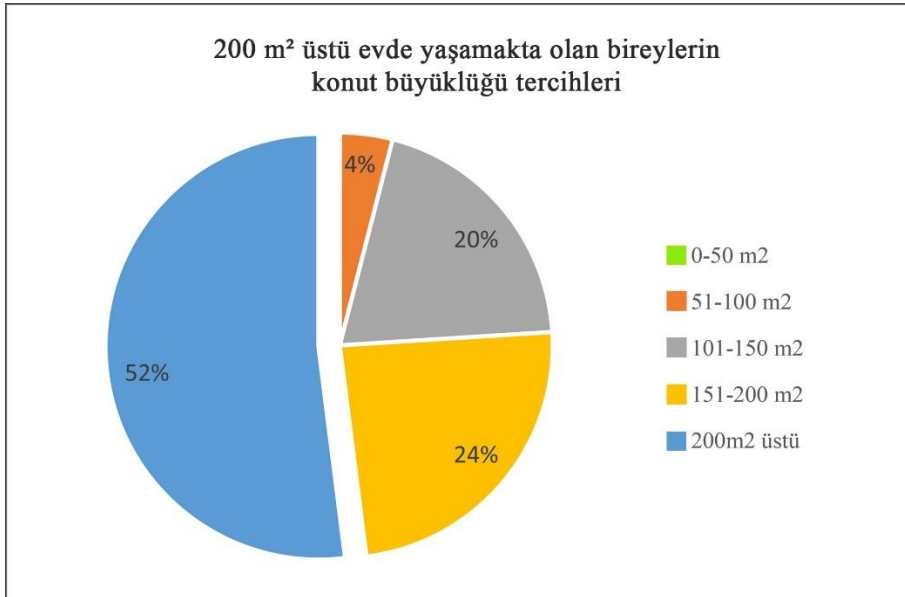
Şekil 3.16. 101 - 150 m² bir konutta yaşayan kişilerin konut büyüklüğü tercihleri.

101 – 150 m²'lik bir konutta yaşayan bireylerin yaklaşık üçte biri, %35'i yine bu büyüklükteki bir konutu ideal olarak değerlendirmektedir. Bu bireylerin neredeyse yarısı, %44'ü 151 – 200 m²'lik bir evi tercih ettiklerini söylemişlerdir (Şekil 3.16). Bu konut büyüklüğünden de memnun olma oranı çok yüksek olmasa da daha küçük konut tipleri ile kıyaslandığında memnuniyetin arttığı görülmektedir.



Şekil 3.17. 151 – 200 m² bir konutta yaşayan kişilerin konut büyüklüğü tercihleri.

151 – 200 m² büyüklüğündeki bir konutta yaşayan kişilerin seçimleri incelendiğinde kişilerin yarısından fazlasının bu konut büyüklüğünden memnun oldukları ve yine bu büyüklüğü tercih ettikleri görülmektedir (Şekil 3.17). Bu kişilerin hiçbirinin 100 m² altı bir konutu tercih etmediği göze çarpmaktadır. Kişilerin %39'luk bir bölümü ise yaşadıkları konuttan daha büyük olan 200 m² üstü bir konutu tercih edeceklerini belirtmişlerdir.



Şekil 3.18. 200 m² ve üstü bir konutta yaşayan kişilerin konut büyüklüğü tercihleri.

Sunulan seçeneklerdeki en büyük seçenek olan 200 m² ve üstü bir konutta yaşayan katılımcıların çok büyük bir kısmı, %52'si, yine 200 m² ve üstü bir konut tercih etmişlerdir. Bu kategoride de 0 – 50 m² büyüklüğündeki bir konutta yaşamayı seçen olmamış, katılımcıların çeyreği 151 – 200 m² büyüklüğünde bir konutu tercih edeceklerini, %20'lik bir kısmı ise 101 – 150 m²'yi seçtiklerini belirtmişlerdir. %4'lük küçük bir kısım ise 51 – 100 m²'yi tercih etmişlerdir (Şekil 3.18).

Bu grafikler ele alındığında 0 – 50 m² konut ile ilgili %0 olan memnuniyet oranının konut büyüklüğü arttıkça %10, %35, ve %51 şeklinde yükseldiği, 200 m² ve üstüne gelindiğinde ise %52'yi bulduğu görülmektedir. Bu veriler ışığında konut büyüklüğü ile memnuniyet oranının doğru orantılı olduğu söylenebilir.

3.3.5. Sosyal Baskınlık Yönelimi ve İdeal Konut İfadeleri

Bu bölümde çalışma kapsamında uygulanan anketin son kısmında yer alan, kişilerin ideal olduğunu düşündükleri konut ile ilgili ifadelere katılma derecelerine göre puanladıkları ifadelerin sosyal baskınlık yönelimleri ile ilişkisi korelasyon testi ile incelenecektir. Korelasyon çizelgesi aşağıda verilmiştir (Çizelge 3.1).

Çizelge 3.1. İdeal konut ifadeleri korelasyon çizelgesi.

Correlations													
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	SBY
1	1												
2	,225**	1											
3	,178**	,208**	1										
4	,192**	,302**	,295**	1									
5	,129**	,305**	,105*	,246**	1								
6	,358**	,242**	,257**	,437**	,244**	1							
7	,131**	,256**	,163**	,231**	,342**	,274**	1						
8	,163**	-,004	,097*	,040	,088	,192**	,134**	1					
9	,182**	,347**	,160**	,349**	,342**	,353**	,416**	,207**	1				
10	,084	,347**	,158**	,368**	,307**	,297**	,375**	,078	,627**	1			
11	,041	,328**	,100*	,370**	,283**	,234**	,374**	,098*	,465**	,661**	1		
12	,113*	,277**	,142**	,400**	,222**	,294**	,300**	,040	,430**	,563**	,664**	1	
SBY	,014	,081	-,076	-,058	,150**	,116*	,024	-,075	,143**	,100*	,071	,050	1

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

1. Yaşadığım semtte yaşayan insan profili benim için önemlidir.
2. Yaşadığım mahallenin prestijli ve konut fiyatları yüksek olan bir mahalle olmasını isterim.
3. Yaşadığım evin güvenli olması ve siteye yabancıların girişinin önlenmesini isterim.
4. Yaşadığım yapının dış tasarımı benim için önemlidir.
5. Evimde ev işlerime yardımcı olacak bir yardımcım olmasını isterim.
6. Yaşadığım evde ailemi ve arkadaşlarımı davet edebileceğim teras, bahçe gibi mekânlar olmasını önemserim.
7. İhtiyacım olmasa bile evimin olabildiğince büyük olmasını isterim.
8. Yaşadığım evin kirasının pahalı olmaması benim için önemlidir.
9. Yaşadığım evin insanları etkileyecek dikkat çekici bir manzaraya sahip olmasını isterim.
10. Bana özel tasarlanmış ve eşi benzeri olmayan, misafirlerimi etkileyen bir evde yaşamaktan hoşlanırım.
11. Eşyalarımı seçerken kimsede olmayan, daha özel parçalar seçmeye çalışırım.
12. Bana özel ve ayrıcalıklı hissettirecek tasarımlardan hoşlanırım.

Korelasyon analizi sonucunda kişilerin sosyal baskınlık yönelimleri ile evlerinde ev işlerine yardımcı olacak bir yardımcı istemeleri arasında pozitif yönde güçlü bir ilişki ($r(461) = .150, p < 0.01$) olduğu görülmüştür. Dolayısıyla sosyal baskınlık yönelimi yüksek kişilerin evlerine yardımcı alma yöneliminde oldukları söylenebilir. Kişilerin yaşadıkları mekanda aile ve arkadaşlarını davet edebilecekleri bahçe, teras gibi mekanların varlığını önemsemeleri ile sosyal baskınlıkları arasında da güçlü bir korelasyon ($r(463) = .116, p < 0.05$) vardır. Benzer biçimde kişilerin eve gelen misafirlerini etkileyecek dikkat çekici bir manzaraya sahip olan bir konut istemeleri

ile sosyal baskınlıkları arasında pozitif yönde güçlü bir ilişkinin ($r(464)= .143, p<0.01$) olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 3.1).

Bu bulgular ışığında sosyal baskınlık yönelimi yüksek kişilerin konutlarının manzaralı olması, gelen misafirlerini ağırlayabilecekleri bahçe, teras gibi mekanlara sahip olması gibi evlerine gelen kişileri etkileyecek özelliklere sahip olmasını önemsedikleri söylenebilir. Bu ifadeyi doğrular biçimde, sosyal baskınlık yönelimi ile kişilerin misafirlerini etkileyecek, eşsiz bir evde yaşamak istediklerini ifade etmeleri arasında da pozitif yönde güçlü bir korelasyonun varlığı ($r(464)= .100, p<0.05$) görülmüştür. Dolayısıyla sosyal baskınlık yönelimi yüksek kişilerin yaşadıkları mekânın diğer insanları etkileyecek bir ortam olmasını önemsemektedirler.

Aynı ifadeler ile demografik verilerin arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı ele alındığında da dikkat çekici sonuçlara ulaşılmıştır (Çizelge 3.2).

Çizelge 3.2. İdeal konut ifadeleri ve demografik veriler korelasyon tablosu.

Correlations																
	yaş	cinsiyet	eğitim durumu	gelir durumu	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
yaş	1															
cinsiyet	,158**	1														
eğitim durumu	-,210**	-,040	1													
gelir durumu	,434**	,273**	,040	1												
1	-,060	-,015	,119*	-,007	1											
2	,023	,010	,168**	,061	,225**	1										
3	,012	-,004	-,049	,048	,178**	,208**	1									
4	-,042	-,036	-,024	-,010	,192**	,302**	,295**	1								
5	,078	-,176**	,158**	,129**	,129**	,305**	,105*	,246**	1							
6	-,044	-,032	,029	-,007	,358**	,242**	,257**	,437**	,244**	1						
7	,019	-,004	,052	,093*	,131**	,256**	,163**	,231**	,342**	,274**	1					
8	-,025	-,022	,101*	-,064	,163**	-,004	,097*	,040	,088	,192**	,134**	1				
9	-,059	,039	,049	-,009	,182**	,347**	,160**	,349**	,342**	,353**	,416**	,207**	1			
10	-,101*	-,027	,048	,029	,084	,347**	,158**	,368**	,307**	,297**	,375**	,078	,627**	1		
11	-,159**	-,144**	,081	-,054	,041	,328**	,100*	,370**	,283**	,234**	,374**	,098*	,465**	,661**	1	
12	-,201**	-,071	,050	-,086	,113*	,277**	,142**	,400**	,222**	,294**	,300**	,040	,430**	,563**	,664**	1

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

1. Yaşadığım semtte yaşayan insan profili benim için önemlidir.
2. Yaşadığım mahallenin prestijli ve konut fiyatları yüksek olan bir mahalle olmasını isterim.
3. Yaşadığım evin güvenli olması ve siteye yabancıların girişinin önlenmesini isterim.
4. Yaşadığım yapının dış tasarımı benim için önemlidir.
5. Evimde ev işlerime yardımcı olacak bir yardımcım olmasını isterim.
6. Yaşadığım evde ailemi ve arkadaşlarımı davet edebileceğim teras, bahçe gibi mekânlar olmasını önemserim.
7. İhtiyacım olmasa bile evimin olabildiğince büyük olmasını isterim.
8. Yaşadığım evin kirasının pahalı olmaması benim için önemlidir.
9. Yaşadığım evin insanları etkileyecek dikkat çekici bir manzaraya sahip olmasını isterim.
10. Bana özel tasarlanmış ve eşi benzeri olmayan, misafirlerimi etkileyen bir evde yaşamaktan hoşlanırım.
11. Eşyalarımı seçerken kimsede olmayan, daha özel parçalar seçmeye önem gösteren kişilerin (r(464)= -.159, p<0.01) de genelde yaşı daha genç olan bireyler olduğu anlaşılmaktadır.
12. Bana özel ve ayrıcalıklı hissettirecek tasarımlardan hoşlanırım.

Elde edilen veriler ışığında kişilerin yaşları ilerledikçe kendilerine özel tasarlanmış, eşi benzeri olmayan bir evde yaşıyor olmaya ($r(464) = -.101, p < 0.05$) ve kişiye özel, ayrıcalıklı hissettiren tasarımlara ($r(464) = -.201, p < 0.01$) verdikleri önemin azaldığı görülmektedir. Ayrıca eşya seçerken kimsede olmayan, özel parçalar seçmeye önem gösteren kişilerin ($r(464) = -.159, p < 0.01$) de genelde yaşı daha genç olan bireyler olduğu anlaşılmaktadır.

Cinsiyet bağlamında incelendiğinde kadınların evlerinde ev işlerine yardım edecek bir yardımcı istemeye ($r(464) = -.176, p < 0.01$) erkeklere göre daha istekli oldukları ve kadınların eşyalarını seçerken kimsede olmayan, daha özel parçalar seçmeye çalıştıkları ($r(464) = -.144, p < 0.01$) görülmektedir.

Kişilerin eğitim durumları ile ideal konut ifadeleri arasındaki korelasyonlar ele alındığında kişinin eğitim düzeyi yükseldikçe yaşamakta olduğu semtte yaşayan insan profiline verdiği önemin arttığı ($r(464) = .119, p < 0.05$), bu kişilerin yaşadıkları mahallenin prestijli bir mahalle olmasını da önemsendiği ($r(464) = .168, p < 0.01$), ve ayrıca evlerinde ev işlerine yardımcı olacak bir yardımcıların olmasını istedikleri ($r(464) = .158, p < 0.01$) görülmektedir. Ek olarak eğitim düzeyi yüksek bireylerin yaşadığı evin kirasının pahalı olmamasını da önemsendikleri ($r(464) = .101, p < 0.05$) anlaşılmaktadır.

Kişilerin gelir durumu incelendiğinde ise geliri daha yüksek olan kişilerin evlerinde ev işlerine yardım edecek bir yardımcı olmasını istedikleri ($r(464) = .129, p < 0.01$) ve ihtiyaçları olmasa bile evlerinin olabildiğince büyük olmasını tercih ettikleri ($r(464) = .093, p < 0.05$) görülmektedir.

3.3.6. Sosyal Baskınlık Yönelimi ve İdeal Konut Sıfat Seçimi

Kişilerin sosyal baskınlıkları ile ilişkisi incelenen bir diğer değişken sıfat seçimleridir. Yapılan anketin kişilerin ideal konut seçimleri ile ilgili tercihlerinin araştırıldığı son bölümünde katılımcılara ideal konutlarının hangi sıfatlarla nitelenmesini istedikleri sorulmuş, üç adet sıfat seçmeleri istenmiştir. Sunulan seçenekler lüks, elit, pahalı, sıradışı, modern, stil sahibi, ferah, büyük ve sade olarak sıralanmaktadır. Çalışmaya başlarken sosyal baskınlık yönelimleri yüksek katılımcıların pahalı, lüks, elit sıfatlarına, sosyal baskınlık yönelimleri düşük katılımcıların ise ferah ve sade sıfatlarına yönelecekleri hipotezi belirlenmiştir.

Ki – kare analizi ile elde edilen tablolarda katılımcıların birinci, ikinci ve üçüncü seçimlerinde hangi sıfatları seçtikleri görülmektedir. Birinci tabloda görüldüğü üzere (Çizelge 3.3) katılımcıların tamamı birinci seçimi yapmış, ikinci seçimi 398 kişi

(Çizelge 3.4), üçüncü seçimi ise 388 kişi yaparak (Çizelge 3.5) katılımcıların bir kısmı ikinci ve üçüncü seçimlerini boş bırakmışlardır.

Bu veriler incelendiğinde en sık seçilen sıfatlar birinci sıfat seçiminde modern, ikinci seçimde ferah, üçüncüde ise sade sıfatı olmuştur. Tablolara göz atıldığında lüks sıfatını ikinci ve üçüncü seçimde kimsenin tercih etmediği, elit sıfatını ise üçüncü seçimde kimsenin seçmediği görülmektedir (Çizelge 3.3).

Katılımcıların ilk sıfat seçimleri ile ilgili tablo daha detaylı incelediğinde çok düşük sosyal baskınlık yönelimine sahip bireylerin en sık ferah sıfatını, düşük, ortalama ve yüksek sosyal baskınlığa sahip bireylerin modern sıfatını, çok yüksek sosyal baskınlığa sahip bireylerin ise lüks sıfatını seçtikleri görülmektedir (Çizelge 3.3).

Çizelge 3.3. SBY ve ilk sıfat seçimi.

SBY		Yeni evinizin hangi sıfatlarla nitelenmesini isterdiniz?									Toplam
		lüks	elit	pahalı	sıradışı	modern	stil sahibi	ferah	büyük	sade	
Çok Düşük	Sayı	2	2	0	2	3	5	8	0	0	22
	Yüzde	9,1%	9,1%	0,0%	9,1%	13,6%	22,7%	36,4%	0,0%	0,0%	100,0%
Düşük	Sayı	12	11	0	14	39	16	18	1	6	117
	Yüzde	10,3%	9,4%	0,0%	12,0%	33,3%	13,7%	15,4%	,9%	5,1%	100,0%
Ortalama	Sayı	34	26	0	19	67	22	48	1	9	226
	Yüzde	15,0%	11,5%	0,0%	8,4%	29,6%	9,7%	21,2%	,4%	4,0%	100,0%
Yüksek	Sayı	10	9	1	3	34	6	18	0	1	82
	Yüzde	12,2%	11,0%	1,2%	3,7%	41,5%	7,3%	22,0%	0,0%	1,2%	100,0%
Çok Yüksek	Sayı	6	1	0	0	4	0	5	0	1	17
	Yüzde	35,3%	5,9%	0,0%	0,0%	23,5%	0,0%	29,4%	0,0%	5,9%	100,0%
Toplam	Sayı	64	49	1	38	147	49	97	2	17	464
	Yüzde	13,8%	10,6%	,2%	8,2%	31,7%	10,6%	20,9%	,4%	3,7%	100,0%

İkinci sıfat seçimi ile ilgili tablo ele alındığında çok düşük sosyal baskınlık yönelimine sahip bireylerin en sık seçtiği sıfatın büyük sıfatı olduğu, düşük, ortalama ve yüksek sosyal baskınlık yönelimine sahip katılımcıların ferah sıfatını, çok yüksek sosyal baskınlığa sahip bireylerin ise elit sıfatını seçtikleri görülmüştür (Çizelge 3.4).

Çizelge 3.4. SBY ve ikinci sıfat seçimi.

SBY		Yeni evinizin hangi sıfatlarla nitelenmesini isterdiniz?								Toplam
		elit	pahalı	sıradışı	modern	stil sahibi	ferah	büyük	sade	
Çok Düşük	Sayı	0	0	0	2	1	7	8	0	18
	Yüzde	0,0%	0,0%	0,0%	11,1%	5,6%	38,9%	44,4%	0,0%	100,0%
Düşük	Sayı	1	1	1	21	19	44	14	1	102
	Yüzde	1,0%	1,0%	1,0%	20,6%	18,6%	43,1%	13,7%	1,0%	100,0%
Ortalama	Sayı	7	3	10	27	26	77	39	2	191
	Yüzde	3,7%	1,6%	5,2%	14,1%	13,6%	40,3%	20,4%	1,0%	100,0%
Yüksek	Sayı	1	2	4	7	14	26	14	4	72
	Yüzde	1,4%	2,8%	5,6%	9,7%	19,4%	36,1%	19,4%	5,6%	100,0%
Çok Yüksek	Sayı	5	0	0	0	4	3	3	0	15
	Yüzde	33,3%	0,0%	0,0%	0,0%	26,7%	20,0%	20,0%	0,0%	100,0%
Toplam	Sayı	14	6	15	57	64	157	78	7	398
	Yüzde	3,5%	1,5%	3,8%	14,3%	16,1%	39,4%	19,6%	1,8%	100,0%

2. Seçim

Üçüncü sıfat seçimlerini gösteren tablo incelendiğinde bütün katılımcıların en sık seçtiği sıfatın sade, ikinci en sık seçilen sıfatın ferah, üçüncünün ise büyük sıfatı olduğu görülmüştür (Çizelge 3.5).

Çizelge 3.5. SBY ve üçüncü sıfat seçimi.

SBY		Yeni evinizin hangi sıfatlarla nitelenmesini isterdiniz?							Toplam
		pahalı	sıradışı	modern	stil sahibi	ferah	büyük	sade	
Çok Düşük	Sayı	0	0	0	0	2	0	16	18
	Yüzde	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	11,1%	0,0%	88,9%	100,0%
Düşük	Sayı	0	1	0	8	25	14	52	100
	Yüzde	0,0%	1,0%	0,0%	8,0%	25,0%	14,0%	52,0%	100,0%
Ortalama	Sayı	1	1	9	6	43	27	102	189
	Yüzde	,5%	,5%	4,8%	3,2%	22,8%	14,3%	54,0%	100,0%
Yüksek	Sayı	1	0	3	4	18	4	36	66
	Yüzde	1,5%	0,0%	4,5%	6,1%	27,3%	6,1%	54,5%	100,0%
Çok Yüksek	Sayı	1	2	1	1	3	0	7	15
	Yüzde	6,7%	13,3%	6,7%	6,7%	20,0%	0,0%	46,7%	100,0%
Toplam	Sayı	3	4	13	19	91	45	213	388
	Yüzde	,8%	1,0%	3,4%	4,9%	23,5%	11,6%	54,9%	100,0%

3. Seçim

Elde edilen tablolar sosyal baskınlık yönelimi gruplarına göre ele alındığında, çok düşük sosyal baskınlık yönelimine sahip kişilerin konutlarının ferah, büyük ve sade olarak; düşük, ortalama ve yüksek sosyal baskınlık yönelimine sahip bireylerin modern, ferah ve sade olarak, çok yüksek sosyal baskınlık yönelimine sahip kişilerin

ise lüks, elit ve sade olarak nitelenmesini istedikleri sonuçlarına ulaşılmıştır. Elde edilen veriler aşağıdaki tabloda özetlenmiştir (Çizelge 3.6).

Çizelge 3.6. SBY ve ideal konut sıfat seçimleri özeti.

	1. Sfat	2. Sfat	3. Sfat
Bütün Katılımcılar	Modern	Ferah	Sade
Çok Düşük Sosyal Baskınlık Yönelimi	Ferah	Büyük	Sade
Düşük Sosyal Baskınlık Yönelimi	Modern	Ferah	Sade
Ortalama Sosyal Baskınlık Yönelimi	Modern	Ferah	Sade
Yüksek Sosyal Baskınlık Yönelimi	Modern	Ferah	Sade
Çok Yüksek Sosyal Baskınlık Yönelimi	Lüks	Elit	Sade

3.4. İDEAL KONUT TANIMLAMASI VE İDEAL KONUT PUANI (İKP) – SOSYAL BASKINLIK YÖNELİMİ (SBY) İLİŞKİSİ

Yapılan anket yardımı ile çeşitli kentsel mekanlardan, farklı demografik özelliklere sahip, değişken konut tecrübelerine ve farklı sosyal baskınlık yönelimlerine sahip bireylerden ideal konut tercihleri ile ilgili veriler toplanmış, bu veriler önceki başlıklarda çeşitli yöntemlerle analiz edilmiştir. Söz konusu veriler toplumun her kesiminden birey ile iletişim kurularak elde edildiğinden, bu verilerin irdelenmesi ile toplum genelinde ideal bir konutun nasıl tanımlandığının belirlenebileceği düşünülmektedir. Bu sebeple yapılan anketin ideal konut seçimleri ile ilgili kısmında verilen cevaplar incelenerek tablo haline getirilmiş ve bir puanlama sistemi geliştirilmiştir. Puanlama sisteminde ankette sunulmuş olan seçenekler katılımcıların seçenekleri tercih etme sıklıkları ile doğru orantılı olarak puanlanmaktadır. Başka bir deyişle sunulan seçeneklerden en çok seçilen seçeneğe en yüksek puan verilmekte, tercih edilme sıklığı düşüğe puan değeri de azalmaktadır. Bu şekilde puanlama yapılan sorulardan ilki olan konut tipi seçimi sorusunun puan tablosu aşağıda verilmiştir (Çizelge 3.7).

Çizelge 3.7. İdeal konut puanı hesaplamasında konut tipleri.

Konut Tipi	Kişi Sayısı	Puan Değeri
bahçe içinde tek katlı müstakil ev	193	5
bahçe içinde birden fazla katlı müstakil ev	167	4
apartman dairesi	62	3
dubleks apartman dairesi	38	2
stüdyo daire	4	1

Ankete katılan 464 katılımcıdan elde edilen verilere göre en çok tercih edilen konut tipinin bahçe içinde tek katlı müstakil ev olduğu görülmektedir. En sık tercih edilen seçenek olduğu için bu konut tipinin puanı beş olarak belirlenmiştir. İkinci en çok tercih edilen konut bahçe içinde birden fazla katlı müstakil ev, daha sonra apartman dairesi, en az tercih edilenler ise dubleks apartman dairesi ve stüdyo daire olmuştur (Çizelge 3.5).

Çizelge 3.8. İdeal konut puanı hesaplamasında konut büyüklüğü.

Konut Büyüklüğü	Kişi Sayısı	Puan Değeri
151-200 m ²	180	5
101-150 m ²	158	4
200m ² üstü	98	3
51-100 m ²	26	2
0-50 m ²	2	1

Konut büyüklüğü ile ilgili veriler ele alındığında en çok tercih edilen konut büyüklüğünün 151 – 200 m² olduğu görülmektedir. Bu büyüklüğün puanı beş puan olarak belirlenmiştir. İkinci olarak 101 – 150 m², daha sonra 200 m² üstü, en az ise 51 – 100 m² ve 0 – 50 m² seçenekleri seçilmiştir. Bu seçeneklerin puanları ise sırasıyla dört, üç, iki ve birdir (Çizelge 3.8).

Çizelge 3.9. İdeal konut puanı hesaplamasında konut yeri.

Konut Yeri	Kişi Sayısı	Puan Değeri
İl	195	3
Büyükşehir	139	2
İlçe / Kasaba / Köy	130	1

Konut yeri ile ilgili veriler ele alındığında ise kişilerin en sık ilde yaşamayı tercih ettikleri, daha sonra büyükşehiri seçtikleri, en az tercih edilen yaşam alanının ise ilçe / kasaba / köy olduğu görülmektedir. Bu seçeneklerin puan değerleri sırasıyla üç, iki ve bir olarak belirlenmiştir (Çizelge 3.9).

Bu tablolar ışığında toplum genelinde en ideal olduğu düşünülen, en çok tercih edilen konut tipinin ilde yer alan, bahçe içinde tek katlı ve 151 – 200 m² büyüklüğünde bir konut olduğu söylenebilir. Oluşturulan puanlama sistemiyle bu tip bir konutun puanı 13 olacaktır. Örneğin büyükşehirde yer alan (iki puan), 0 – 50 m² büyüklüğündeki (bir puan) bir apartman dairesinin (üç puan) puanı altı puandır. En az tercih edilen konut tipi ise ilçe / kasaba / köyde yer alan (bir puan), 0 – 50 m² büyüklüğünde (bir puan) stüdyo daire tipinde (bir puan) bir konuttur. Bu tür bir konutun puanı ise üç olacaktır. Bu puana ideal konut puanı ismi verilmiş, ideal konut puanı ne kadar yüksek olursa o konutun tercih edilme oranının o kadar artacağı düşünülmüştür.

Oluşturulan puanlama sistemi Sosyal Baskınlık Teorisi'nin öne sürdüğü, toplumda hiyerarşi merdiveninde daha üst basamaklarda yer alan, sosyal baskınlık yönelimleri yüksek olan kişilerin toplumda ideal görülen değerlere ulaştıkları, sosyal baskınlık yönelimi düşük olan ve toplumun alt basamaklarında yer alan bireylerin tercih edilme oranı daha düşük olan değerlerle yetindikleri yönündeki savını konut bağlamında test etmek için kullanılacaktır. Bunun için kişilerin yaşamakta oldukları konutun ideal konut puanı hesaplanacak ve bu puanın sosyal baskınlık yönelimi ile ilişkisine bakılacaktır.

Bu hipotezin testi için ideal konut puanını (İKP), sosyal baskınlık yönelimini (SBY), kişilerin yaş, cinsiyet, eğitim ve gelir durumu gibi demografik bilgilerini ve yaşamakta

oldukları konuttan memnuniyet seviyelerini içeren bir korelasyon analizi yapılmıştır (Çizelge 3.10).

Çizelge 3.10. İdeal konut puanı, SBY ve demografik verilerin korelasyonu.

Correlations							
	IKP	SBY	yaş	cinsiyet	eğitim durumu	gelir durumu	memnuniyet
IKP	1						
SBY	,101*	1					
yaş	,121**	-,041	1				
cinsiyet	,008	,080	,158**	1			
eğitim durumu	-,050	,017	-,210**	-,040	1		
gelir durumu	,136**	,018	,434**	,273**	,040	1	
memnuniyet	,122**	,039	,089	,092*	-,048	,071	1

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde ideal konut puanı (İKP) ile kişilerin yaşamakta oldukları konuttan memnun olma düzeyleri arasında pozitif yönde güçlü bir korelasyon ($r(464) = .122, p < 0.01$) varlığı görülmüştür. Başka bir deyişle kişilerin yaşamakta oldukları konutun ideal konut puanı arttıkça konut kullanıcısının memnuniyeti de artmaktadır. Elde edilen bu sonuç, ideal konut puanının bir konutun toplum genelinde ne kadar arzu edildiğini gösteren bir gösterge olduğu savını doğrulamaktadır.

İdeal konut puanı ile sosyal baskınlık yönelimi arasında da pozitif yönde güçlü ($r(464) = .101, p < 0.05$) bir ilişki varlığı görülmektedir. Dolayısıyla sosyal baskınlık yönelimleri yüksek kişilerin konutlarının ideal konut puanının daha yüksek olacağı hipotezi doğrulanmıştır. Başka bir deyişle toplumda yaşamak için ideal görülen konutlarda sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan, hiyerarşik düzende daha üst basamaklarda bulunan bireylerin yaşadığı doğrulanmıştır.

İdeal konut puanı ile çok güçlü bir ilişkisi olduğu tespit edilen diğer değişkenler ise yaş ($r(464) = .121, p < 0.01$) ve gelir durumu ($r(464) = .136, p < 0.05$) olmuştur. İki değişkenin de pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir. Dolayısıyla toplum tarafından ideal görülen konutlarda yaşayan kişilerin gelir düzeyi yüksek kişiler

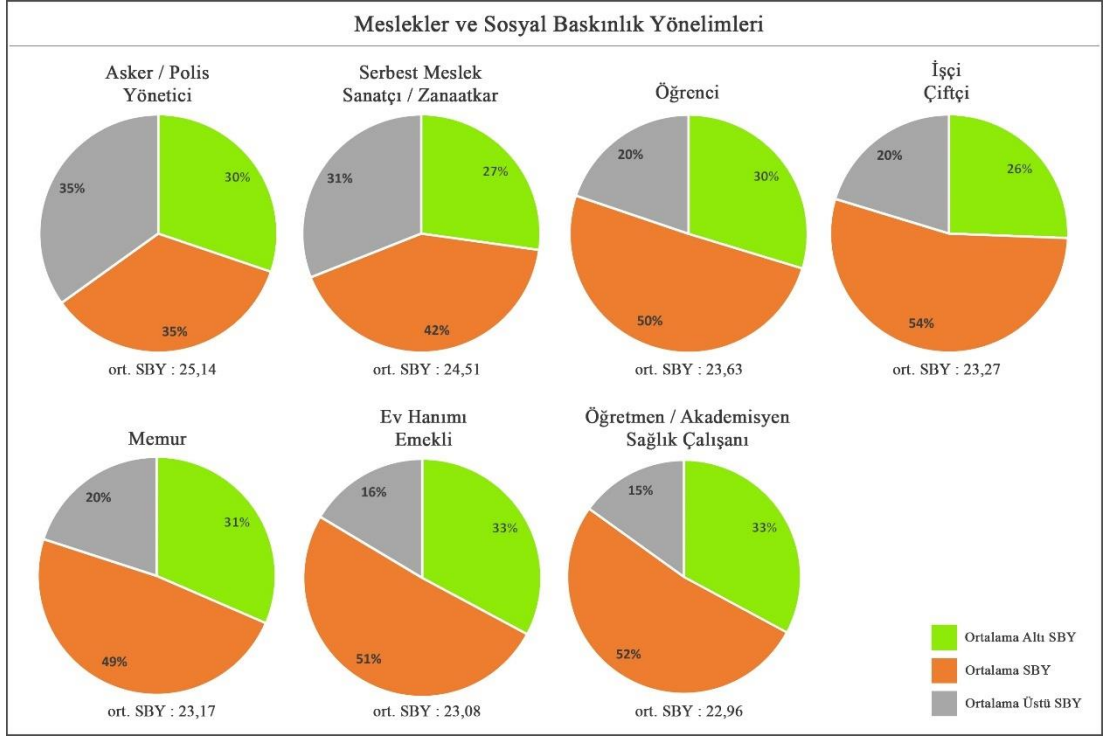
olduğu ve bir bireyin yaşı ilerledikçe daha ideal bir konutta yaşama ihtimalinin arttığı söylenebilir.

3.5. SOSYAL BASKINLIK YÖNELİMİ VE MESLEKLER

Bu bölümde katılımcıların meslekleri ile sosyal baskınlık yönelimleri arasındaki ilişki incelenecek, daha sonra meslek grupları ayrı başlıklar halinde ele alınarak ideal olduğunu düşündükleri konutun nitelikleri ortaya koyulacaktır.

Yapılan anketin demografik kısmında meslek ile ilgili sorulan soruda ev hanımı, öğrenci, öğretmen/akademisyen, polis/asker, sağlık çalışanı, emekli, yönetici, memur, işçi, sanatçı/zanaatkar, serbest meslek ve çiftçi seçenekleri sunulmuştur. Sunulan seçeneklerdeki mesleklerden bazıları analiz sırasında birlikte ele alınacaktır.

Sosyal Baskınlık Teorisi'nin hiyerarşi-artırıcı olarak nitelendirdiği mesleklerden olan yönetici ve asker / polis seçeneğini seçenler, hiyerarşi – azaltıcı olarak nitelendirilen öğretmen/akademisyen ve sağlık çalışanı mesleklerinin üyeleri, ve aktif olarak çalışmayan ev hanımı ile emekliler birlikte ele alınmış, buna ek olarak çiftçi seçeneğini seçenler işçi grubuna, sanatçı/zanaatkar seçeneğini seçenler ise serbest meslek grubuna dahil edilmiştir. Bu gruplamaya göre asker/polis ve yöneticiler 43 kişi, serbest meslek ve sanatçı/zanaatkarlar 55 kişi, memurlar 35 kişi, işçi ve çiftçiler 74 kişi, öğrenciler 111 kişi, ev hanımı ve emekliler 73, öğretmen/akademisyen ve sağlık çalışanları 73 kişidir. Meslek gruplarının sosyal baskınlık yönelimleri daire grafikleri ile özetlenmiştir (Şekil 3.19).



Şekil 3.19. Meslekler ve sosyal baskınlık yönelimleri.

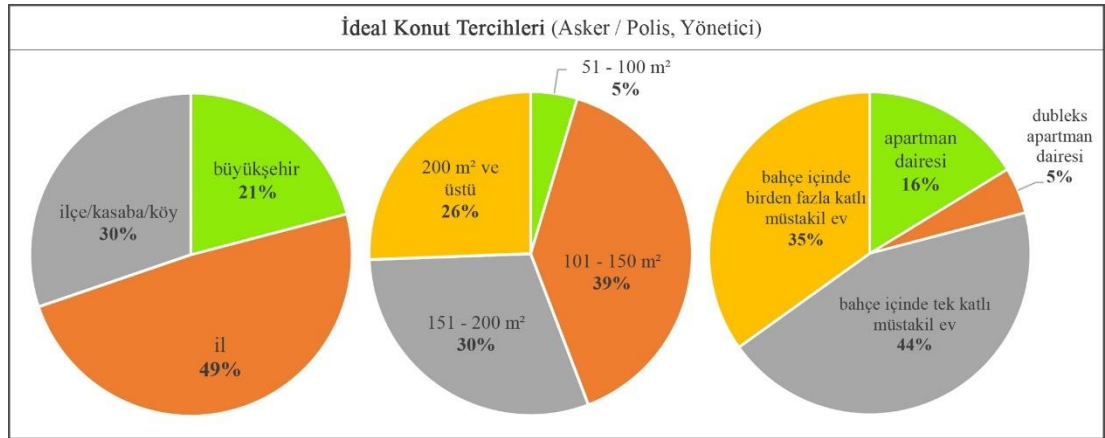
Elde edilen grafikler (Şekil 3.19) incelendiğinde asker/polis ve yöneticilerin %35'inin, serbest meslek ve sanatçı/zanaatkarların %31'inin; memur, işçi çiftçi ve öğrencilerin %20'sinin, ev hanımı ve emeklilerin %16'sının, öğretmen/akademisyen ve sağlık çalışanlarının %15'inin ortalama üstü sosyal baskınlık yönelimine sahip olduğu görülmüştür. Ortalama altı sosyal baskınlık yönelimi incelendiğinde ise bu oranın en yüksek olduğu grup %33 ile öğretmen/akademisyen ile sağlık çalışanları ve ev hanımları ile emeklilerdir.

Meslek gruplarının ortalama sosyal baskınlık yönelimlerine bakıldığında asker / polis ve yöneticilerin ortalamasının 25,14, serbest meslek ve sanatçı / zanaatkarların 24,51, öğrencilerin 23,63, işçi ve çiftçilerin 23,27, memurların 23,17, ev hanımı ve emeklilerin 23,08, öğretmen / akademisyen ve sağlık çalışanlarının 22,96 olduğu görülmüştür. Anketeye katılan 464 kişinin sosyal baskınlık yönelimi ortalamasının 23,59 olduğu düşünülürse asker / polis, yönetici, serbest meslek, sanatçı, zanaatkar ve öğrencilerin ortalama üstü sosyal baskınlık yönelimine sahip oldukları söylenebilir.

Bu veriler ışığında meslek gruplarına göre sosyal baskınlık yönelimleri incelendiğinde bu yönelimi en yüksek olan meslek gruplarının asker, polis ve yöneticiler; en düşük sosyal baskınlık yönelimine sahip bireylerin ev hanımları, emekliler, öğretmenler, akademisyenler ve sağlık çalışanları olduğu görülmektedir. Bu veriler Sosyal Baskınlık Teorisini doğrular niteliktedir. Meslek gruplarının farklı sosyal baskınlık yönelimlerinin konut tercihlerini nasıl etkilediğini incelemek amacıyla her meslek grubu farklı bir başlık altında ele alınarak, ideal konut tercihleri incelenecektir.

3.5.1. Asker / Polis ve Yöneticiler

Yapılan ankete asker / polis ve yönetici mesleklerine mensup, %72,1'i erkek ve %27,9'u kadın olmak üzere 43 kişi katılmıştır. Bu katılımcıların %44,2'si 35 – 50 yaş, %34,9'u 25 – 35 yaş, %14'ü 18 – 25 yaş aralığında, %7'si ise 50 yaş ve üstü; %44,2'si lisans, %23,3'ü ön lisans, %20,9'u yüksek lisans, %7'si lise, %2,3'ü ortaokul, %2,3'ü ise doktora mezundur. Bu meslek grubunun %65,1'inin geliri 6000 – 15000 lira, %32,6'sının 15000 liradan fazla, %2,3'ünün ise 2000 liradan azdır.



Şekil 3.20. İdeal konut tercihleri - asker / polis, yöneticiler.

Bu meslek grubunun ideal konut tercihleri incelendiğinde katılımcıların neredeyse yarısı, %49'u ilde yer alan bir konutta yaşamak istediklerini söylemişlerdir. %30'u ilçe / kasaba köyde yaşamayı, %21'i ise büyükşehiri tercih etmiştir. Konut büyüklüğü verileri incelendiğinde katılımcıların %39'unun 101 – 150 m², %30'unun 151 – 200 m², %26'sının 200 m² ve üstü, %5'lik küçük bir bölümünün ise 51 – 100 m² büyüklüğündeki bir konutun ideal olduğunu düşündükleri görülmektedir. 200 m² ve

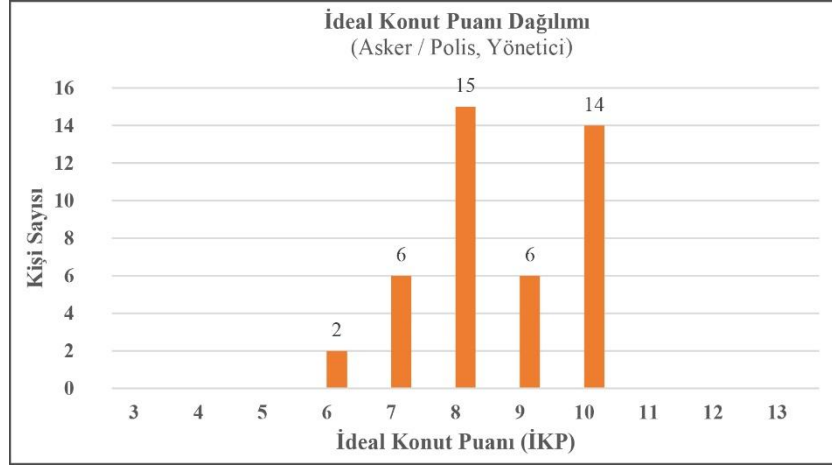
üstü büyüklüğünü ideal olarak seçme oranı bu grupta ve ev hanımı ile emekli grubunda diğer gruplara kıyasla en yüksektir. Bu meslek grubundan hiç kimse 50 m²'den daha küçük bir konutta yaşamak istememektedir.

Konut tipi tercihlerine bakıldığında katılımcıların %44'ünün bahçe içinde tek katlı, %35'inin bahçe içinde birden fazla katlı müstakil evi tercih ettikleri görülmektedir. Kişilerin %16'sı apartman dairesi, %5'i ise dubleks apartman dairesini tercih ederken bu gruptan hiç kimsenin stüdyo dairede yaşamayı tercih etmediği göze çarpmaktadır (Şekil 3.22).

Çizelge 3.11. İdeal konut sıfat seçimleri - asker / polis, yöneticiler.

İdeal konutunuzun hangi sıfatlarla nitelenmesini isterdiniz? (Asker / Polis ve Yönetici)					
1. Seçim		2. Seçim		3. Seçim	
Modern	15 kişi	Ferah	18 kişi	Sade	19 kişi
Stil Sahibi	7 kişi	Modern	5 kişi	Ferah	6 kişi
Lüks	6 kişi	Elit	3 kişi	Modern	2 kişi
Sade	5 kişi	Stil Sahibi	3 kişi	Büyük	2 kişi
Ferah	5 kişi	Büyük	2 kişi	Sıradışı	1 kişi
Sıradışı	3 kişi	Sıradışı	1 kişi	Sade	1 kişi
Elit	2 kişi	Sade	1 kişi		

Bu meslek grubuna mensup kişilerin ideal olduğunu düşündükleri konutun nasıl nitelenmesini istedikleri incelendiğinde seçtikleri ilk üç sıfatın modern, ferah ve sade olduğu görülmektedir (Çizelge 3.11).



Şekil 3.21. İdeal konut puanı dağılımı - asker / polis, yöneticiler.

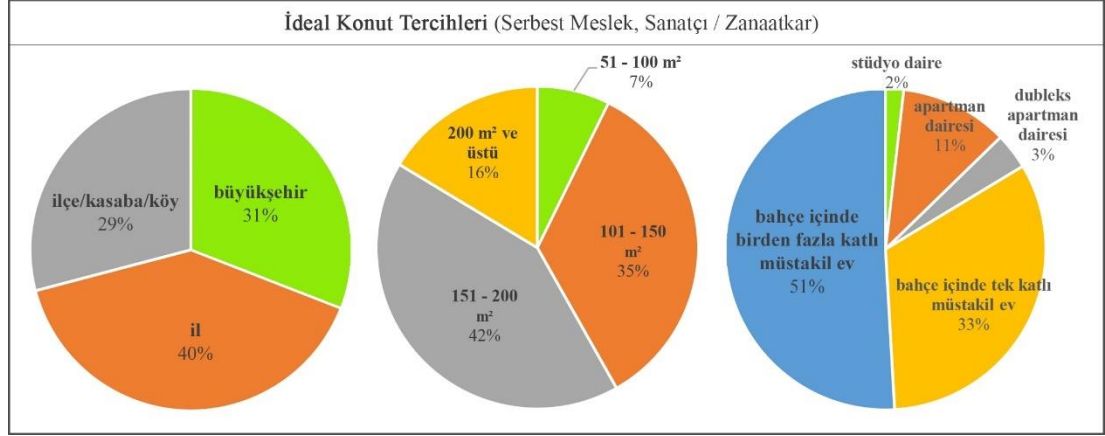
Bu meslek grubunun halihazırda yaşamakta oldukları konutun toplumun ideal olarak gördüğü konut tipine ne kadar yakın olduğunu gösteren ideal konut puanı (İKP) 6 ile 10 arasında değişmektedir. Bu meslek grubundan hiç kimse üç, dört veya beş puana sahip, toplum tarafından tercih edilme oranı düşük konutlarda ya da 11, 12, 13 puana sahip, toplum tarafından en ideal görülen konutlarda yaşamamaktadır. Dolayısıyla meslek grubundaki kişilerin yaşadıkları konut standartlarının çok çeşitli olmadığı, toplum tarafından ortalama olarak değerlendirilen konutlarda yaşamakta oldukları söylenebilir (Şekil 3.21).

Bu veriler ışığında asker / polis ve yöneticilerin ideal olduğunu düşündükleri konutlarının ilde yer alan, bahçe içinde tek katlı, 101 – 150 m² büyüklüğünde modern, ferah ve sade bir konut olduğu görülmektedir.

3.5.2. Serbest Meslek, Sanatçı / Zanaatkarlar

Çalışma kapsamında yapılan ankette serbest meslek, sanatçı ya da zanaatkar mesleklerine mensup 21'i kadın (%38,2) ve 34'ü erkek (%61,8) olmak üzere 55 katılımcı vardır. Katılımcıların %29,1'i 18 – 25 yaş aralığında, %32,7'si 25 – 35 yaş aralığında, %29,1'i 35 – 50 yaş aralığında ve %9,1'i 50 yaş üstü olmak üzere dengeli bir yaş dağılımı görülmektedir. Bu bireylerden bir kişi ilkökul, dört kişi ortaokul, 17 kişi lise, altı kişi ön lisans, 20 kişi lisans, beş kişi yüksek lisans ve iki kişi doktora mezundur. Katılımcıların gelir düzeyi incelendiğinde %10,9'unun 2000 liradan az,

%18,2'sinin 2000 – 6000 lira arasında, %52,7'sinin 6000 – 15000 lira arasında ve %18,2'sinin 15000 liradan fazla geliri olduğu görülmektedir.



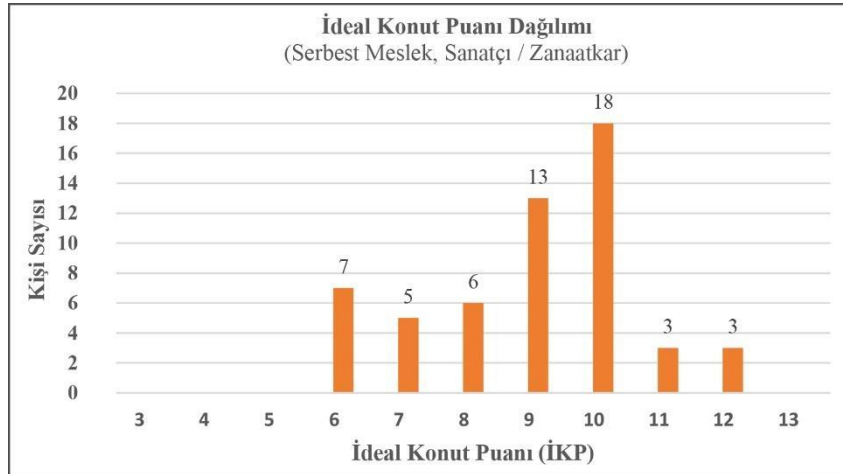
Şekil 3.22. İdeal konut tercihleri - serbest meslek, sanatçı / zanaatkarlar.

Katılımcıların yaşamak istedikleri yer dağılımının nispeten dengeli olduğu söylenebilmekle birlikte, grubun %40'lık bir kısmının ilde yaşamayı tercih ettiği görülmektedir. Bu bireylerin konut büyüklüğü tercihleri incelendiğinde en büyük dilim olan %42'lik bir bölümünün 151 – 200 m² büyüklüğünde bir konutu tercih ettikleri, bundan sonra en çok tercih edilen konut büyüklüğünün ise grubun %35'inin tercih ettiği 101 – 150 m² olduğu görülmektedir. %42'lik 151- 200 m² bir konutu tercih etme oranı ev hanımı ve emekliler ile birlikte en yüksek bu gruba aittir. Bu gruptaki hiç kimse 50 m²'den daha küçük bir konutu tercih etmemektedir. Konut tipi tercihleri incelendiğinde katılımcıların yarısı denebilecek %51'lik bölümü bahçe içinde birden fazla katlı müstakil evi tercih etmiştir. Diğer çok tercih edilen konut tipi ise %33'lük bir kısmın tercih ettiği bahçe içinde tek katlı müstakil evdir (Şekil 3.22).

Çizelge 3.12. İdeal konut sıfat seçimleri - serbest meslek, sanatçı / zanaatkarlar.

İdeal konutunuzun hangi sıfatlarla nitelenmesini isterdiniz? (Serbest Meslek, Sanatçı / Zanaatkar)					
1. Seçim		2. Seçim		3. Seçim	
Ferah	15 kişi	Ferah	17 kişi	Sade	28 kişi
Modern	11 kişi	Büyük	11 kişi	Ferah	8 kişi
Elit	7 kişi	Modern	6 kişi	Stil Sahibi	3 kişi
Sıradışı	7 kişi	Stil Sahibi	6 kişi	Büyük	3 kişi
Lüks	5 kişi	Elit	1 kişi	Modern	1 kişi
Stil Sahibi	4 kişi	Sıradışı	1 kişi		
Sade	4 kişi	Sade	1 kişi		
Büyük	2 kişi	Pahalı	1 kişi		

Bu meslek gruplarının ideal konutlarının nasıl nitelenmesini istedikleri incelendiğinde birinci ve ikinci sıfat seçimlerinin ikisinin de ferah sıfatı olduğu, üçüncü seçimlerinin ise sade olduğu görülmektedir (Çizelge 3.12).



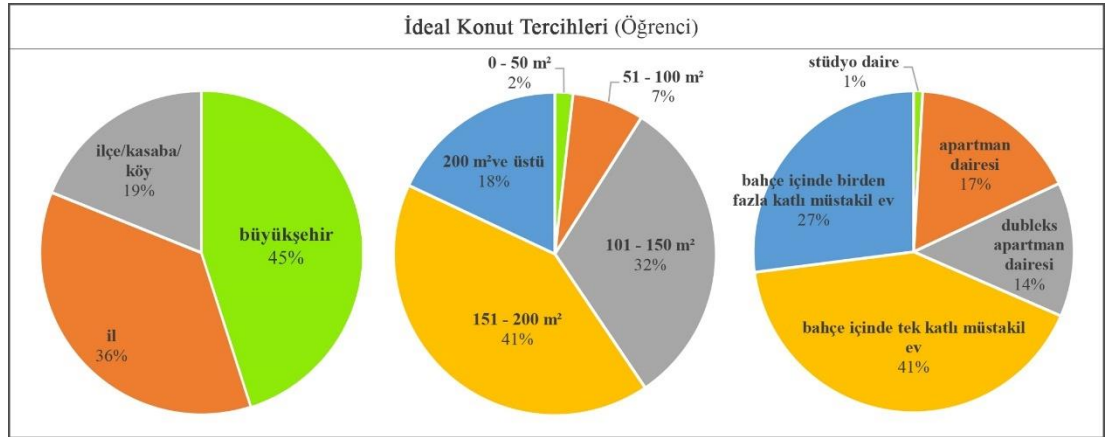
Şekil 3.23. İdeal konut puanı dağılımı - serbest meslek, sanatçı / zanaatkarlar.

Söz konusu grubun toplum tarafından ne derece ideal görülen konutlarda yaşamakta olduklarını gösteren ideal konut puanı grafiği incelendiğinde bu gruptan hiç kimsenin üç, dört veya beş puana sahip, başka bir deyişle toplum tarafından tercih edilme oranı düşük olan konutlarda yaşamamakta olduğu görülmektedir. Ancak en çok tercih edilen konutları ifade eden 13 puana sahip bir konutta da kimse oturmamakta, ideal konut puanının 6 ile 12 arasında dağılım gösterdiği izlenmektedir. Bu grubun büyük bir kısmının 9 ve 10 puanlık, ideale yakın konutlarda yaşamakta oldukları anlaşılmaktadır (Şekil 3.23).

Bu veriler ışığında serbest meslek, sanatçı ve zanaatkar meslek gruplarının ideal olarak nitelendirdikleri konutun ilde yer alan, 151 – 200 m² büyüklüğünde, bahçe içinde birden fazla katlı ferah ve sade bir müstakil ev olduğu söylenebilir.

3.5.3. Öğrenciler

Yapılan anketin katılımcılarından 89’u kadın (%80,2) ve 22’si erkek (%19,8) olmak üzere 111 kişi öğrencidir. Meslek gruplarından yaş ortalaması en düşük olan öğrenci grubunda 102 kişi 18 – 25 yaş, sekiz kişi 25 – 35 yaş ve bir kişi 35 – 50 yaş aralığındadır. Bu gruptaki bireylerden bir kişi ortaokul, 24 kişi lise, 21 kişi ön lisans, 50 kişi lisans, 12 kişi yüksek lisans ve üç kişi doktora mezunudur. Katılımcıların 69’unun 2000 liradan az, 17’sinin 2000 – 6000 lira arasında, 19’unun 6000 – 15000 lira arasında ve altısının 15000 liradan fazla geliri olduğu görülmektedir.



Şekil 3.24. İdeal konut tercihleri – öğrenciler.

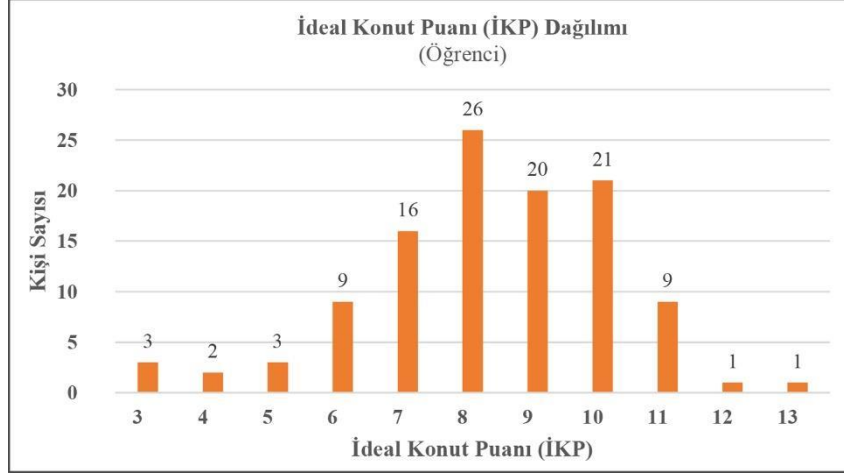
Öğrencilerin yaşamak istedikleri konut ile ilgili tercihleri incelendiğinde diğer meslek gruplarının aksine grubun büyük çoğunluğunun, %45’lik kısmının büyükşehirde yaşamayı tercih ettiği okunmaktadır. Diğer meslek gruplarına kıyasla daha yüksek olan bu oran, büyükşehirde yaşamaya en sıcak bakan kişilerin öğrenciler olduğunu göstermektedir. %36’lık bir bölüm ilde yaşamak isterken %19’luk küçük bir kısım ilçe / kasaba / köyde yaşamayı istemektedir.

En çok tercih edilen konut büyüklükleri %41’lik bir kısmın tercih ettiği 151 – 200 m² ve %32’lik bölümün tercihi olan 101 – 150 m²’dir. Ayrıca 0 – 50 m² büyüklüğündeki bir konut diğer meslek gruplarına mensup kimse tarafından seçilmemiş, yalnızca öğrencilerin %2’lik bir kısmı 0 – 50 m² arasındaki bir evde yaşamak istediklerini belirtmişlerdir. Yine 51 – 100 m² büyüklüğündeki bir konutu tercih etme oranı en yüksek olan grup da serbest meslek, sanatçı ve zanaatkarlarla birlikte öğrencilerdir. Bu grubun en ideal olduğunu düşündüğü konut tipi grubun %41’inin tercih ettiği bahçe içinde tek katlı müstakil evdir. Diğer meslek gruplarının aksine öğrencilerin apartman dairesini de tercih etme oranının yüksek olduğu görülmektedir. Grubun %31’lik kısmı dubleks veya normal apartman dairesi tercih ederken %27’lik kısmı bahçe içinde birden fazla katlı müstakil ev tercih etmiştir. Ayrıca dubleks apartman dairesi tercih etme oranı en yüksek olan grup öğrencilerdir (Şekil 3.24).

Çizelge 3.13. İdeal konut sıfat seçimleri – öğrenciler.

İdeal konutunuzun hangi sıfatlarla nitelenmesini isterdiniz? (Öğrenci)					
1. Seçim		2. Seçim		3. Seçim	
Modern	49 kişi	Ferah	44 kişi	Sade	48 kişi
Lüks	17 kişi	Stil Sahibi	22 kişi	Ferah	28 kişi
Elit	15 kişi	Modern	13 kişi	Büyük	14 kişi
Ferah	11 kişi	Büyük	10 kişi	Modern	6 kişi
Stil Sahibi	10 kişi	Sıradışı	8 kişi	Stil Sahibi	5 kişi
Sıradışı	10 kişi	Elit	4 kişi	Pahalı	2 kişi
		Sade	2 kişi		
		Pahalı	2 kişi		

Öğrencilerin ideal konutlarının hangi sıfatlarla nitelenmesini istedikleri incelendiğinde seçtikleri ilk üç sıfatın modern, ferah ve sade olduğu görülmüştür (Çizelge 3.13).



Şekil 3.25. İdeal konut puanı dağılımı – öğrenciler.

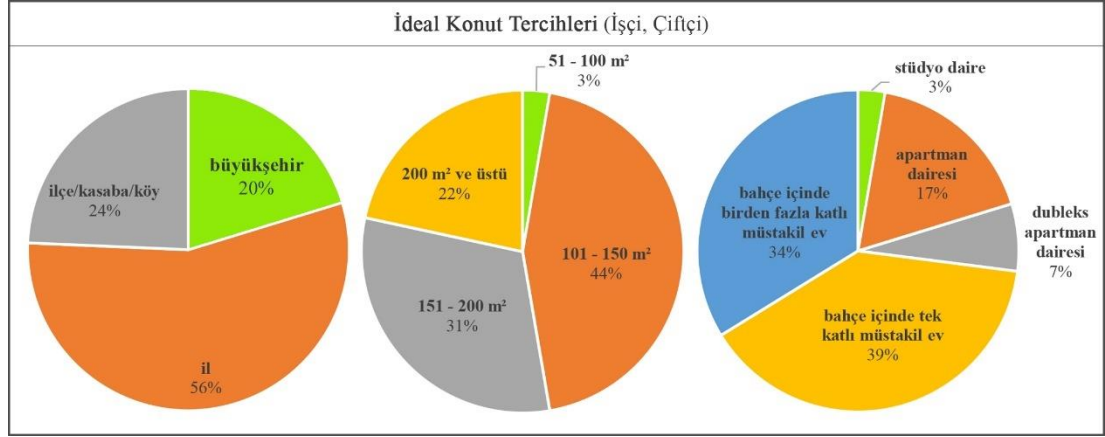
Öğrencilerin yaşamakta oldukları konutların toplum tarafından ne kadar tercih edilen konutlar olduğunu ifade eden ideal konut puanı dağılımı ele alındığında ise hiçbir meslek grubunda görülmediği kadar çeşitli bir dağılım olduğu görülmektedir. Grubun yaşamakta oldukları konut puanı skalası en düşük puan olan ve en tercih edilmeyen konutları ifade eden üç puan ile en tercih edilen, en ideal olarak görülen konutları ifade eden 13 puan arasında değişmektedir. En düşük puanlar olan üç, dört ve beş puana sahip konutlarda sekiz kişi yaşamakta, en yüksek puanlar olan 11, 12 ve 13 puana sahip konutlarda ise 10 kişi yaşamaktadır. Grubun büyük çoğunluğunun ise sekiz, dokuz ve 10 puana sahip, ortalama üstü denebilecek konutlarda yaşamakta oldukları görülmektedir (Şekil 3.25).

Bu veriler ışığında öğrencilerin ideal olarak gördükleri konutun büyükşehirde yer alan, 151 – 200 m² büyüklüğündeki modern, ferah ve sade, bahçe içindeki tek katlı bir ev olduğu söylenebilir.

3.5.4. İşçi ve Çiftçiler

Çalışma kapsamında uygulanan anketin katılımcılarından 25 kadın (%33,8) ve 49 erkek (%66,2) olmak üzere 74 kişinin işçi veya çiftçidir. Söz konusu kişilerin 12'si (%16,2) 18 – 25 yaş aralığında, 22'si (29,7) 25 – 35 yaş aralığında, 35'i (%47,3) 35 – 50 yaş aralığında ve beşi (%6,8) 50 yaş ve üstüdür. Bu kişilerin üçü (%4,1) ilkökul, altısı (%8,1) ortaokul, 31'i (%41,9) lise, 14'ü (%18,9) ön lisans, 15'i (%20,3) lisans

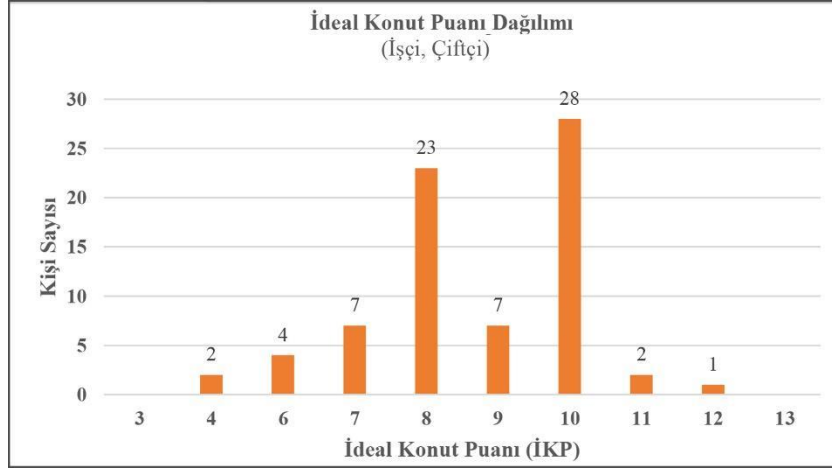
ve beşi (%6,8) yüksek lisans mezunu iken bu grupta doktora mezunu kimse bulunmamaktadır. Bu gruptan iki kişinin (%2,7) kazancı 2000 liradan az, 17 kişinin (%23) 2000 – 6000 lira arası ve üç kişinin (%4,1) 15000 liradan fazla iken grubun çok büyük bir kısmının, 52 kişinin (%70,3) gelirinin 6000 – 15000 lira arası olduğu görülmektedir.



Şekil 3.26. İdeal konut tercihleri – işçi, çiftçiler.

Bu mesleklere mensup kişilerin %56'sının, çok büyük bir kısmının ilde yaşamayı tercih ettikleri görülmektedir. Diğer meslek gruplarının hiçbirinde bu kadar yüksek bir oran görülmediğinden, ilde yaşamayı en ideal gören meslek grubunun işçi ve çiftçiler olduğu söylenebilir. Konut büyüklüğü olarak grubun %44'ü 101 – 150 m², %31'i 151 – 200 m² ve %22'lik bir kısmı 200 m² ve üstü büyüklüğündeki konutları tercih ederken çok küçük bir kısım 51 – 100 m²'yi tercih etmiş, gruptan hiç kimse 50 m²'den küçük bir konut tercih etmemiştir. Ek olarak, %44'lük bir oran ile 101 – 150 m²'lik bir konutu seçme oranı en yüksek olan grubun işçi ve çiftçiler olduğu, diğer gruplarda bu kadar yüksek bir oran görülmediği söylenebilir.

Grubun konut tipi tercihlerinde %39 bahçe içinde tek katlı ve %34 bahçe içinde tek katlı müstakil ev olmak üzere grubun %73'ünün bahçe içindeki konutları tercih ettiği görülmektedir. Geri kalan kişilerin %17'si apartman dairesi, %7'si dubleks apartman dairesi ve %3'ü stüdyo daire tercih etmektedir. Stüdyo daire tercih etme oranının en yüksek olduğu grup işçi ve çiftçilerdir (Şekil 3.26).



Şekil 3.27. İdeal konut puanı dağılımı – işçi, çiftçiler.

Grubun halihazırda yaşamakta olduğu konutların toplum tarafından tercih edilirlilik derecesini gösteren ideal konut puanları incelendiğinde bu puan dağılımını skalasının geniş olduğu, dolayısıyla bu meslek grubuna mensup kişilerin toplum tarafından çok ideal görülen konutlarda da tercih edilme oranı düşük konutlarda da yaşamakta oldukları, yaşam alanlarının çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Bu gruba mensup kişilerin büyük çoğunluğu sekiz ve 10 puana sahip, ortalama denebilecek konutlarda yaşamaktadırlar. Gruptan hiç kimse üç puan alan, tercih edilirliliği çok düşük olan ya da 13 puan alan, tercih edilirliliği çok yüksek olan konutlarda yaşamamaktadır (Şekil 3.27).

Çizelge 3.14. İdeal konut sıfat seçimleri – işçi, çiftçiler.

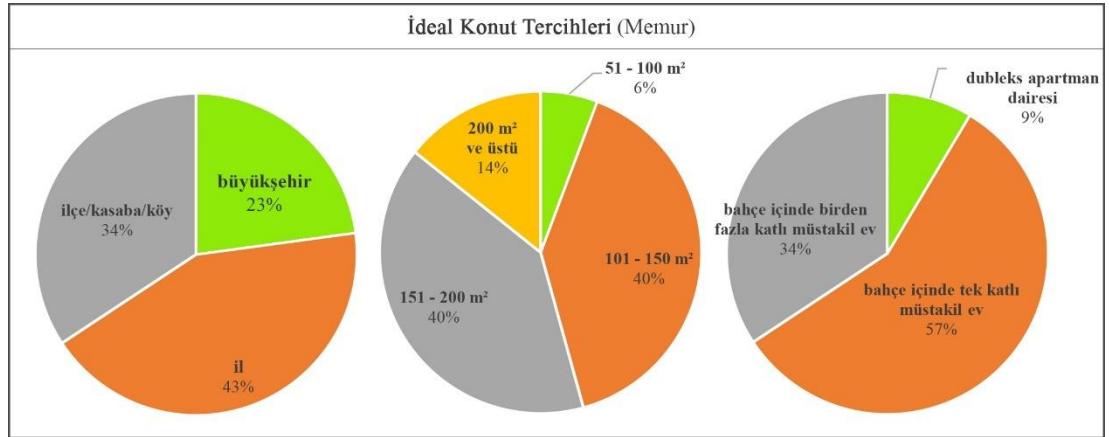
İdeal konutunuzun hangi sıfatlarla nitelenmesini isterdiniz? (İşçi, Çiftçi)					
1. Seçim		2. Seçim		3. Seçim	
Ferah	26 kişi	Büyük	27 kişi	Sade	38 kişi
Modern	17 kişi	Ferah	16 kişi	Ferah	15 kişi
Lüks	14 kişi	Modern	13 kişi	Büyük	7 kişi
Elit	7 kişi	Stil Sahibi	5 kişi	Stil Sahibi	3 kişi
Stil Sahibi	6 kişi	Sıradışı	3 kişi	Modern	1 kişi
Sıradışı	2 kişi	Elit	1 kişi		
Sade	2 kişi	Pahalı	1 kişi		

Bu gruba mensup kişilerin ideal olduğunu düşündükleri bir konutun nasıl nitelenmesini istedikleri ele alındığında ferah, büyük ve sade sıfatlarını seçmiş oldukları görülmektedir. Bu veriler ışığında işçi ve çiftçilerin en ideal gördükleri

konutun ilde yer alan, bahçe içinde tek katlı, 101 – 150 m² büyüklüğündeki ferah, büyük ve sade bir ev olduğu söylenebilir (Çizelge 3.14).

3.5.5. Memurlar

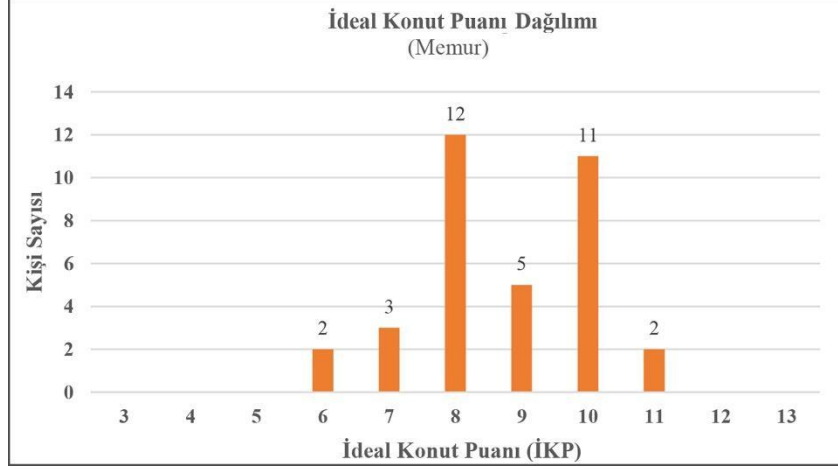
Yapılan ankette memur grubuna mensup 35 kişinin olduğu tespit edilmiştir. Bu kişilerden 14'ü (%40) kadın ve 21'i (%60) erkektir. Söz konusu grubun yarısından fazlası, 19 kişi (%54,3) 35 – 50 yaş aralığında, 8'i (22,9) 25 – 35 yaş aralığında, beşi (%14,3) 50 yaş üstü ve üçü (%8,6) 18 – 25 yaş aralığındadır. Grupta iki kişi (%5,7) lise, altı kişi (%17,1) ön lisans, grubun büyük çoğunluğu olan 22 kişi (%62,9) lisans, üç kişi (%8,6) yüksek lisans ve iki kişi (%5,7) doktora mezundur. Grupta 2000 liradan az ve 2000 – 6000 lira arası gelire sahip birer kişi (%2,9), 15000 lira üstü gelire sahip beş kişi (%14,3) bulunurken, grubun çok büyük bir kısmı (28 kişi, %80) 6000 – 15000 lira arasında gelire sahiptir.



Şekil 3.28. İdeal konut tercihleri – memurlar.

Memurların %43'ünün ilde yaşamayı, %34'ünün ilçe / kasaba / köyü, %23'ünün ise büyükşehirde yaşamayı tercih ettikleri görülmektedir. Bu kişilerin konut büyüklüğü tercihleri ele alındığında 101 – 150 m² ve 151 – 200 m² büyüklüğünün ikisini de grubun %40'ının tercih etmiş olduğu, 200 m² ve üstünü grubun %14'ünün, 51 – 100 m²'yi ise %6'lık küçük bir kısmın tercih ettiği görülmektedir. Grubun %57'si bahçe içinde tek katlı, %34'ü ise bahçe içinde birden fazla katlı konutları tercih etmiş, %9'luk bir kısım dubleks apartman dairesi tercih ederken hiç kimsenin stüdyo daire ya da apartman

daire tercih etmemiş olması göze çarpmaktadır. Ayrıca bahçe içinde tek katlı evi tercih etme oranı en yüksek olan grup memurlardır (Şekil 3.28).



Şekil 3.29. İdeal konut puanı dağılımı – memurlar.

Bu kişilerin ideal konut puanı dağılımları incelendiğinde altı ile 11 arasında değiştiği görülmektedir. Bu gruptan kimse üç, dört ya da beş puanlı, toplum tarafından tercih edilme oranı düşük konutlarda ya da 12, 13 puanlı, toplumda en çok tercih edilen konutlarda yaşamamaktadır. Dolayısıyla memur grubunun toplum tarafından ortalama olarak görülen, grup içinde de çok farklılık göstermeyen konutlarda yaşamakta oldukları söylenebilir (Şekil 3.29).

Çizelge 3.15. İdeal konut sıfat seçimleri – memurlar.

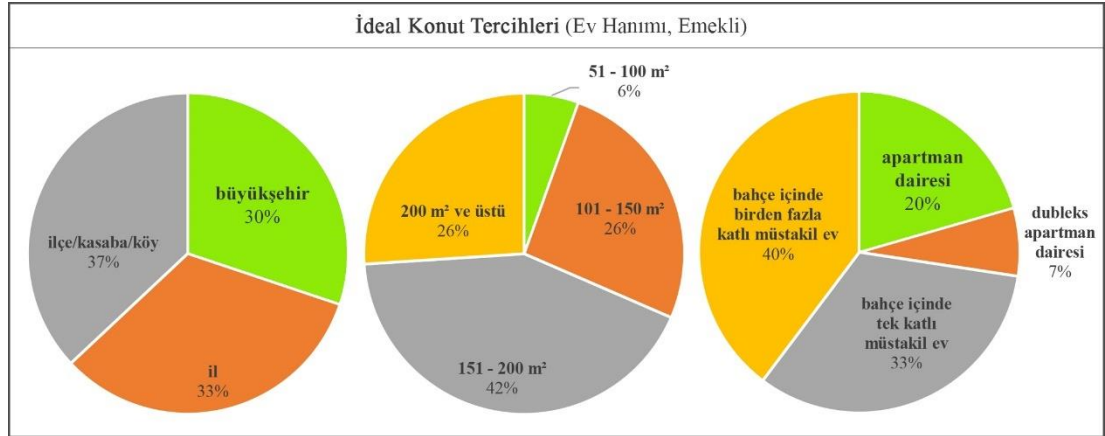
İdeal konutunuzun hangi sıfatlarla nitelenmesini isterdiniz? (Memur)					
1. Seçim		2. Seçim		3. Seçim	
Modern	12 kişi	Ferah	14 kişi	Sade	14 kişi
Lüks	7 kişi	Modern	7 kişi	Ferah	8 kişi
Stil Sahibi	5 kişi	Stil Sahibi	5 kişi	Stil Sahibi	3 kişi
Sıradışı	4 kişi	Büyük	1 kişi	Büyük	2 kişi
Ferah	3 kişi	Sade	1 kişi	Pahalı	1 kişi
Elit	2 kişi	Elit	1 kişi		
Sade	2 kişi				

Bu grubun ideal konutlarının hangi sıfatlarla nitelenmesini istedikleri incelendiğinde ilk üç sıfat olarak modern, büyük ve ferah sıfatlarını seçmiş oldukları görülmektedir

(Çizelge 3.15). Bu veriler ışığında memurların ideal olarak gördükleri konutun ilde yer alan, 101 – 200 m² arası büyüklükte, bahçe içindeki tek katlı modern, ferah ve sade bir müstakil ev olduğu söylenebilir.

3.5.6. Ev Hanımları, Emekliler

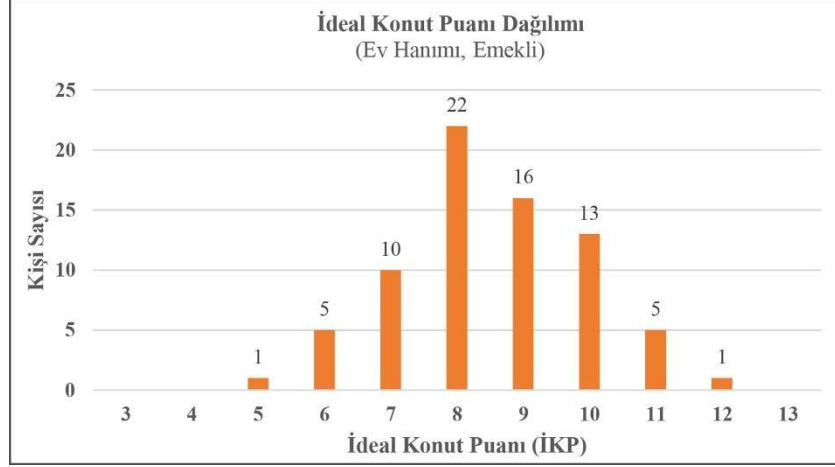
Çalışma kapsamında yapılan ankette 64 kadın (%87,7) ve dokuz erkek (%12,3) olmak üzere 73 kişinin ev hanımı veya emekli olduğu görülmektedir. Bu kişilerden altısı (%8,2) 18 – 25 yaş, 16'sı (%21,9) 25 – 35 yaş, 34'ü (%46,6) 35 – 50 yaş aralığında ve 17'si (%23,3) 50 yaş üstüdür. Gruba mensup 12 kişi (%16,4) ilkokul, yedi kişi (%9,6) ortaokul, 23 kişi (%31,5) lise, 16 kişi (%21,9) ön lisans, 13 kişi (%17,8) lisans ve iki kişi (%2,7) yüksek lisans mezunudur. Gruptaki 12 kişinin (%16,4) geliri 2000 liradan az, 18 kişinin (%24,7) 2000 – 6000 lira arası, 34 kişinin (%46,6) 6000 – 15000 lira arası ve dokuz kişinin geliri ise 15000 liradan fazladır.



Şekil 3.30. Ev hanımı ve emeklilerin ideal konut tercihleri.

Söz konusu grubun %37'si ilçe / kasaba / köyde, %33'ü ilde ve %30'u büyükşehirde yaşamayı tercih etmektedir. İlçe / kasaba / köyde yaşamak isteme oranının hiçbir meslek grubunda bu kadar yüksek olmadığı ele alınırsa, bu alanlarda yaşamayı en ideal gören grubun ev hanımı ve emekliler olduğu söylenebilir. Grubun %42'si 150 – 200 m² büyüklüğündeki bir konutun ideal olduğunu düşünürken, %26'sı 200 m² ve üstünü, eşit sayıda kişi 101 – 150 m²'yi seçmektedir. %6'lık bir kısım 51 – 100 m²'nin ideal olduğunu düşünürken hiç kimse 50 m²'den küçük bir ev istememektedir.

Grubta en çok tercih edilen konut tipi (%40) bahçe içinde birden fazla katlı müstakil ev olmuş, %33'lük bir kısım bahçe içinde tek katlı bir evi tercih etmiş, %20'lik kısım ise apartman dairesini seçmiştir. Apartman dairesi tercih etme oranı en yüksek olan grup ev hanımı ve emeklilerdir. Grubun %7'si dubleks apartman dairesi seçerken gruptaki hiç kimse stüdyo dairede yaşamak istememiştir (Şekil 3.30).



Şekil 3.31. Ev hanımı ve emeklilerin yaşadıkları konutların ideal konut puanları.

Grubun ideal konut puanı dağılımı incelendiğinde üç ve dört puana sahip, toplum tarafından tercih edilme oranı düşük konutlarda kimsenin yaşamadığı, 13 puana sahip ve en ideal görülen konut tipinde yaşayan bu gruba mensup kimsenin bulunmadığı görülmektedir. Grubun büyük kısmı sekiz veya dokuz puana sahip, ortalama olarak nitelendirilebilecek konutlarda yaşamaktadırlar (Şekil 3.31).

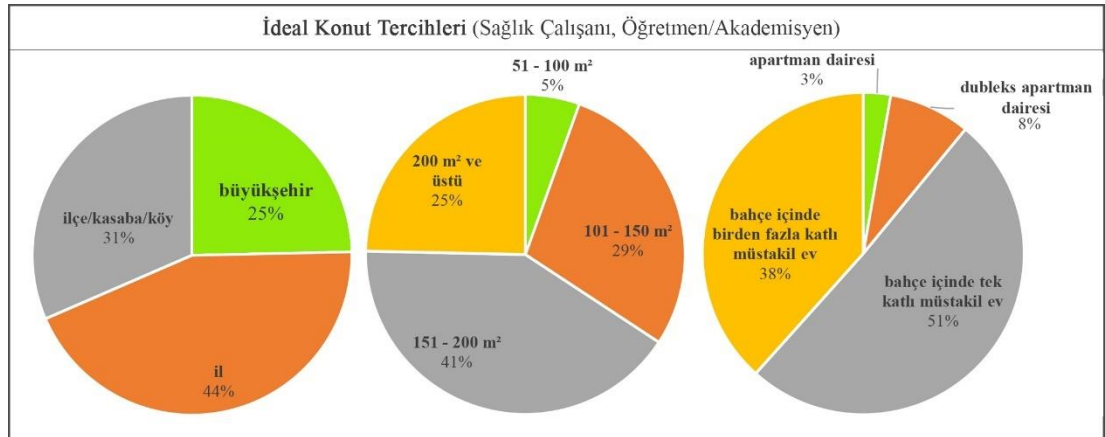
Çizelge 3.16. İdeal konutları sıfat seçimleri - ev hanımı, emekliler.

İdeal konutunuzun hangi sıfatlarla nitelenmesini isterdiniz? (Ev Hanımı, Emekli)					
1. Seçim		2. Seçim		3. Seçim	
Ferah	24	Ferah	22	Sade	35
Modern	18	Büyük	19	Büyük	11
Elit	8	Modern	8	Ferah	6
Stil Sahibi	8	Stil Sahibi	5	Stil Sahibi	2
Lüks	8	Elit	3	Modern	2
Sıradışı	5	Sade	2	Sıradışı	2
Sade	2	Sıradışı	1		

Bu grubun ideal konutları için seçtikleri sıfatlar ele alındığında ferah ve sade sıfatlarını sıklıkla seçtikleri görülmektedir. Dolayısıyla ev hanımı ve emeklilerin ideal olduğunu düşündükleri konutun ilçe, köy veya kasabada yer alan, bahçe içindeki çok katlı, 151 – 200 m² büyüklüğündeki ferah ve sade bir konut olduğu söylenebilir (Çizelge 3.16).

3.5.7. Sağlık Çalışanları, Öğretmen/Akademisyenler

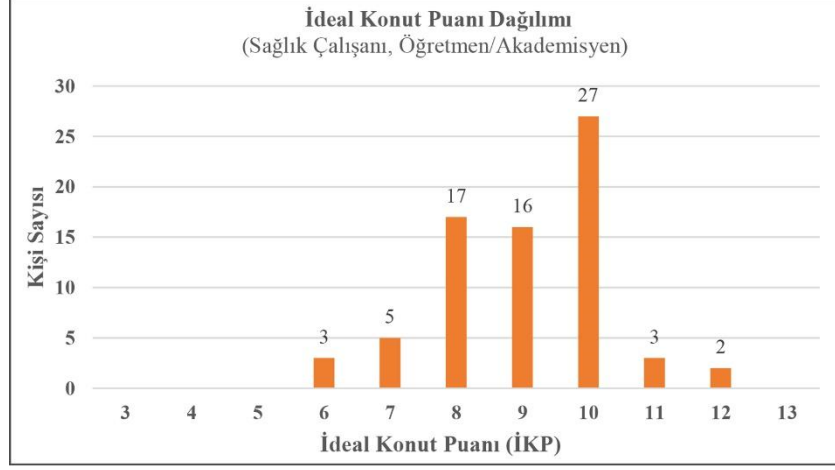
Uygulanan ankette 53 kadın (%72,6) ve 20 erkek (%27,4) olmak üzere toplam 73 sağlık çalışanı, öğretmen ya da akademisyen olduğu görülmüştür. Gruba mensup 18 – 25 yaş aralığında ya da 50 yaş üstü sekizer kişi (%11), 25 – 35 yaş aralığında 24 kişi (%32,9), 35 – 50 yaş aralığında ise 33 kişi (%45,2) vardır. Gruptaki iki kişi (%2,7) ortaokul, altı kişi (%8,2) ön lisans, 49 kişi (%67,1) lisans, 13 kişi (%17,8) yüksek lisans ve üç kişi (%4,1) doktora mezundur. Gruba mensup kişilerden dördü (%5,5) 2000 liradan az, yedi kişi (%9,6) 2000 – 6000 lira arası, 48 kişi (%65,8) 6000 – 15000 lira arası ve 14 kişi (%19,2) ise 15000 liradan fazla kazanmaktadır.



Şekil 3.32. Sağlık çalışanı, öğretmen / akademisyenlerin ideal konut tercihleri.

Grubun %44'ü ilde, %31'i ilçe / kasaba ya da köyde, %25'i ise büyükşehirde yaşamayı tercih etmektedir. Grubun büyük kısmı (%41) 151 – 200 m², %29'luk bölümü 101 – 150 m², %25'i ise 200 m² ve üstü bir konutu tercih ederken grubun %5'i 51 -100 m² arasını tercih etmiş, gruptaki hiç kimse 50 m²'den küçük bir evde yaşamak istememiştir. Bu kişilerin yarısından fazlası (%51) bahçe içinde tek katlı müstakil bir evde yaşamayı tercih ederken %38'i bahçe içinde birden fazla katlı bir konut tercih

etmiş, %8 dubleks apartman dairesini ve %3'lük küçük bir kısım ise apartman dairesini seçmiştir. Gruptaki kimse stüdyo dairede yaşamak istememektedir (Şekil 3.32).



Şekil 3.33. Sağlık çalışanı, öğretmen / akademisyenlerin yaşadıkları konutların ideal konut puanları.

Gruba ait ideal konut puanı dağılımı tablosu incelendiğinde gruptaki hiç kimsenin üç, dört ya da beş puanlı, toplum tarafından tercih edilme oranı çok düşük konutlarda yaşamadığı; ancak 13 puanlı, toplumda en ideal görülen konut tipinde yaşayan bu meslek grubuna mensup hiçbir bireyin de bulunmadığı görülmektedir. Grubun büyük çoğunluğu 10 puana sahip, ortalama üstü olarak nitelendirilebilecek konutlarda yaşamaktadırlar (Şekil 3.33).

Çizelge 3.17. İdeal konutları sıfat seçimleri - sağlık çalışanı, öğretmen / akademisyenler.

İdeal konutunuzun hangi sıfatlarla nitelenmesini isterdiniz? (Sağlık Çalışanı, Öğretmen/Akademisyen)					
1. Seçim		2. Seçim		3. Seçim	
Modern	25 kişi	Ferah	26 kişi	Sade	31 kişi
Ferah	13 kişi	Stil Sahibi	18 kişi	Ferah	20 kişi
Stil Sahibi	9 kişi	Büyük	8 kişi	Büyük	6 kişi
Sıradışı	8 kişi	Modern	5 kişi	Stil Sahibi	2 kişi
Elit	8 kişi	Pahalı	2 kişi	Modern	1 kişi
Lüks	7 kişi	Elit	1 kişi	Sıradışı	1 kişi
Sade	2 kişi	Sıradışı	1 kişi		
Pahalı	1 kişi				

Bu meslek grubuna mensup bireylerin ideal konutlarının nasıl nitelenmesini istedikleri ele alındığında modern, ferah ve sade sıfatlarını seçtikleri görülmektedir (Çizelge 3.17). Dolayısıyla sağlık çalışanı, öğretmen ya da akademisyen olan bireylerin ideal olduğunu düşündükleri konutun ilde yer alan, 151 – 200 m² büyüklüğünde, bahçe içindeki tek katlı, modern, ferah ve sade bir konut olduğu söylenebilir.

BÖLÜM 4

BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

İnsanlık tarihinin her noktasında, bütün toplumların, isimler ve uygulanış şekilleri farklılık gösterse de toplumsal sınıflara ve hiyerarşik toplumsal düzene sahip oldukları bir gerçektir. Dolayısıyla söz konusu sınıfları, toplumsal basamakları anlamlandırma çabası da bu gerçeğe birlikte süregelen bir olgu olmuştur. Bu bağlamda çok sayıda çalışma yapılmış ve söz konusu olguyu inceleyen teoriler ortaya atılmıştır.

Toplumun işleyişi ve hiyerarşik yapısı, bir grup içinde yaşayan bireyin nasıl davranacağı gibi toplumsal eşitsizlikleri ele alan kuramlardan bazıları Sağ Kanat Yetkeçiliği (Right-Wing Authoritarianism), Sosyal Kimlik Kuramı (Social Identity Theory) ve beraberinde Kendini Sınıflandırma Kuramı (Self-Categorization Theory), ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramı (System Justification Theory) olarak sıralanabilir. Bu çalışma kapsamında toplumların hiyerarşik bir düzene sahip olmasının sebepleri hakkındaki anlayışımızı derinleştirmeyi amaçlayan Sosyal Baskınlık Teorisi ele alınmıştır. Teori, kişilerin toplumsal hiyerarşideki yerini belirleyen olgunun sosyal baskınlık yönelimleri olduğunu öne sürmüş, bu olguyu ölçmek için de Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği adında bir ölçek oluşturmuştur. Buna göre toplumun üst tabakasındaki bireyler büyük oranda yüksek sosyal baskınlık yönelimine, alt tabakasındaki bireyler düşük sosyal baskınlık yönelimine sahiptirler.

Söz konusu teori, toplumda alt ve üst grupların var olduğunu ve toplumda yer alan bütün değerlerin bu gruplaşmaya göre dağıldığını söyler. Buna göre toplumda var olan bütün değerleri, örneğin parayı, sağlık imkanlarını, ideal olduğu düşünülen meslekleri ve güzel yiyecekleri toplumsal piramidin üst kısmında yer alan kişiler, yani sosyal baskınlık yönelimleri yüksek bireyler almaktadır. İnsan sağlığını tehlikeye atan zor meslekler, istenmeyen okullar ve yaşamak için ideal olmayan yerler ise piramidin alt basamağındakilere, sosyal baskınlık yönelimi düşük kişilere kalmaktadır.

Toplumsal eşitsizlik kapsamında ele alınması gereken noktalardan biri de konuttur. Konut, her bireyin yaşamını sürdürmek için ihtiyaç duyduğu ancak herkesin eşit derecede erişemediği bir değerdir. Toplumumuzda neredeyse bir saray boyutundaki konutlardan bir kişinin temel ihtiyaçlarını zor karşılayacak konutlara kadar çok çeşitli yaşam alanları görülmektedir. Toplumda yer alan neredeyse her değer, her olgunun şekillendiricisi olan toplumsal eşitsizliklerin ve dolayısıyla sosyal baskınlık yöneliminin kişilerin yaşam alanlarında, konutlarda da bir yankısı var olmalıdır. Bu çalışma bunu test etmeyi amaçlamış, bu bağlamda bireylerin sosyal baskınlık yönelimi ile halihazırda yaşamakta olduğu veya ideal olduğunu düşünerek yaşamak istediği konut şekli arasında bir ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. Bir başka deyişle bu çalışma kapsamında sosyolojik bir gerçek olan toplumsal tabakalaşmanın kişilerin yaşam alanı olan yapılarda ne gibi bir etkisi olduğunun tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda bir anket çalışması yapılmış, uygulanan ankete 464 kişi katılım sağlamıştır. Bu kişiler belli bir meslek grubundan, bir şehirden ya da belli bir yaşam alanından, belirlenen bir yaş grubundan seçilmemiş, aksine ankete olabildiğince farklı arka planlara sahip kişilerin katılımı amaçlanmıştır. Bu sayede çalışma başında amaçlandığı gibi farklı sosyal baskınlık yönelimlerine sahip bireylere ulaşılmıştır. Kişilerin sosyal baskınlık yönelimleri Sosyal Baskınlık Teorisi'nde sunulan Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği ile ölçülmüş, elde edilen verilerin ortalama değeri bulunmuş ve bu değere göre katılımcılar çok düşük, düşük, ortalama, yüksek ve çok yüksek sosyal baskınlık yönelimine sahip bireyler olarak gruplandırılmışlardır. Bu gruplandırma, çalışma kapsamında yapılan birçok analizin temelini oluşturmuştur. Elde edilen tablolar incelendiğinde çok çeşitli meslek, gelir grubu ve yaşam alanından bireylere anket uygulanması sayesinde çok çeşitli sosyal baskınlık yönelimlerine sahip bireylere ulaşılmış olduğu görülmektedir.

Katılımcıların sosyal baskınlık düzeylerinin demografik verilerle ilişkisi incelendiğinde en yüksek olanlarının erkek bireyler olduğu görülmüştür. Yapılan birçok çalışmada da erkek bireylerin eşitsizliği destekleme yöneliminin kadınlara kıyasla daha yüksek olduğu ortaya koyulmuştur. Bu analizler sonucunda çalışma başında belirlenen, erkeklerin sosyal baskınlık yönelimlerinin kadınlara göre daha yüksek olacağı hipotezi doğrulanmış, ancak kişilerin gelir düzeyleri ve eğitim

durumları ile sosyal baskınlık yönelimleri arasında kaydadeğer bir ilişki tespit edilememiştir.

Sosyal baskınlık düzeyi ile kişilerin yaşamakta oldukları yer ilişkisi incelendiğinde bütün sosyal baskınlık düzeyindeki grupların en sık ilde yaşadıkları görülmüştür. Ancak kişilerin büyük oranda ilde yaşaması ve ili tercih etmesi sonucu ilçe / kasaba / köy ve büyükşehir dilimleri küçülmüş, dolayısıyla bu iki dilim arasındaki fark oranları da azaldığından, farklılıkları belirgin olarak görmek çok mümkün olmamıştır. Başka bir deyişle ilçe / kasaba / köy ve büyükşehir dilimlerinin sosyal baskınlık yönelimlerine göre artış ve azalışları küçük oranlarda olmuştur. Bu bağlamda konut yeri tercihleri incelendiğinde sırasıyla ortalama altı, ortalama ve ortalama üstü sosyal baskınlık yönelimi gruplarının ilçe / kasaba / köyde yaşamayı tercih etme oranları %31, %27 ve %25'tir. Dolayısıyla kişilerin sosyal baskınlık yönelimi arttıkça ilçe / kasaba / köyde yaşama isteklerinin azalacağı söylenebilir. Büyükşehirle ilgili oranlar ele alındığında sırasıyla ortalama altı, ortalama ve ortalama üstü sosyal baskınlık yönelimi gruplarının oranları %30, %28 ve %34'tür. Bu dilimde çok tutarlı bir artış olmasa da, sosyal baskınlık yönelimi arttıkça büyükşehirde yaşamak isteme oranının kısmen yükseldiği söylenebilir (Şekil 3.2, Şekil 3.3 ve Şekil 3.4).

Çalışma başında bu konu ile ilgili sosyal baskınlık yönelimi yüksek bireylerin büyükşehirde yer alan bir konutu tercih edecekleri hipotezi belirlenmiştir. Grafikler ele alındığında baskınlık yönelimi yüksek kişiler sıklıkla il, daha sonra büyükşehir tercih ettikleri görülmektedir. Ancak diğer yandan hangi grubun büyükşehirde yaşama oranı daha yüksek olduğuna bakıldığında sosyal baskınlık yönelimi yüksek bireylerde en yüksek oran görülmektedir. Dolayısıyla belirlenen hipotezin kısmen doğrulandığı söylenebilir.

En yüksek büyükşehirde yaşama oranının sosyal baskınlık yönelimi yüksek bireylerde görülmesi büyükşehirde yaşamamanın kişilerin sosyal baskınlık yönelimlerinin yükselmesine sebep olabileceği düşündürmektedir. İlçe / kasaba / köy gibi daha küçük ölçekli yerleşim yerlerinde yaşayan kişilerin sosyoekonomik düzeylerinin birbirine daha yakın olması, kişilerin büyük oranda birbirine benzeyen aile ortamlarında benzer sosyal ve kültürel arka planlar ile yetişmiş olmaları, bireylerin gelirlerinin ve

dolayısıyla yaşam biçimlerinin arasında büyük uçurumlar olmaması gibi sebeplerin bu küçük yerleşim yerlerinde yaşayanların eşitsizliği daha az desteklemesine neden olabileceği düşünülmektedir. Büyükşehirlerin kozmopolit ortamı ve mücadeleci ekonomi sahaları bireyleri eşitsizlikleri desteklemeye, hiyerarşik düzene itmekte olduğu söylenebilir.

Bunun yanında bu veri büyükşehirde yaşamının sosyal baskınlık yönelimini yükselttiği olarak değil kişilerin sosyal baskınlık yönelimleri yüksek olduğu için büyükşehirde yaşamayı seçtikleri şeklinde de yorumlanabilir. Büyükşehirler kişilere modern yaşam olanakları sunmakta, bu şehirlerde farklı sosyal arkaplanlara sahip kişiler kent mekanının farklı bölmelerinde konumlanabilmekte, bu sayede kişiler kendilerine benzer kişilerle birlikte yaşamayı tercih edebilmekte ve bu şekilde hiyerarşik düzenin korunması sağlanmaktadır. Bu sebeple hiyerarşik düzeni destekleme yöneliminde olan, sosyal baskınlık yönelimi yüksek bireyler büyükşehirde yaşamayı tercih etmeleri beklenen bir durumdur. Ancak bireylerin sosyal baskınlık yönelimleri yüksek olduğu için mi büyükşehirde yaşamayı tercih ettikleri yoksa büyükşehirde yaşamakta oldukları için mi sosyal baskınlık yönelimlerinin yüksek olduğunu kesin bir şekilde bilmek için sosyal baskınlık yöneliminin gelen bir karakter özelliği mi olduğu yoksa çevresel etkenlerle mi şekillendiğinin kesin bir şekilde bilinmesi gerekmektedir. Teoride ise sosyal baskınlık yönelimini kişinin üyesi olduğu toplumsal gruplar, yaşamı boyunca edindiği sosyal tecrübe ve doğduğu andan beri sahip olduğu karakter özellikleri ile belirlendiği söylenmektedir (Sidanius & Pratto, 1999: 48-49; Pratto, Sidanus, & Levin, 2006: 294). Dolayısıyla bu konu hakkında kesin bir yargıya varmak henüz mümkün değildir.

Anket katılımcılarının stüdyo daire, apartman dairesi, dubleks apartman dairesi, bahçe içinde tek katlı müstakil ev ve bahçe içinde çok katlı müstakil ev olarak sıralanan konut tiplerinden hangisinde yaşamakta oldukları araştırıldığında kişilerin neredeyse %80'inin apartman dairesinde yaşamakta oldukları görülmüştür (Şekil 3.8). Anket katılımcılarının tamamı Türkiye'de yaşadığından ve ülkemizde toplumun büyük kısmı apartman dairelerinde yaşadığından bu yüksek oran olağandır.

Kişilerin yaşamakta oldukları konut tipini ideal konut olarak tercih etme oranları incelendiğinde yukarıdaki sıralamaya göre ideallik derecesinin doğru orantılı olarak arttığı görülmüştür. Başka bir deyişle en memnun olunmayan konut tipi stüdyo daire iken (Şekil 3.9) en ideal konut tipi bahçeli müstakil konutlardır (Şekil 3.12 ve Şekil 3.13). Ayrıca kişilerin ideal olduğunu düşündükleri konut tipleri sorulduğunda da en ideal görülen konut tipinin bahçe içindeki müstakil konutlar olduğu tespit edilmiştir.

İdeal konut tipi olarak görülen bahçe içindeki konutların dağılımı incelendiğinde ortalama altı sosyal baskınlık yönelimine sahip kişilerin %11'inin, ortalama sosyal baskınlık yönelimine sahip bireylerin %18'inin ve ortalama üstü sosyal baskınlık yönelimli kişilerin %16'sının bahçe içindeki müstakil konutlarda yaşamakta oldukları görülmüştür (Şekil 3.8). Konut büyüklüğünde olduğu gibi sosyal baskınlık yönelimi ile doğru orantılı artış olmasa da ortalama altı sosyal baskınlık yönelimine sahip kişilerin ideal görülen konut tiplerine ulaşma oranlarının daha düşük olduğu görülmektedir. Ayrıca tercih edilme oranı en düşük olan, 'istenmeyen değer' olarak nitelendirilebilecek stüdyo daire tipindeki bir konutta sosyal baskınlık yönelimi yüksek hiç kimse yaşamamaktadır (Şekil 3.8). Dolayısıyla yine toplumda ideal görülen değerlere ulaşımın konut tipi bağlamında da toplumsal hiyerarşiyle doğru orantılı bir eşitsizlik gösterdiği söylenebilmektedir. Bu konuda çalışma başında belirlenen, en ideal görülen konutların müstakil konutlar olacağı hipotezi de doğrulanmıştır.

Kişilerin halihazırda yaşamakta oldukları konutların büyüklükleri ele alındığında toplumun büyük bir kısmının, yaklaşık olarak yarısının 101 – 150 m² büyüklüğündeki konutlarda yaşamakta oldukları görülmüştür. Ortalamadan büyük olarak nitelendirilebilecek 150 m² ve üstü konutlarda yaşama oranı incelendiğinde ortalamadan büyük konutlarda yaşama oranının sosyal baskınlık yönelimiyle doğru orantılı olarak arttığı görülmektedir (Şekil 3.14).

Konut büyüklüklerinin ideal bulunmaları incelendiğinde konut büyüklüğü ile ideal görülme derecesinin de doğru orantılı olduğu görülmüştür. Öyle ki 0 – 50 m² büyüklüğünde yaşayan kişilerden hiç kimse bu büyüklükteki bir konutu ideal görmemekte (Şekil 3.16), 200 m²'den büyük bir konutta yaşamakta olan bireylerin ise %52'si yaşamakta oldukları konut büyüklüğünün ideal olduğunu düşünmektedir

(Şekil 3.18). Çalışma başında belirlenen, 200 m² ve üstü konutların daha çok tercih edileceği hipotezi doğrulanmıştır.

Bu veriler toplum tarafından en ideal bulunan konutların ortalama üstü büyüklükteki konutlar olduğunu, dolayısıyla bu konutların ‘istenen değer’ olarak nitelendirilebileceğini göstermektedir. Bu bulgular ışığında ‘istenen değer’ olarak nitelenen konutlarda sosyal baskınlık yönelimi yüksek bireylerin yaşamakta olduğu görülmüştür. Dolayısıyla Sosyal Baskınlık Teorisi’nin savunduğu, toplumda var olan değerlerin toplumsal hiyerarşi basamaklarına göre eşitsiz bir dağılım göstereceği hipotezi bu noktada da desteklenmektedir.

Sosyal baskınlık yönelimi yüksek bireylerin konut bağlamındaki tercihleri daha detaylı incelendiğinde, yapılan korelasyon analizi sonucu bu kişilerin evlerinde ev işlerine yardımcı olacak bir çalışanlarının olmasını istedikleri görülmüştür (Çizelge 3.1). Bu bulgu Sosyal Baskınlık Teorisi’ni destekler niteliktedir. Baskınlık yönelimi yüksek bireylerin toplumsal hiyerarşiyi destekler biçimde, hiyerarşinin daha alt basamaklarında yer alan kişilerin kendileri için çalışmasını istemesi tutarlı bir bulgudur.

Korelasyon analizinde elde edilen bir diğer bulgu ise bu kişilerin evlerinde misafirlerini davet edecekleri bahçe, teras gibi mekanlar ve insanları etkileyecek dikkat çekici manzaralar istemeleridir. ‘İnsanları etkileyecek’, ‘dikkat çekici’, ‘misafir davet edebileceğim’ gibi başkalarını etkilemeye yönelik ifadeler içeren cümleler ile sosyal baskınlık yönelimi arasında pozitif bir korelasyon ilişkisi bulunmuş olması yine teoriyi destekler niteliktedir (Çizelge 3.1). Sosyal hiyerarşide üst basamaklarda yer alan, dolayısıyla sosyal baskınlık yönelimi yüksek kişilerin bu pozisyonlarını pekiştirecek, yansıtacak bir konuta sahip olmak istemeleri dikkate değerdir.

Bu sonuçlar çalışma başında belirlenen hipotez ile karşılaştırıldığında baskınlık yönelimi yüksek bireylerin evde yardımcı isteyecekleri, etkileyici manzara ve mekanları önemseyecekleri doğrulanmıştır. Ancak semtte yaşayan insan profilini önemseme, konutun güvenliğini isteme ve konutun dış görünüşünü önemseme noktalarında kaydadeğer bir ilişki bulunmamıştır.

Kişilerin ideal olarak gördükleri konutun nasıl nitelenmesini istedikleri araştırıldığında çok düşük ve çok yüksek sosyal baskınlık yönelimine sahip bireylerin seçimleri arasında büyük farklar olduğu görülmüştür. Çok düşük sosyal baskınlık yönelimine sahip kişiler konutlarının ferah, büyük ve sade sıfatları ile nitelenmesini isterken, çok yüksek sosyal baskınlık yönelimine sahip kişiler lüks, elit ve sade olarak nitelenmesini istemişlerdir (Çizelge 3.6). Sosyal baskınlık yönelimi düşük kişiler ferah ve büyük gibi sıfatlar seçerken, sosyal baskınlığı yüksek kişiler hiyerarşi basamaklarında yükseklerde yer almayı ve zenginliği niteleyen lüks ve elit sıfatlarını seçmişlerdir. Bu bulgular da çalışma başında sıfat seçimi ile ilgili belirlenen hipotezi doğrulamaktadır.

Çalışma başında öngörüldüğü üzere sosyal baskınlık yönelimi yüksek bireylerin konut konusunda da toplumda en ideal görülen konutlara ulaşip ulaşmadıklarını ölçmek amacıyla ideal konut puanı olarak isimlendirilen bir puanlama sistemi geliştirilmiştir (Çizelge 3.7, Çizelge 3.8, Çizelge 3.9). Bu puanı hesaplamak için uygulanan anketteki konut yeri, büyüklüğü ve tipi sorularına verilen cevaplar incelenmiş, bu şekilde kişilerin en ideal gördükleri konut şekli belirlenmiş ve bu tür konuta en yüksek puan olan 13 puan verilmiştir. En tercih edilmeyen konutun puanı da üç olmak üzere ideal konut puanı skalası üç ile 13 arasında değişmektedir. Puanlama sistemi oluşturulduktan sonra her katılımcının halihazırda yaşamakta olduğu konutun ideal konut puanı, başka bir deyişle yaşamakta oldukları konutun toplumdaki puanı hesaplanmıştır. Oluşturulan puanlama sistemi gerçekten kişilerin toplumda ne kadar ideal görülen bir konutta yaşadıklarını gösteriyorsa, kişilerin ideal konut puanı arttıkça yaşamakta oldukları konut ile ilgili memnuniyet seviyelerinin de artması gerekmektedir. Bunu ölçmek amacıyla ideal konut puanı ile kişilerin yaşamakta oldukları konuttan memnuniyet seviyesi arasındaki korelasyon ilişkisine bakılmış ve pozitif yönde güçlü bir korelasyonun varlığı görülmüştür (Çizelge 3.8). Dolayısıyla gerçekten kişilerin ideal konut puanlarının yüksek olması yaşam alanlarının ideallik seviyesini göstermektedir.

Daha sonra sosyal baskınlık yönelimi ile kişilerin yaşamakta oldukları konutun ideallik derecesi arasında bir ilişki olup olmadığını, hiyerarşik düzende daha üst basamakta yer alan kişilerin gerçekten toplum genelinde ideal görülen konutlarda

yaşayıp yaşamadıklarını ölçmek için ideal konut puanı ve sosyal baskınlık yönelimi arasında korelasyon analizi yapılmıştır. Bu analiz sonucu elde edilen sonuçlar oldukça dikkat çekicidir; kişilerin sosyal baskınlık yönelimleri arttıkça ideal konut puanlarının da arttığı görülmüştür (Çizelge 3.8). Dolayısıyla elde edilen bu sonuçlar toplumsal eşitsizliği destekleme yöneliminde olan ve hiyerarşik düzende daha üst kısımda bulunan kişilerin daha ideal konutlarda yaşamakta olduklarını göstermiştir.

Meslek grubu bağlamında yapılan analizler sonucunda sosyal baskınlık düzeyi en yüksek olan meslek grubunun ise asker, polis ve yöneticiler olduğu görülmüştür (Şekil 3.19). Bu bulgu da teoriyi doğrular niteliktedir. Amerika’da yıllardır görülmekte olan siyahi vatandaşların polis şiddetine maruz kalması gibi olaylar teori kapsamında sadece tipik bir polis davranışı olarak değil hiyerarşik ilişkilerin sürdürülmesini sağlayan bir mekanizmanın parçası olarak görülmektedir. Hiyerarşik düzenin hiyerarşi – artırıcı ve hiyerarşi – azaltıcı kurumlar tarafından sürdürüldüğünü söyleyen teori, zayıfa karşı güçlüyü destekleme eğiliminde olan hiyerarşi – artırıcı kurumlar arasında polis departmanı ve diğer ceza adalet sistemi elemanları, güvenlik güçleri gibi kurumları saymaktadır (Sidanus, Liu, & Shaw, 1994, s. 338-339). Bu sebeple asker ve polislerin sosyal baskınlık yönelimlerinin yüksek olması teori ile tutarlı bir bulgudur. Buna ek olarak yönetici pozisyonunda, bir topluluğun başında bulunan dominant kişilerin de hiyerarşik merdivenin üst basamaklarında bulunacaklarından yöneticilerin sosyal baskınlık yönelimlerinin yüksek çıkmış olması da teoriyi destekler niteliktedir.

Sosyal baskınlık yönelimleri en düşük olan grup öğretmen/akademisyen ve sağlık çalışanları olmuştur. Teoride de bu meslekler hiyerarşi – azaltıcı ve eşitliği destekleyen meslekler olarak geçmektedir. Dolayısıyla bu da teoriyi destekleyen bir bulgudur. Söz konusu bulgular meslekler konusunda çalışma başında belirlenen hipotezi de doğrulamaktadır.

Çalışma kapsamında elde edilen veriler toplumda halihazırda var olan eşitsizliği pekiştiren olgulardan birinin de kişilerin yaşam alanları olduğunu gösterir niteliktedir. Elde edilen bulgular ışığında sosyal baskınlık yönelimi yüksek bireyler ile düşük bireylerin yaşamakta oldukları yerin ve konut tipinin değişiklik gösterdiği, ayrıca yaşamak istedikleri konut yeri ve şeklinin de farklılaştığı görülmüştür. Bu bulgular ile

kişilerin yaşam alanları da toplumsal eşitsizlik mozağının bir parçası olduğu doğrulanmıştır. Konut mekanı bu açıdan da ele alınmalı, yalnızca yaşam alanı olarak değil, toplumsal hiyerarşinin bir parçası olarak da değerlendirilmelidir.

BÖLÜM 5

TARTIŞMA VE SONUÇ

Toplumsal eşitsizlik, geçmişten günümüze kadar sıklıkla ve çok farklı biçimlerde ele alınmış olan bir sosyolojik gerçektir. Eşitsizliği ve hiyerarşik düzeni toplumsal yapının neredeyse her noktasında gözlemlemek mümkündür. Bu sebeple eşitsizliklerin kökenleri, birey ve toplum üzerindeki her türlü yankısı, sebepleri ve sonuçları birçok farklı alan ve konuda yapılan çok sayıda çalışmada ele alınmıştır. Bu konudaki literatür irdelendiğinde toplumsal eşitsizlikleri konu alan çok sayıda teori olduğu görülmektedir. Bu çalışma kapsamında Sosyal Baskınlık Teorisi ve teorinin öne sürdüğü, bireylerin toplumsal eşitsizliği destekleme yatkınlıklarını ölçen Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği ele alınmıştır. Toplumsal yapının her alanını etkileyen eşitsizliklerin bireylerin yaşam alanlarında da etkisinin görüleceği hipoteziyle başlanan çalışmada, kişilerin sosyal baskınlık yönelimlerinin yaşamakta oldukları ve yaşamak istedikleri konut şeklini nasıl etkilediği araştırılmıştır. Bunun sonucunda çalışma başında öngörüldüğü üzere farklı sosyal baskınlık yönelimlerine sahip bireylerin yaşadıkları ve ideal olarak gördükleri konut tipinin farklılaştığı görülmüş, kişilerin yaşam alanlarının toplumsal eşitsizlik bağlamında da incelenmesi gerekliliği doğrulanmıştır.

Konut bağlamında bir araştırma yapıldığında araştırılan dönemdeki konut trendlerinin incelenmesi bir gerekliliktir. Bu amaçla günümüz konut marketi incelendiğinde karşılaşılan en popüler oluşum kapalı sitelerdir. Ayrıca kapalı sitelerin kişilerin yaşam alanlarındaki hiyerarşi ile ilişkisi de göz ardı edilemeyeceğinden, bu konutlar ele alınması gereken bir konudur. Günümüzde gittikçe yaygınlaşan, sakinlerini dış dünyadan ayırarak kendi içine kapalı bir dünya haline gelen ‘kapalı siteler’, toplumsal eşitsizliği pekiştiren oluşumlardandır. Kapalı siteler adeta şehrin içinde sakinlerini şehirden ayıran bir adacık oluşturmaktadır. Bu sitelerdeki yaşam, proje sahipleri tarafından ‘şehrin kalbinde ama şehrin gürültüsünden uzak’, ya da ‘şehrin merkezinde

doğayla iç içe yaşamak' gibi sloganlarla anlatılmaktadır. Sitelerin kullanıcıları etkileme amaçlı reklamlarında göze lüks bir hayat vurgusu, 'lüksü yeniden tanımlama' gibi vaatler sıklıkla göze çarpmaktadır. Diğer bir sık vurgulanan nokta ise manzaralı teras veya balkondur. Ayrıca kapalı siteler kullanıcılarına yeşil bahçeler, parklar, sadece site kullanıcılarına özel kafeler ve çarşı, spor ve oyun alanları, havuzlar ve kumsallar, hatta bazen site kullanıcılarına özel orman ve kuru bile sunmaktadır. Bu sayede site içinde yaşayanlar site dışına çıkmak zorunda kalmadan bütün ihtiyaçlarını giderebilecek, dışarı ile etkileşime girmek zorunda kalmayacaktır.

Çalışma kapsamında yapılan ankette sosyal baskınlık düzeyi en yüksek olan katılımcıların konutlarının lüks olarak nitelenmesini istedikleri düşünüldüğünde, söz konusu kapalı sitelerin en çok vurguladığı noktanın 'lüks bir yaşam', 'lüks daireler' olması anlam kazanmaktadır. Elde edilen bu veri, söz konusu sitelerin toplumun hiyerarşik düzende en üst düzeyde bulunan kişileri için inşa edildiğini vurgulamaktadır.

Ayrıca söz konusu projelerin çok katlıdan az katlıya doğru evrilmesi de dikkate değerdir. Kullanıcılarına genelde yüksek katlı yapılarda lüks apartman daireleri sunan bu projeler artık yüksek katlı yapılardan daireler değil 'manzaraya açılan salonlar' sunmakta ve bu yaşam tarzı 'size yakışan az katlı yaşam' olarak tanıtılmaktadır. Yapılan ankette kişilerin en ideal olarak gördüğü ve memnuniyet seviyesi en yüksek olan konut tipinin apartman dairesi değil, daha az katlı müstakil evler olduğu görülmüştür. Dolayısıyla toplumun en üst basamağındaki, sosyal baskınlık yönelimi en yüksek kişileri hedefleyen projelerin apartman dairesi yerine müstakil eve yönelmeye başlamaları anlamlıdır. Buna ek olarak sosyal baskınlık yönelimi ile kişilerin konutlarında manzara, bahçe, teras istemeleri arasında pozitif korelasyon ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu kapalı sitelerin de reklamlarında sıklıkla panoramik manzaraya, manzaralı balkonlara, manzaraya açılan kapılara, keyifli teraslara vurgu yapmaları yine hedef kitlelerini doğrular niteliktedir.

Bu kendi içine kapalı ada kentlerde dikkat çeken bir diğer nokta projelerdeki 'en değerli arazide yer alma' vurgusudur. Bu proje reklamlarında 'Anadolu Yakası'nın en değerli arazisinde yükselen ...', 'Anadolu Yakası'nın en değerli lokasyonunu keşfet!'

gibi cümleler göze çarpmaktadır. Sosyal Baskınlık Teorisi'nin üzerine temellendiği, toplumdaki değerlerin eşitsiz dağılımı ve bu değerlerden en arzulanan, en ideal olanları sosyal baskınlık yönelimi yüksek kişilerin elde ettiği olgusunu bu konutların konumu da doğrulamaktadır. Söz konusu konut projeleri hedef kitleleri olan sosyal baskınlık yönelimleri yüksek bireyleri etkilemek için onlara yaşadıkları konumun en değerli arazi olduğunu söylemekte, bu noktaya vurgu yapmaktadırlar.

Bunlara ek olarak, söz konusu konut projeleri çok büyük oranda İstanbul'da, geriye kalan kısmı ise Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerde yer almaktadır. Yapılan ankette sosyal baskınlık yönelimi çok yüksek bireylerin sıklıkla büyükşehirde yaşadıkları ve ideal yaşam ortamı olarak da büyükşehir seçtikleri görülmüştür. Bu bulgu, sosyal baskınlık yönelimi çok yüksek bireylerin kendilerini söz konusu eşitsizlik ortamına ait hissettikleri yönünde yorumlanabilir. Ayrıca sosyal baskınlık yönelimi yüksek kişilerin halihazırda büyükşehirlerde yaşıyor olmaları da bu eşitsizlik ortamının oluşturulmasına söz konusu grubun katkı sağladığının bir göstergesi olarak ele alınabilir.

Çalışma kapsamında yapılan analizlerden elde edilen, yukarıda bahsedilen sonuçların, konut marketi taraması ile elde edilen bulgular ile nasıl kesiştikleri hakkındaki tablo aşağıda verilmiştir (Çizelge 3.18).

Çizelge 5.1. Konut reklamları ile araştırma bulgularının karşılaştırılması.

Konut Reklamları	Analiz Verileri
	<p>Kişilerin ideal olduğunu düşündükleri konut tipi incelendiğinde toplum tarafından en ideal görülen tipin bahçe içinde tek ya da birden fazla katlı müstakil evler olduğu, ayrıca bu konutları tercih etme oranının sosyal baskınlık yönelimi yüksek bireylerde artış gösterdiği görülmüştür (Şekil 3.5). Günümüz konut reklamları incelendiğinde söz konusu konutların da ideal görülene bir yönelme içinde olduğu, yüksek apartmanlardansa az katlı konutların reklamının yapıldığı, yapı az katlı değilse bile müstakil konuta benzeilmeye çalışılarak az katlı yaşam konulu reklamlar yapıldığı görülmektedir.</p>
	<p>Sosyal baskınlık yönelimi ile konut ile ilgili ifadeler arasındaki korelasyonlar incelendiğinde kişilerin sosyal baskınlık yönelimleri yükseldikçe yaşadıkları mekanda aile ve arkadaşlarını davet edebilecekleri bahçe, teras gibi mekanların varlığını daha çok önemsemeye başladıkları görülmektedir (Çizelge 3.1). Konut reklamları incelendiğinde de sıklıkla bahçe ya da teras vurgusu yapıldığı görülmüştür.</p>
<p>PANORAMİK MANZARA</p> <p>Her Yönden Nefes Kesen Manzaralar</p>	<p>Sosyal baskınlık yönelimi ile konut ile ilgili ifadeler arasındaki korelasyonlar incelendiğinde bu yönelim yükseldikçe yaşadıkları evin etkileyici bir manzaraya sahip olmasına önem vermeye başladıkları görülmektedir (Çizelge 3.1). Günümüz konut reklamlarında da sık sık manzara vurgusu yapılmaktadır.</p>
<p>DÜNYANIN AYRICALIĞINI TEK PROJEDE YAŞAYIN.</p> <p>LOKASYONU VE ULAŞIMIYLA AYRICALIKLI BİR HAYAT</p> <p>Ayrıcalıklı Bir Yaşam Alanı</p> <p>Kaliteli Yaşamın Tadını En Çok Sen Çıkar</p>	<p>Sosyal baskınlık yönelimi ile konut ile ilgili ifadeler arasındaki korelasyonlar incelendiğinde kişilerin sosyal baskınlık yönelimleri yükseldikçe kendilerine özel tasarlanmış, eşi benzeri olmayan, etkileyici bir evde yaşamaya önem vermeye başladıkları görülmektedir (Çizelge 3.1). Kapalı site reklamlarında da en sık vurgulanan noktalardan birinin ayrıcalıklı ve özel bir yaşam olduğu, reklamlarda kişilere kendilerini özel hissettirecek 'kaliteli yaşamın tadını en çok sen çıkar' gibi ifadeler görülmektedir.</p>
<p>Bir yeni premium denize sıfır konut projesi.</p> <p>Lüks yaşamı yeniden tanımlıyoruz. Hayallerin En Lüks Hali</p> <p><small>Hem şehrin içinde hem de konforlu ve ferah bir yaşamın ayrıcalıkları</small></p>	<p>Sosyal baskınlık yönelimi ile kişilerin ideallerindeki konutun nasıl tanımlanmasını istedikleri konusundaki sıfat seçimleri incelendiğinde sosyal baskınlık yönelimi yüksek bireylerin lüks, elit ve sade sıfatlarını seçtikleri görülmüştür (Çizelge 3.6). Konut reklamlarında kullanılan kelime seçimleri ele alındığında da 'premium', 'lüks', 'ayrıcalık' gibi kelimelerin çok sık kullanıldığı, neredeyse her reklamda var olduğu görülmüştür.</p>

Bu bulgular ışığında, hedef kullanıcısı kendini özel hissetmek ve ayrıcalıklı bir yaşama sahip olmak isteyen, toplumsal hiyerarşinin en üst basamağındaki sosyal baskınlık yönelimi yüksek bireyler için tasarlanan yaşam alanları toplumda var olan eşitsizliği derinleştirdikleri söylenebilmektedir. Bu alanlarda yaşayan kişiler şehrin ortasında ancak şehirden bağımsız olan yaşam adacıklarının kendilerine sunduğu neredeyse sınırsız imkanlar ile çevreyle etkileşime gerek görmemekte, bunun sonucunda toplumsal tabakalaşma daha belirgin bir hal almaktadır. Kapalı sitelerin hem güçlendirdiği hem de sebep olduğu bu tabakalaşma sonucu kentler bölgelere bölünmeye başlamaktadır. Kentlerin bazı bölgeleri hiyerarşinin alt basamağındaki bireylerin, belli yerleri ise sosyal baskınlık yönelimi yüksek ve toplumsal değerlerin

dağılımında pozitif değerleri elde edenlerin mekânı haline gelmektedir. Bunun sonucunda kentsel doku zıtlıklar göstermekte ve kentin bütünlüğü bozulmaktadır. Dolayısıyla kentin bazı bölgelerinin kullanım sıklığı kentsel mekanın kapasitesini aşarken bazı bölgeler ise atıl duruma düşmektedir.

Kentin böyle şekillenmesinin sebebi kişilerin zihinlerinde oluşturulmuş kurallardır. Bu kurallar sayesinde zihinlerde yaratılan görünmez sınırlar kentin bölgelerini tanımlamaktadır. Kişilerin zihinlerindeki onlara toplumsal tabakalaşmadaki yerlerini sıklıkla hatırlatan ve nereye gidip gitmemeleri gerektiğini, nerenin 'onlar gibi', onların grubundan insanlara uygun olduğunu söyleyen ideolojiler bu anlamda Sosyal Baskınlık Teorisi'nin ortaya koyduğu meşrulaştırıcı mitlerden biri olarak nitelenebilir.

Meşrulaştırıcı mitler, Sosyal Baskınlık Teorisi kapsamındaki tanımına göre toplumun ortaklaşa paylaşmakta olduğu, ayrımcı davranışları ve düzeni meşrulaştıran ideoloji, yargı ya da tutumlardır. Meşrulaştırıcı mitler hiyerarşi artırıcı ve hiyerarşi azaltıcı meşrulaştırıcı mitler olarak ikiye ayrılmaktadırlar. Kişilerin zihinlerinde yer alan, yazılı bir kurala dökülmemiş ancak toplumdaki herkesin bildiği 'bu tür insanlar kentsel mekanın bu bölgesine aittir' yargıları da toplumdaki tabakalaşma ve gruplaşmayı oluşturduğundan ve sürdürülmesini sağladığından, hiyerarşi artırıcı bir meşrulaştırıcı mit olarak nitelenebilir.

Ayrıca teori kapsamında kurumların da hiyerarşi artırıcı ve hiyerarşi azaltıcı olarak gruplanabileceği söylenmiştir. Hiyerarşi – artırıcı kurumlar toplumdaki değerlerin eşitsiz dağılımını, dominant gruplara daha fazla pozitif değer verilmesini destekleyen ve aynı zamanda sağlayan oluşumlardır. Dolayısıyla söz konusu hiyerarşik düzeni destekleyen ve ayrımcılığı derinleştiren konutları inşa eden kurum ve kuruluşlar hiyerarşi – artırıcı kurum olarak nitelenebilir.

Bu yapıların tasarımcılarının mimarlar olduğu düşünülürse mimarın da toplumda hiyerarşi – artırıcı ya da hiyerarşi – azaltıcı bir konumda olabileceği görülmektedir. Bu yaklaşım, mimarlık mesleği bağlamında düşünülmesi ve tartışılması gereken bir konudur. Bir mimari tasarımın odağının lüks bir yaşam, kendi içine kapalı bir yaşam alanı gibi noktalar olmasının toplumsal hiyerarşiyi derinleştirmekle sonuçlandığı net

bir şekilde görülmektedir. Bu sebeple mimar, hiyerarşi – artırıcı meşrulaştırıcı mitlerin destekçisi veya hiyerarşi – artırıcı kurumların bir parçası olmak yerine hiyerarşi – azaltıcı bir misyon benimsemeli, tasarımlarının odağı toplumun baskın kesimini etkileyecek bir lüks ve gösteriş olmamalıdır. Bunun yerine ulaşılabilir, kullanılabilirliği ve konforu ön plana koyan, aynı zamanda estetik olan tasarım yaklaşımları benimsenmelidir. Bu sayede mimar, toplumsal tabakalaşma konusundaki oyunu toplumsal eşitlik yönünde kullanmış olacaktır.

KAYNAKLAR

- Altemeyer, B. (1981). *Right-Wing Authoritarianism*. University of Manitoba Press.
- Altemeyer, B. (1996). *The Authoritarian Specter*. Londra: Harvard University Press.
- Arslan, D. A. (2004). Temel Sorunları ve Açılımları İle Sınıf Teorisi, Sınıf Bilinci ve Orta Sınıflar. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 126-143.
- Aydın, K. (2018). Max Weber, Eşitsizlik ve Toplumsal Tabakalaşma. *Journal of Economy Culture and Society*, 245-267.
- Aydın, S. (2012). İstanbul'da Orta Sınıf ve Kapalı Siteler. *İdeal Kent*, 96-123.
- Bağcı, S. Ç., & Güler, C. N. (2018). Yabancı Öğrencilere Karşı Tutum ve Davranışsal Eğilimler: Ulusal Kimlikler ve Sosyal Baskınlık Yöneliminin Yordayıcı Rolü. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 1167-1180.
- Baier, M., Kals, E., & Müller, M. M. (2013). Ecological Belief in a Just World. *Social Justice Research*, 272-300.
- Bensussan, G., & Labica, G. (2016). *Marksizm Sözlüğü*. Yordam Kitap: İstanbul.
- Bourdieu, P. (2005). Habitus. J. Hillier, & E. Rooksby içinde, *Habitus: A Sense of Place* (s. 43-52). New York: Routledge.
- Bourdieu, P., & Wacquant, L. (2003). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bozkuş, O. (2020). *Dogmatizm ve Sosyal Baskınlık Yöneliminin Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Önyargılar İle İlişkisinde Ahlaki Temellerin Aracı Rolü*. Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çınar, C. (2014). Marketing strategies in the Istanbul housing market. *International Journal of Housing Markets and Analysis*, s. 489-505.
- Demiral, S. (2017). Çok İşlevli Yapı Komplekslerinde Yaşayan Üst-Orta Sınıfların Tüketim Örüntüleri. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 108-151.

Demirtaş, H. A. (2003). Sosyal Kimlik Kuramı, Temel Kavram ve Varsayımlar. *İletişim Araştırmaları Dergisi*, 123-144. Düzgün, M., Ulu, B. C., & Sayılan, G. (2022). Sağ Kanat Yetkenciliği: Kavramsallaştırma, Ölçüm ve Türkiye'deki Bulgulara Dair Sistematik Bir Derleme. *DTCF Dergisi*, 25-51.

Eyce, B. (1999). Sosyal Tabakalaşma Tıpolojisinde Weberiyan Model. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 271-287.

Falk, W. (2007). Gated Communities and Spatial Inequality. *Journal of Urban Affairs* (29), s. 109-127.

Feather, N. T., & McKee, I. R. (2012). Values, Right-Wing Authoritarianism, Social Dominance Orientation, and Ambivalent Attitudes Toward Women. *Journal of Applied Social Psychology*, 1-26.

Gray, D., & Durrheim, K. (2006). The Validity and Reliability of Measures of Right-Wing Authoritarianism in South Africa. *South African Journal of Psychology*, 500-520.

Güldü, Ö. (2011). Sağ Kanat Yetkenciliği Ölçeği: Uyarlama Çalışmaları. *Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27-51.

Güngör, A. (1998). Neolitik Dönemde Beslenmenin İnsan Morfolojisine Yansımaları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 367-379.

Halabi, S., Dovidio, J. F., & Nadler, A. (2008). When and How Do High Status Group Members Offer Help: Effects of Social Dominance Orientation and Status Threat. *Political Psychology*, 841-858.

Hasta, D., & Karaçanta, H. (2017). Yetkencilik, Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Siyasal Görüş. *Türk Psikoloji Yazıları*, 23-34.

Henry, P. J., Sidanius, J., Levin, S., & Pratto, F. (2005). Social Dominance Orientation, Authoritarianism, and Support for Intergroup Violence Between the Middle East and America. *Political Psychology*, 569-583.

Ho, A. K., Sidanius, J., Pratto, F., Kteily, N., Foels, R., Sheehy-Skeffington, J., . . . Stewart, A. L. (2015). The Nature of Social Dominance Orientation: Theorizing and Measuring Preferences for Intergroup Inequality Using the New SDO7 Scale. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1003-1028.

Hogg, M. A., Abrams, D., Otten, S., & Hinkle, S. (2004). The Social Identity Perspective: Intergroup Relations, Self-Conception, and Small Groups. *Small Group Research*, 246-276.

İnce, M. (2017). Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 291-319.

Işık, O., & Pınarcıoğlu, M. M. (2003). *Nöbetleşe Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Jost, J. T. (2019). A quarter century of system justification theory: Questions, answers, criticisms, and societal applications. *British Journal of Social Psychology*, 263-314.

Jost, J. T., & Banaji, M. R. (1994). The role of stereotyping in system-justification and the production of false consciousness. *British Journal of Sociul Psychology*, 1-27.

Jost, J. T., & Erik P. Thompson. (2000). Group-Based Dominance and Opposition to Equality as Independent Predictors of Self-Esteem, Ethnocentrism, and Social Policy Attitudes among African Americans and European Americans. *Journal of Experimental Social Psychology*, 209-232.

Kaplan, M., & Yardımcıoğlu, M. (2020). Alan, Habitus ve Sermaye Kavramlarıyla Pierre Bourdieu. *Habitus Toplumbilim Dergisi*, 23-37.

Karaçanta, H. (2002). *Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Başka Bazı Değişkenler Açısından Karşılaştırılması*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Kauko, T. (2006, 08 22). Expressions of Housing Consumer Preferences: Proposition for a Research Agenda. *Housing, Theory and Society*, s. 92-108.

Kaynak, B. D., Malatyalı, M. K., & Hasta, D. (2021). Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlanması. *Psikoloji Çalışmaları*, 301-330.

Levin, S., Sidanus, J., Rabinowitz, J. L., & Federico, C. (1998). Ethnic Identity, Legitimizing Ideologies, and Social Status: A Matter of Ideological Asymmetry. *Political Psychology*, 373-404.

Malatyalı, M. K., Kaynak, B. D., & Hasta, D. (2017). A Social Dominance Theory Perspective on Attitudes Toward Girl Child Marriages in Turkey: The Legitimizing Role of Ambivalent Sexism. *Sex Roles*, 687-696.

Milfont, T. L., Bain, P. G., Kashima, Y., Corral-Verdugo, V., Pasquali, C., Johansson, L.-O., . . . Steg, L. (2017). On the Relation Between Social Dominance Orientation and Environmentalism: A 25-Nation Study. *Social Psychology and Personality Science*, 1-13.

Nadler, A., & Halebi, S. (2006). Intergroup Helping as Status Relations: Effects of Status Stability, Identification, and Type of Help on Receptivity to High-Status Group's Help. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97-110.

Okumuşoğlu, S. (2017). Sosyal Baskınlık Yöneliminin Kişilik Özellikleriyle İlişkisi. *International Journal of Social Sciences*, 881-895.

Ozankaya, Ö. (1991). *Toplumbilim*. İstanbul: Cem Yayınevi.

Özdemir, G. (2015). *Başarılarımın Sahibi Ben Değilim: Sosyal Kimlik, Sosyal Baskınlık ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramları Perspektifinden Sahtekar Fenomeni*. Bursa: Uludağ Üniversitesi.

Özkan, S., & Kök, S. (2019). Sınıf Teorilerinde İki Ana Yol Bir Kavşak: Sınıfı Karl Marx, Max Weber ve Pierre Bourdieu İle Okumak. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 1123-1138.

Özsöz, C. (2007). Pierre Bourdieu'nün Temel Kavramlarına Giriş. *Sosyoloji Notları Dergisi*, 15-21.

Palabıyık, A. (2011). Pierre Bourdieu Sosyolojisinde "Habitus", "Sermaye" ve "Alan" Üzerine. *Liberal Düşünce*, 121-141.

Pratto, F. (1999). The Puzzle of Continuing Group Inequality: Piecing Together Psychological, Social and Cultural Forces in Social Dominance Theory. *Advances in Experimental Social Psychology*, 191-263.

Pratto, F., Çıdam, A., Stewart, A. L., Zeineddine, F. B., Aranda, M., Aiello, A., . . . Licata, L. (2013). Social Dominance in Context and in Individuals: Contextual Moderation of Robust Effects of Social Dominance Orientation in 15 Languages and 20 Countries. *Social Psychological and Personality Science*, 1-13.

Pratto, F., Liu, J. H., Levin, S., Sidanus, J., Shih, M., Bachrach, H., & Hegarty, P. (2000). Social Dominance Orientation and the Legitimization of Inequality Across Cultures. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 369-409.

Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L. M., & Malle, B. F. (1994). Social Dominance Orientation: A Personality Variable Predicting Social and Political Attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 741-763.

Pratto, F., Sidanus, J., & Levin, S. (2006). Social dominance theory and the dynamics of intergroup relations: Taking stock and looking forward. *European Review of Social Psychology*, 271-320.

Sidanius, J., & Pratto, F. (1999). *Social Dominance: An Intergroup Theory of Social Hierarchy and Oppression*. USA: Cambridge University Press.

Sidanius, J., Pratto, F., Martin, M., & Stallworth, L. M. (1991). Consensual Racism and Career Track: Some Implications of Social Dominance Theory. *Political Psychology*, 691-721.

Sidanius, J., Devereux, E., & Pratto, F. (1991, 8 26). A Comparison of Symbolic Racism Theory and Social Dominance Theory as Explanations for Racial Policy Attitudes. *The Journal of Social Psychology*, s. 377-395.

Sidanus, J., Liu, J. H., & Shaw, J. S. (1994). Social Dominance Orientation, Hierarchy Attenuators and Hierarchy Enhancers: Social Dominance Theory and the Criminal Justice System. *Journal of Applied Social Psychology*, 338-366.

Sidanus, J., Pratto, F., Laar, C. v., & Levin, S. (2004). Social Dominance Theory: Its Agenda and Method. *Political Psychology*, 845-880.

Şeker, B. D., & Direkçi, E. A. (2022). Bilişsel Yapının ve Sosyal Tutumların Sistemi Meşrulaştırma Eğilimine Etkisi. *Border Crossing*, 45-64.

Şenel, A. (2014). Toplum Biçimleri Boyunca Eşitlik-Eşitsizlik Kavgası. *Toplum ve Hekim*, 5-23.

Tajfel, H. (1982). Social Psychology of Intergroup Relations. *Annual Review of Psychology*, 1-39.

Tajfel, H., & Turner, J. (1979). An Integrative Theory of Intergroup Relations. *The Social Psychology of Intergroup Relations* (s. 33-47). içinde California: Brooks-Cole.

TDK. (2022, 11 26). *Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı

Toşer, M., & Cengiz, A. A. (2019). Kişilik, Sosyal Baskınlık ve Önyargı: Eski Hükümlülere Yönelik Bir İnceleme. *Çalışma ve Toplum : Ekonomi ve Hukuk Dergisi*, 1757-1786.

Türkdoğan, O. (2019). Marksizmin Sınıf Modeli. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 134-139.

Uçar, G. K., Yalçın, M. G., & Özdemir, G. (2019). İklim Değişikliği İnkârın Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Ekolojik Adil Dünya İnancı İle İlişkisi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 739-764.

- Wetherell, M. (1996). *Identities, Groups and Social Issues*. London: Sage.
- Wilson, M. S., & Liu, J. H. (2003). Social Dominance Orientation and Gender: The Moderating Role of Gender Identity. *British Journal of Social Psychology*, 187-198.
- Yalçın, Ö. (2017). Sosyal Baskınlık Yönelimi Ahlakı Standartları Farklı Ahlakı Temeller Boyunca Perdelyor: Ahlakı Geri Çekilmede Bireysel Farklılıklar. *Türk Psikoloji Dergisi*, 44-59.
- Yıldırım, C. (2017). Orta Sınıf Analizleri: Teorik Bir Yaklaşım. *International Journal of Economic Studies*, 171-189.
- Yıldırım, N., & Akgün, S. (2013). Sivil Toplum Kuruluşu Gönüllülerinin Sosyal Sistemin Meşruiyetine İlişkin Algıları, Adil Dünya İnançları ve Sosyal Baskınlık Yönelimleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 115-128.
- Yurtseven, A. (2021). İlkel Toplumda Sosyo-Ekonomik Hayata Bir Bakış. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*, 98-111.
- Yücebaş, M. (2013). Orta Sınıflar ve Modern Gettolarda Ayrıcalıklı Yaşam. *İnsanbilim Dergisi*, 21-38.

EKLER
ANKET FORMU

Çizelge Ek.1. Katılımcılara Tez Sürecinde Uygulanan Anket Çalışması

<p>Bölüm 1. Demografik Kısım</p> <p>1.1. Yaşınız <input type="checkbox"/> 18-25 <input type="checkbox"/> 25-35 <input type="checkbox"/> 35-50 <input type="checkbox"/> 50 ve üstü</p> <p>1.2. Cinsiyetiniz <input type="checkbox"/> Kadın <input type="checkbox"/> Erkek</p> <p>1.3. Eğitim Durumunuz <input type="checkbox"/> İlkokul <input type="checkbox"/> Ortaokul <input type="checkbox"/> Lise <input type="checkbox"/> Ön Lisans <input type="checkbox"/> Lisans <input type="checkbox"/> Yüksek Lisans – Doktora</p> <p>1.4. Gelir Durumunuz <input type="checkbox"/> 2.000 TL'den az <input type="checkbox"/> 2.000 – 6.000 TL <input type="checkbox"/> 6.000 – 15.000 TL <input type="checkbox"/> 15.000 TL'den fazla</p> <p>1.5. Mesleğiniz <input type="checkbox"/> Ev Hanımı <input type="checkbox"/> Öğrenci <input type="checkbox"/> Öğretmen/Akademisyen <input type="checkbox"/> Polis/Asker <input type="checkbox"/> Sağlık Çalışanı <input type="checkbox"/> Emekli <input type="checkbox"/> Yönetici <input type="checkbox"/> Memur <input type="checkbox"/> İşçi <input type="checkbox"/> Sanatçı/Zanaatkar <input type="checkbox"/> Serbest Meslek <input type="checkbox"/> Çiftçi</p>
<p>Bölüm 2. Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği</p> <p>Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği, Shana Levin ve Felicia Pratto tarafından ortaya atılan Sosyal Baskınlık Teorisi kapsamında geliştirilmiş ve bireylerin toplumdaki hiyerarşiyi sürdürme, baskın olma isteğini ölçmeyi amaçlayan bir ölçektir. Aşağıdaki maddeleri ifadelere katılma düzeyinize göre 1-5 arasında puanlayınız. (1- kesinlikle katılmıyorum, 2- katılmıyorum, 3- kararsızım, 4- katılıyorum, 5-tamamen katılıyorum)</p> <ol style="list-style-type: none">1. Siz ne dersiniz deyin, bazı gruplar diğerlerinden daha değerlidir.2. Bütün gruplara yaşamda eşit şans verilmelidir.3. Hiçbir grup toplumda baskın olmamalıdır.4. Eğer belirli gruplar yerlerinde dursalardı daha az sorunumuz olurdu.5. Sosyal eşitlik toplumsal hedefimiz olmalıdır.6. Bazen diğer gruplar oldukları yerde tutulmalıdırlar.7. Eğer bütün gruplar eşit olabilseydi iyi olurdu.8. Farklı grupların koşullarını eşitlemek için elimizden geleni yapmalıyız.9. Düşük statülü gruplar yerlerinde kalmalıdırlar.10. Gelirleri daha eşit hale getirmek için elimizden geleni yapmalıyız.

Bölüm 3. Halihazırda Yaşanan Konut Bilgileri

Aşağıdaki soruları halihazırda yaşadığınız konuta göre cevaplayınız.

3.1. Yaşadığınız konut nerede bulunuyor?

Büyükşehir () İl () Kasaba/köy/ilçe ()

3.2. Konut tipi

Stüdyo daire () Apartman dairesi () Site içinde apartman dairesi () Dupleks apartman dairesi ()

Bahçe içinde tek katlı müstakil ev () Bahçe içinde birden fazla katlı müstakil ev ()

3.3. Yaşadığınız konut kime ait?

Konut sahibiyim. () Kiracıyım. () Lojmanda yaşıyorum. ()

3.4. Yaşadığınız konut yaklaşık kaç m²'dir?

0-50 m² () 51-100 m² () 101-150 m² () 151- 200 m² () 200 m² ve üstü ()

3.5. Yaşadığınız konuttan ne kadar memnunsunuz? 1-5 arası puanlayınız. (1- hiç memnun değilim, 2- memnun değilim, 3-kısmen memnunum, 4- memnunum, 5- çok memnunum)

Bölüm 4. İdeal Konut

Aşağıdaki soruları size göre ideal bir konut ve mahalle/muhit için cevaplayınız.

4.1. Size göre ideal bir konut nerede olmalı?

Büyükşehir () İl () Kasaba/köy/ilçe ()

4.2. İdeal konutunuzun konut tipi ne olmalı?

Stüdyo daire () Apartman dairesi () Site içinde apartman dairesi () Dupleks apartman dairesi ()

Bahçe içinde tek katlı müstakil ev () Bahçe içinde birden fazla katlı müstakil ev ()

4.3. İdeal konutunuz yaklaşık kaç m² büyüklükte olmalı?

0-50 m² () 51-100 m² () 101-150 m² () 151- 200 m² () 200 m² ve üstü ()

4.4. Yeni eviniz için aşağıdaki maddeleri 1'den 5e kadar puanlayınız. (1- kesinlikle katılmıyorum, 2- katılmıyorum, 3- kararsızım, 4- katılıyorum, 5- tamamen katılıyorum)

4.4.1 Yaşadığım semtte yaşayan insan profili benim için önemlidir.

4.4.2 Yaşadığım mahallenin prestijli ve konut fiyatları yüksek olan bir mahalle olmasını isterim.

4.4.3 Yaşadığım evin güvenli olması ve siteye yabancıların girişinin önlenmesini isterim.

4.4.4 Yaşadığım yapının dış tasarımı benim için önemlidir.

4.4.5 Evimde ev işlerime yardımcı olacak bir yardımcım olmasını isterim.

4.4.6 Yaşadığım evde ailemi ve arkadaşlarımı davet edebileceğim teras, bahçe gibi mekânlar olmasını önemserim.

4.4.7 İhtiyacım olmasa bile evimin olabildiğince büyük olmasını isterim.

- 4.4.8 Yaşadığım evin kirasının pahalı olmaması benim için önemlidir.
- 4.4.9 Yaşadığım evin insanları etkileyecek dikkat çekici bir manzaraya sahip olmasını isterim.
- 4.4.10 Bana özel tasarlanmış ve eşi benzeri olmayan, misafirlerimi etkileyen bir evde yaşamaktan hoşlanırım.
- 4.4.11 Eşyalarımı seçerken kimsede olmayan, daha özel parçalar seçmeye çalışırım.
- 4.4.12 Bana özel ve ayrıcalıklı hissettirecek tasarımlardan hoşlanırım.

4.5. Yeni evinizin hangi sıfatlarla nitelenmesini isterdiniz? 3 adet seçiniz.

- Lüks
- Elit
- Pahalı
- Sıradışı
- Modern
- Stil sahibi
- Ferah
- Büyük
- Sade

ÖZGEÇMİŞ

Gizem KALAY, ortaokul ve lise eğitimini 2010 – 2017 yılları arasında TED Karabük Koleji'nde almış, lisans eğitimini 2017 – 2021 yılları arasında TED Üniversitesi %100 İngilizce Mimarlık Bölümü'nde onur öğrencisi olarak tamamlamıştır. 2021 yılında Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı'nda başladığı yüksek lisans eğitimini TÜBİTAK bursu ile tamamlamış, ek olarak 2023 yılında İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde ikinci lisans eğitime başlamıştır. Yine 2023 yılında İstanbul Arel Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başlamıştır.